

"VURIG ERNAAR STREVENDE
OM HEM TE GRIJPEN"

GEESTELIJKE OEFENINGEN VAN DE FRATERNITEIT
VAN GEMEENSCHAP EN BEVRIJDING

RIMINI 2014

"VURIG ERNAAR STREVENDE OM HEM TE GRIJPEN"

GEESTELIJKE OEFENINGEN VAN DE FRATERNITEIT
VAN GEMEENSCHAP EN BEVRIJDING

RIMINI 2014

© 2014 Fraterniteit van Gemeenschap en Bevrijding voor de teksten van J. Carrón
Vertaling: Michiel Peeters

Op de omslag: Eugène Burnand, *De leerlingen Petrus en Johannes rennen op de ochtend van de Verrijzenis naar het Graf*, 1898. Musée d'Orsay, Parijs.

De paus heeft mij de opdracht gegeven jullie zijn groet te brengen, zijn groet vol genegenheid, zijn bemoediging, en om jullie te zeggen dat hij echt weet dat hij op jullie kan rekenen voor die pastorale bekering in missionaire zin, waartoe hij de hele Kerk in Evangelii Gaudium, het document dat als 'programmatisch' gedefinieerd is voor dit pontificaat, heeft opgeroepen. Missionariteit in de betekenis van aantrekking”.

Pietro kardinaal Parolin, Staatssecretaris van Zijne Heiligheid
Uit zijn groet voor de slotzegen, zaterdag 5 april 2014

Vrijdagavond 4 april

Bij het binnenkomen en het verlaten van de zaal:

Ludwig van Beethoven, Symfonie n. 7

Herbert von Karajan – Berliner Philharmoniker

“Spirto Gentil” n. 3, Deutsche Grammophon

■ INLEIDING

Julián Carrón

“Vurig ernaar strevend om Hem te grijpen”.¹ Wie van ons zou vanavond niet hier willen zijn met een even open gezicht, vol verwachting, vol verbazing, als Petrus en Johannes hadden toen ze op Paasmorgen naar het graf renden?² Wie van ons zou niet hier willen zijn met dezelfde gespannen verwachting Christus te vinden, die we zien op hun gezichten, het hart vol van die verwachting om Hem nogmaals te vinden, Hem nogmaals te zien, nogmaals aangetrokken, gefascineerd te worden zoals op de eerste dag? Maar wie van ons verwacht werkelijk dat iets dergelijks kan gebeuren?

Net als hun, kost het ook ons moeite geloof te hechten aan de boodschap van de vrouwen, namelijk om het meest onthutsende feit van de geschiedenis te erkennen, er binnen in ons ruimte aan te geven, het te herbergen in ons hart, opdat het ons kan veranderen. Ook wij voelen, net als zij, de behoefte opnieuw gegrepen te worden, opdat heel onze heimwee naar Christus opnieuw opgewekt wordt.

Vragen we samen aan de Heilige Geest dat Hij in eenieder van ons de verwachting, het verlangen naar Hem opwekt.

Kom Schepper Geest

Welkom allemaal!

Ik groet elk van jullie hier aanwezig, alle vrienden die met ons verbonden zijn vanuit verschillende landen en allen die de komende weken nog de Geestelijke oefeningen zullen houden.

Onze weg is de afgelopen maanden getekend geweest door twee feiten: de Dag van de opening van het jaar en mijn audiëntie bij paus Franciscus.

Tijdens de Dag van de opening van het jaar hebben we twee vragen gesteld: “Hoe kan men leven? Wat is onze taak in de wereld?” Bij het stellen van deze vra-

¹ *Fil* 3,12.

² Zie het schilderij van Eugène Burnand (1850-1921): *De leerlingen Petrus en Johannes rennen op de ochtend van de Verrijzenis naar het Graf*, olieverf op linnen, 1898, Musée d’Orsay, Parijs.

gen, bij die gelegenheid, hebben we gezien dat waar we het meest behoefte aan hebben is: een oorspronkelijke, niet-reactieve aanwezigheid te worden. Don Giussani herinnerde ons eraan dat “een aanwezigheid [...] origineel [is] wanneer ze ontspringt uit haar bewustzijn van de eigen identiteit en uit haar affectie daarvoor, en daarin haar consistentie vindt”.³

Sindsdien zijn er vele maanden verstreken en hebben vele gebeurtenissen ons uitgedaagd. Wat is er gebeurd tegenover de provocaties die de werkelijkheid ons niet bespaard heeft? Deze dagen zijn een kostbare gelegenheid om te zien welke verificatie we verricht hebben van het voorstel dat we ons aan het begin van het jaar gedaan hebben. Heeft de confrontatie met de uitdagingen onze originaliteit naar boven laten komen? Hebben we onze consistentie geverifieerd, of hebben we ons laten meeslepen door de mentaliteit van iedereen, zonder erin te slagen verder te komen dan een reactieve positie?

De audiëntie bij paus Franciscus, waarvan ik de inhoud verteld heb in mijn eropvolgende brief aan de Fraterniteit, heeft vanaf het eerste moment duidelijk gemaakt wat de Heilige Vader als herder van heel de Kerk aan het hart gaat. Het lijkt me niet overbodig daar aan het begin van onze Geestelijke oefeningen op terug te komen.

Wat gaat de paus aan het hart? Hij heeft het ons met zijn synthetische stijl gezegd: de nieuwe evangelisatie, de dringende noodzaak “het geloofsleven opnieuw te doen ontwaken in de harten en geesten van onze tijdgenoten. Het geloof is een gave van God, maar het is belangrijk dat wij christenen laten zien dat we het geloof beleven op een concrete manier, door liefde, eensgezindheid, vreugde, lijden, want dit roept vragen op, net zoals aan het begin van de weg van de Kerk: waarom leven zij zo? Wat drijft hen? [De] kern [...] van de evangelisatie [is] *getuigenis* [...] van het geloof en van de caritas. Wat we nodig hebben, zeker nu, zijn geloofwaardige getuigen die het evangelie zichtbaar maken met hun leven, en ook met hun woorden, die de fascinatie voor Jezus Christus, voor de schoonheid van God doen ontwaken. [...] Er zijn christenen nodig die voor de mensen van vandaag Gods barmhartigheid, Zijn tederheid voor ieder schepsel, zichtbaar maken”.⁴

Wat de paus aan het hart gaat is dus de missie. “De nieuwe evangelisatie is een hernieuwde beweging in de richting van hen die het geloof en de diepe betekenis van het leven verloren hebben. Deze dynamiek maakt deel uit van Christus’ grote missie om het leven in de wereld te brengen, om de liefde van de Vader naar de mensheid te brengen. De Zoon van God heeft zijn goddelijke toestand ‘verlaten’

³ L. Giussani, *Dall'utopia alla presenza [Van utopie naar aanwezigheid] (1975-1978)*, uitg. Bur, Milaan 2006, p. 52 [vert. m.p.].

⁴ Franciscus, *Toespraak tot de deelnemers aan de Algemene vergadering van de Pauselijke raad voor de Bevordering van de Nieuwe Evangelisatie, 14 oktober 2013, 1* [vert. m.p.].

om ons te ontmoeten. De Kerk bevindt zich binnen deze beweging, elke christen is geroepen om de anderen te ontmoeten, om in dialoog te gaan met degenen die anders denken dan wij, met degenen die een ander geloof hebben, of die geen geloof hebben. Om iedereen te ontmoeten, want we hebben allemaal gemeen dat we geschapen zijn naar het beeld en de gelijkenis van God. We kunnen iedereen ontmoeten, zonder angst en zonder ons toebehoren op te geven”.⁵

De paus heeft ook helder vastgesteld wat de methode is: terugroepen naar de essentie. “Tot aan de periferie van het bestaan” gaan, zo schrijft hij, “vereist een [...] inzet [om te herinneren] aan het wezenlijke [die] *goed gericht [is] op het essentiële, dat wil zeggen op Jezus Christus*. Het heeft geen zin te verdwalen in allerlei secundaire of overbodige dingen, maar we ons moeten concentreren op de fundamentele werkelijkheid, dat is de ontmoeting met Christus, met Zijn barmhartigheid en Zijn liefde en het liefhebben van onze broeders en zusters, zoals Hij ons heeft liefgehad”; hetgeen “ons ertoe drijft nieuwe wegen te gaan, met moed, zonder versteend te raken! We zouden ons kunnen afvragen: hoe is het pastorale leven in onze bisdommen en parochies? Maakt het het wezenlijke zichtbaar, dat wil zeggen Jezus Christus?”⁶

In de brief na mijn audiëntie schreef ik: “Ik vraag jullie om paus Franciscus’ vraag te beschouwen als gericht aan ons – vooral aan ons, die enkel hiertoe geboren zijn, zoals heel het leven van don Giussani getuigt: maakt ieder van ons, maakt elke gemeenschap van onze beweging ‘het essentiële zichtbaar, dat wil zeggen, Jezus Christus?’”⁷ Hebben we, tegenover de historische omstandigheden waardoor het Mysterie eenieder van ons heeft uitgedaagd, het wezenlijke zichtbaar gemaakt of zijn we de weg kwijtgeraakt in allerlei secundaire en overbodige zaken?

Met zijn oproep tot het wezenlijke, wijst de Heilige Vader ons aan waar hij naar kijkt om te antwoorden op de uitdaging om vandaag het geloof in onze wereld te beleven. De oproep tot het wezenlijke is een cruciale methodologische aanwijzing.

Daarom is de fundamentele kwestie: wat is voor ons het wezenlijke? Het wezenlijke is datgene wat antwoordt op de vraag hoe je kunt leven. Wat is voor eenieder van ons het wezenlijke? Geen vraag is relevanter dan deze om onze Geestelijke oefeningen te beginnen, juist omdat ze zo radicaal is. “Niemand kan twee heren dienen: hij zal de een haten en de ander liefhebben, ofwel de een aanhangen en de ander verachten”.⁸ Deze zin van Jezus zegt ons dat eenieder van ons slechts één ding als het ultieme kan erkennen, zo onvermijdelijk is de eenheid van de persoon. Daarom is tegenover de provocaties van het leven eenieder gedwongen om te beslissen wat het ultieme is waaraan hij meer hecht dan aan al het overige. De schok

⁵ *Ibidem*, 2 [vert. m.p.].

⁶ *Ibidem*, 3 [vert. m.p.].

⁷ J. Carrón, *Brief aan de Fraterniteit van Gemeenschap en Bevrijding*, 16 oktober 2013 [vert. m.p.].

⁸ *Mt* 6,24.

van de omstandigheden laat ons geen ruimte, dwingt ons om te onthullen wat het dierbaarste is wat we hebben.

Hoe kunnen we in alle eerlijkheid ontdekken wat voor ons het wezenlijke is? De methode heeft don Giussani ons altijd geleerd: onszelf te bekijken in actie, in de ervaring. Want “de factoren die ons vormen, treden [...] aan het licht [en wij worden ons ervan bewust] als wij onszelf in ons handelen gadeslaan. Hier komen [ze] te voorschijn. [...] Hoe meer men zich bezighoudt met het leven, des te meer begrijpt men er de eigen bestanddelen van, ook in de individuele ervaring. Het leven is een opeenvolging van gebeurtenissen en ontmoetingen die het bewustzijn uitdagen, doordat ze het in verschillende gradaties voor problemen stellen. Een probleem is niets anders dan de dynamische uitdrukking van een reactie op ontmoetingen. Het leven is dus een weefsel van problemen, een netwerk van gebeurtenissen die een reactie zijn op meer of minder uitdagende ontmoetingen. Alleen wie het leven met zijn gebeurtenissen en ontmoetingen serieus neemt, wie zich bezighoudt met de problematiek van het leven, zal van het leven – of van de meest beslissende en belangrijke dingen ervan – de betekenis kunnen vinden. Bezig zijn met het leven betekent niet zich vastbijten in een of ander aspect ervan: bezig zijn met het leven is nooit partieel. Indien het ene of andere aspect van het leven niet beleefd wordt vanuit het globale engagement in dat leven zelf, kan het doen vervallen tot eenzijdigheid die het evenwicht verstoort, tot fixatie of tot histerie. Sta mij toe hier Chesterton aan te halen: de dwaling is een waarheid die gek geworden is”. Daarom is “voorwaarde om in onszelf het bestaan en de aard van een zo beslissende en dragende factor als het religieuze zintuig te ontdekken, [...] je bezig te houden met het hele leven, alles inbegrepen: liefde, [werk,] studie, politiek, geld, tot eten en rusten toe, zonder iets te vergeten – noch vriendschap, noch hoop, noch vergeving, noch woede, noch geduld. Want in ieder handelen ligt een stap naar de eigen bestemming besloten”.⁹

Wat gebeurt er dus wanneer iemand zich bezighoudt met alle factoren van het leven, met het leven in zijn geheel? Dat hoe meer iemand leeft, des te meer hem duidelijk wordt wat de aard is van zijn behoefte. En hoe meer we onze behoeften ontdekken, des te meer beseffen we dat wij ze niet kunnen oplossen en ook de anderen niet, mensen zoals wij, stakkers zoals wij. “Het gevoel van *onmacht* begeleidt elke serieuze menselijke ervaring. Het is dit gevoel van onmacht dat de *eenzaamheid* verwekt. Echte eenzaamheid is niet gegeven door het feit fysiek alleen te zijn, maar door de ontdekking dat een fundamenteel probleem van ons geen antwoord kan vinden in onszelf of in de anderen. Je kunt heel goed zeggen dat het gevoel van eenzaamheid ontstaat in het hart zelf van elke serieuze inspanning met de eigen menselijkheid”.¹⁰

⁹ L. Giussani, *Het religieuze zintuig*, h. 4, par. 3.

¹⁰ L. Giussani, *Il cammino al vero è un'esperienza [De weg naar de waarheid is een ervaring]*, uitg. Rizzoli, Milaan 2006, p. 85 [vert. m.p.].

Juist dit gevoel van onmacht, waarin uiteindelijk onze eenzaamheid bestaat en die eenieder van ons in zijn leven ervaart, moet een antwoord vinden. Zonder dit antwoord is al het overige verstrooiing.

Wij zijn alleen met onze behoefte, die geïllustreerd wordt door vele vragen die in deze maanden naar boven zijn gekomen. Welnu, als dit onze situatie is, wat laat ons dan overeind blijven staan? Met andere woorden: wat is het wezenlijke dat we nodig hebben om als mensen te kunnen leven, volgens de hele diepte van onze behoefte? Wat is *voor ons* het wezenlijke? Er is geen andere manier om te ontdekken wat voor ons het wezenlijke is dan in onze ervaring te verrassen vanwaar we het antwoord op de behoefte van ons leven verwachten.

Het kan gemakkelijk zijn en zelfs evident, vanzelfsprekend, (vanwege de opvoeding die we gehad hebben) onmiddellijk te antwoorden: voor ons is het wezenlijke Christus, Christus' aanwezigheid. Maar zo gemakkelijk maken we ons er niet vanaf. Een werktuiglijk antwoord is niet voldoende. Want dikwijls, wanneer we onszelf observeren in ons handelen, moeten we erkennen dat het wezenlijke voor ons klaarblijkelijk elders ligt.

Het criterium om het te ontdekken geeft ons het heilig Evangelie: "Waar uw schat is, daar zal ook uw hart zijn".¹¹ Hier opent zich de afstand tussen onze intentie dat Christus het wezenlijke van ons leven is en de verrassing dat dat dikwijls, in de ervaring, niet zo is. We kunnen dan ontdekken dat, ook met onze goede trouw, het wezenlijke iets anders geworden is, en niet meer Christus; dat we naar iets anders overgehield zijn, misschien zelfs juist in naam van dat wezenlijke dat we hoe dan ook in onze redeneringen blijven aanhalen.

Het is van beslissend belang te begrijpen wat we aan het zeggen zijn, om niet alles onmiddellijk te reduceren tot het probleem van onze fouten of van onze dagelijkse zwakheden, van onze morele inconsequenties. Wanneer we de afstand onderstrepen tussen onze intentie en onze ervaring, gaat het niet allereerst om consequent gedrag, om hoe vaak we fouten maken, maar om wat ons bepaalt ook wanneer we fouten maken; dat wil zeggen, het gaat om de inhoud van ons zelf-bewustzijn, wat het werkelijke punt is van onze consistentie, wat we daadwerkelijk nastreven en beminnen in ons handelen, wat voor ons het wezenlijke is. Je kunt namelijk inconsequent zijn en toch heel erg georiënteerd op het wezenlijke, zoals het zo dikwijls door don Giussani aangehaalde kind dat allerlei streken uithaalt, zijn moeder duizend keer per dag gek maakt, terwijl op zijn netvlies niets anders staat dan zijn moeder. Wee als ze haar van hem zouden weghalen! Het zou schreeuwen, wanhopig worden.

Daarom heeft de kloof tussen intentie en ervaring niets te maken met de *gap* tussen theorie en toepassing, maar duidt hij op het gegeven dat de inhoud van ons bewustzijn en onze affectie *de facto* iets anders is (geworden), los van ethische

¹¹ Mt 6,21.

coherentie of incoherentie. Het is alsof we, zonder het te merken, ons vele malen verplaatst hebben, onze blik elders georiënteerd hebben, ons georiënteerd hebben op iets anders (we hebben het wezenlijke niet ontkend, maar het getransformeerd in een *a priori*, in een postulaat dat achter ons ligt en niet definieert wie we nu zijn, wat onze persoonlijke identiteit en ons gezicht in de wereld vandaag is).

Onze geschiedenis heeft het ons op bepaalde momenten bijzonder evident laten zien, zoals we morgen zullen zeggen. We hoeven nu maar te denken aan wat don Giussani ons gezegd heeft en wij aan het begin van het jaar herhaald hebben: “Het project had de aanwezigheid vervangen”¹² zonder dat we het gemerkt hadden.

Wat staat ons toe alles te bekijken, zelfs onze fouten, zelfs dit gebrek aan zelf-bewustzijn, zonder angst, vrij van de bekoring onszelf te rechtvaardigen (zoals de tollenaars, die naar Jezus gingen omdat ze alleen met Hem zichzelf konden zijn zonder iets van zichzelf te hoeven ontkennen; daarom zochten ze Hem, daarom hadden ze het nodig naar Hem terug te keren: om eindelijk zichzelf te kunnen zijn)? De zekerheid van Zijn verbond, de zekerheid dat Hij ook onze fouten zal aannemen als gelegenheid om ons Zijn anders-zijn, wie Hij is, te laten ontdekken. De zekerheid van deze liefde bepaalt het verbond dat God met ons gesloten heeft, zoals de profeet Jesaja herinnert: “Zo spreekt Jahwe: In de tijd van genade verhoor Ik u, op de dag van het heil sta Ik u bij; Ik vorm en bestem u om de man te zijn van mijn verbond met het volk en om het land weer op te richten, om het verlaten erfgoed weer toe te wijzen, om de geboeiden te zeggen: ‘Naar buiten!’ en hen die in duisternis zuchten: ‘Kom te voorschijn!’ Langs de wegen zullen zij weiden, en op alle kale plekken zal graasgrond voor hen zijn. Honger noch dorst zal hen deren, schroeiwind noch zon zal hen kwellen; want Hij die zich over hen erbarmt, zal hen leiden en bij de waterbronnen laat Hij hen rusten. Van al mijn bergen maak Ik een weg, en mijn straten worden opgehoogd. Zie, zij komen van verre, sommigen uit het noorden en van de zee, en anderen uit het land Sinim. Juicht, hemelen! aarde, jubel! Breekt uit in gejuich, gij bergen; want Jahwe heeft zijn volk bemoedigd, en zich over zijn ongelukkigen erbarmd”.¹³

Ondanks deze voorkeur van Hem, dagen wij de Heer uit met onze kletspraat. “Sion zei: ‘Jahwe heeft mij verlaten’, de Heer heeft mij vergeten”.¹⁴ Hoe dikwijls denken wij niet zo! Op deze provocatie zou Hij kunnen reageren zoals wij met ons gebruikelijke reactiviteit doen – door boos te worden; maar Hij verrast ons met een geheel originele, onherleidbare aanwezigheid. In plaats van Zich te laten bepalen door ons geklets, door wat we over Hem zeggen of denken, neemt Hij de

¹² L. Giussani, *Dall'utopia alla presenza [Van utopie naar aanwezigheid] (1975-1978)*, op. cit., p. 64 [vert. m.p.].

¹³ *Js* 49,8-13.

¹⁴ *Js* 49,14.

gelegenheid te baat om ons nogmaals Zijn anders-zijn te laten zien, door onze rede op onthutsende wijze uit te dagen: “Zal een vrouw haar zuigeling vergeten, een liefhebbende moeder het kind van haar schoot? En zelfs als die het zouden vergeten, Ik vergeet u nooit!”¹⁵

Wat zou ons leven zijn als we niet telkens opnieuw deze woorden zouden kunnen horen? Dit is Zijn trouw, die het ons toestaat alles te bekijken, die het ons toestaat Zijn ervaring zelf in ons leven te laten binnengaan, de enige die steeds meer de afstand tussen intentie en ervaring kan verkleinen, omdat ze een ervaring van eenheid van leven mogelijk maakt zoals de tollenaars die beleefden in de ontmoeting met Jezus. Daarom keerden ze naar Hem terug, zoals ook wij terugkeren, in de hoop “dat woord [te horen] dat me bevrijdde”, “om de hoop die hij [...] in mij had gewekt”.¹⁶

Dat is de eenheid van leven die we allemaal verlangen: “Volwassen is wie de eenheid van leven bereikt heeft, een bewustzijn van zijn bestemming, van zijn betekenis, een energie die zich eraan hecht”.¹⁷ Dat verlangen we allemaal: deze eenheid van leven. Alleen zo zullen we werkelijk onszelf kunnen zijn en zal onze aanwezigheid nuttig kunnen zijn voor onszelf en voor de anderen. Zoals don Giussani op een bepaald punt van onze geschiedenis – het was 1977 – in herinnering riep: “In deze laatste afgelopen jaren zijn we werkelijk het slachtoffer geweest van de aanmatiging dat de beweging het wondermiddel zou zijn voor de Kerk en voor Italië. Maar [...] als de beweging niet de ervaring is van het geloof als oplossing, als verlichting voor mijn problemen, kan het ook geen voorstel voor de anderen zijn”.¹⁸ Daarom wenste don Giussani dat het geloof een ervaring zou worden en heeft hij ons altijd geleerd dat de weg om dat te bereiken geen andere was dan de verpersoonlijking van het geloof. “‘Het moment is aangebroken van de verpersoonlijking [...] van de nieuwe gebeurtenis die in de wereld gekomen is, van de factor van nieuw protagonisme in de geschiedenis, namelijk Christus, in de gemeenschap met degenen die de Vader Hem gegeven heeft’. [...] Giussani onderstreept dat het een probleem is van ervaring: ‘Het eerste waarin we elkaar moeten helpen is te bevestigen dat het beginsel van alles de ervaring is [...]. Het begrip ervaring betekent ‘meemaken en beoordelen’”.¹⁹

¹⁵ Js 49,15.

¹⁶ Vgl. C. Chieffo, «Ballata dell'uomo vecchio [Ballade van de oude man]» en «Il monologo di Giuda [De monoloog van Judas]», in: *Canti [Liederen]*, uitg. Società Coop. Ed. Nuovo Mondo, Milaan 2014, p. 218 en p. 230.

¹⁷ FRATERNITEIT VAN GEMEENSCHAP EN BEVRIJDING (FCL), *Historisch archief van de Beweging Gemeenschap en Bevrijding (AMCL)*, fasc. CL/81, “Consiglio 18/19 giugno 1977 [Raad 18-19 juni 1977]” [vert. m.p.].

¹⁸ FCL, AMCL, fasc. CL/85, «Centro 17.11.77. Sintesi [Centrum 17.11.77. Synthese]» [vert. m.p.].

¹⁹ A. Savorana, *Vita di don Giussani [Leven van don Giussani]*, uitg. Rizzoli, Milaan 2013, p. 762 [vert. m.p.].

Als het geloof geen persoonlijke ervaring wordt, ontstaat er geen missie en worden we uiteindelijk arrogante rechters over alles. Want het voorstel gaat door mijn veranderd menszijn heen, en “de impuls voor missie is dankbaarheid, anders is het aanmatiging”.²⁰ Dit laat ons begrijpen dat de enige adequate houding op dit moment getuigenis geven is, zoals de paus ons in herinnering roept. De reden geeft ons nogmaals don Giussani: “In een samenleving als de onze, kan niets omgewenteld worden, kan er niets nieuws gecreëerd worden tenzij met het leven. Geen structuur houdt stand, geen organisatie houdt stand, geen spervuur van initiatieven houdt stand: alleen een nieuw en ànder leven kan structuren, initiatieven, verhoudingen, kortom alles omwentelen. En het leven, dat is mijn leven, onherleidbaar mijn leven”.²¹ Deze zin is prachtig!

Leven is er nodig! Kunnen praten is niet voldoende. En toch zijn er die denken dat getuigenis geven, dat wil zeggen het leven, de ervaring van het leven, een keuze is voor ‘opgevers’, een keuze voor intimistici, een rechtvaardiging voor afzijdigheid. Niets is minder waar. Getuigen is in werkelijkheid de meest veeleisende keuze, want het vergt een meer alomvattende inzet dan welke andere optie dan ook. Ze vraagt ons alles, niet slechts een stukje tijd dat we besluiten te wijden aan een bepaald project. Getuigen is voor mensen die willen leven op het niveau van hun eigen menszijn, het vergt dat we de ander tegemoet gaan met de aanwezigheid van heel onszelf en hem een zo radicaal beleefde nieuwheid brengen dat hij in heel zijn menszijn kan ontwaken, van mens tot mens. “God redt de mens door middel van de mens”,²² hebben we in de school van de gemeenschap gelezen. Heel mijn menszijn is nodig. Heel de pijn van onze vriendin Natascia tegenover haar kind is nodig om een nieuwe afdeling neonatale pathologie te laten ontstaan; een *pro-life*-conferentie is niet genoeg. Getuigen betekent niet je afzijdig houden of je terugtrekken uit de strijd: het vergt de inzet van heel mijn menszijn: energie, affectie, intelligentie, tijd, eenheid van leven. Het tegenovergestelde van spiritualisme! Het tegenovergestelde van delegeren aan deskundigen: te wapen en voorwaarts!

Daarom betekent aandringen op de verpersoonlijking van het geloof aandringen op het punt vanwaaruit dat anderszijn kan *ontstaan* dat ons aanwezigheid doet zijn, in staat een origineel getuigenis te geven in de samenleving. Wie voelt hier de noodzaak niet van? We kunnen de verantwoordelijkheid waartoe te paus ons oproept enkel beleven als we het subject niet als vanzelfsprekend beschouwen (dat we reeds getuigen zijn door enkel te zeggen het te zijn), maar accepteren die weg te gaan die ons getuigen zal maken volgens het plan dat God zal willen. De beweging

²⁰ FCL, AMCL, fasc. CL/85, «Centro 17.11.77. Sintesi [Centrum 17.11.77. Synthese]» [vert. m.p.].

²¹ «Movimento, “regola” di libertà [Beweging, ‘regel’ van vrijheid]», door O. Grassi, in: *Litterae Communionis CL*, november 1978, p. 44 [vert. m.p.].

²² L. Giussani, *Aan de oorsprong van wat het christendom beweert*, h. 9, par. 3.

is datgene wat ons daartoe helpt en daarmee uit – zegt Giussani. Ze helpt je, kortom, jezelf te zijn.

“De weg naar het ware is een ervaring”. Dat is altijd zo geweest. “In het begrip ontwikkeling is het persoonlijke leven van Newman zelf in het geding. Dat lijkt me evident te worden in zijn bekende bewering, opgenomen in zijn beroemde tractaat over *De ontwikkeling van de christelijke leer*: ‘Hier op aarde is leven veranderen, en volmaaktheid is het resultaat van vele transformaties’”. Het is Ratzinger die hem citeert en vervolgt: “Newman is gedurende zijn hele leven iemand geweest die zich bekeerd heeft, die zich omgevormd heeft, en op die manier is hij steeds dezelfde geweest en is hij steeds meer zichzelf geworden. Mij komt de figuur van sint Augustinus in gedachten, zo gelijkend op de figuur van Newman. Toen hij zich bekeerde in de tuin bij Cassiciacum, begreep Augustinus bekering nog volgens het schema van zijn vereerde meester Plotinus en de neoplatoonse filosofen. Hij dacht dat zijn voorbije zondige leven nu definitief voorbij was; de bekeerde zou van nu af aan een volstrekt nieuwe en andere persoon zijn geweest en zijn verdere weg zou bestaan hebben in een voortdurend opgaan naar de steeds puurdere hoogten van Gods nabijheid, ongeveer zoals beschreven door Gregorius van Nyssa in *De vita Moysis*: ‘Juist zoals de lichamen, zodra ze de eerste impuls naar beneden ontvangen hebben, ook zonder verder duwen uit zichzelf wegzakken..., evenzo, maar in tegenovergestelde richting, verheft de ziel die zich bevrijd heeft van de aardse hartstochten, zich voortdurend boven zichzelf met een snel stijgende beweging... in een vlucht die steeds naar boven gericht is’. Maar de werkelijke ervaring van Augustinus was een andere: hij moest leren dat christen zijn veeleer betekent een steeds moeizamere weg afleggen vol hoogte- en dieptepunten. Het beeld van het opstijgen wordt vervangen door dat van een *iter*, een weg, met vermoeiende hobbels en met troost en steun van momenten van licht die we van tijd tot tijd ontvangen. De bekering is een reis, een weg die heel ons leven duurt. Daarom is het geloof steeds *ontwikkeling* en juist zo is het rijping van de ziel naar de Waarheid, die ‘ons nader is dan wij onszelf zijn’”.²³

Deze rijpwording geschiedt door alle omstandigheden van het leven heen: “De wereld is, met al haar aardbevingen, het instrument waarmee God allen oproept tot authenticiteit en waarheid van leven, maar vooral de christen, die als het ware de wachter is in het veld van de wereld”. Af en toe onthutsen deze aardbevingen ons. Dat is normaal, zoals don Giussani ons herinnert: “Uiteindelijk, als wet, is deze verwarring onvermijdelijk. ‘De wereld zal lachen, en gij zult wenen’”.²⁴

²³ J. Ratzinger, *Discorso in occasione del centenario della morte del cardinale John Henry Newman [Toespraak bij gelegenheid van de honderdste sterfdatum van John Henry kardinaal Newman]*, Rome, 28 april 1990 [vert. m.p.].

²⁴ L. Giussani, «La lunga marcia della maturità [De lange mars van de rijpwording]», in: *Tracce-Litterae communionis*, maart 2008, p. 71 [vert. m.p.].

Al wat we gezegd hebben maakt ons bewust van onze behoefte. Dit bewustzijn is van beslissend belang voor een geste als die we op het punt staan te beginnen. Want de Geestelijke oefeningen van de Fraterniteit zijn echt een geste. Daarom zijn ze, behalve lezingen en assemblee, ook stilte, lied, gebed, vooral vraag. Als we deelnemen aan een geste als deze, kunnen we ze reduceren, zodat eenieder, volgens zijn eigen criterium, uitkiest waaraan hij kan deelnemen of wat hij van het hele pakket wil volgen! Alsof we, bij de dokter, zelf zouden beslissen welke medicijnen we zouden nemen. Maar juist hoe meer we ons bewust zijn van onze behoefte, des te meer zal alles wat we in deze dagen beleven, heel het offer dat we brengen, een kreet worden, een kreet dat de Heer medelijden met ons mag hebben. Laten we dat vragen!

HEILIGE MIS

Lezingen van de Heilige Mis: Wijsh 2,1.12-22; Ps 33 (34); Joh 7,1-2.10.25-30

PREEK VAN E.H. STEFANO ALBERTO

In dit tweede hoofdstuk van het boek *Wijsheid* wordt met extreme precisie de dynamiek beschreven waardoor alles geconcentreerd wordt in een vijandigheid jegens Christus: Hij die zich erop “beroemt [...] dat God zijn vader is. Laten wij zien of zijn woorden waar zijn”. We zouden niet binnengaan in de diepe waarheid van ons leven als we niet zouden erkennen wat de schola de “instinctieve weerstand” noemt tegen Christus, ware God, ware mens. Deze weerstand van ons manifesteert zich niet in een openlijke rebellie. Hij neemt veeleer de vorm aan van hen die tegenover Jezus zeiden: “Wij weten waar hij vandaan komt, we kennen Hem”. De weerstand waarvoor we moeten waken, bidden en die we moeten leren herkennen is de weerstand van wanneer wij alles al weten en niet meer de behoefte voelen ons te laten grijpen. Op deze geniepigste vorm van weerstand (omdat ze onze dorst naar geluk en ons bewustzijn in alles afhankelijk te zijn van de Vader, verstikt) antwoordt Christus juist met de band die Hij is met de vader: fundament van zijn onherleidbaarheid: “[Ik] ben [...] niet uit Mijzelf gekomen maar Die Mij gezonden heeft is waarachtig; [...] Ik ken Hem omdat Ik uit Hem ben”. Wij die Hem ontmoet hebben, verwachten Hem te leren kennen niet door middel van wat we al weten, maar door wat we nu, in deze dagen, van Hem ontvangen. Wij die, zoals we zijn, verlangen te rennen om Hem te grijpen, weten goed, als we oprecht zijn, als we menselijk zijn met onszelf, dat we het nodig hebben door Hem gegrepen te worden. En dit gegrepen worden heeft een menselijke vorm: het is een plaats, het is een geschiedenis, het is een menselijke aanwezigheid, met een gezicht en een stem.

Zaterdagochtend 5 april

Bij het binnengaan en het verlaten van de zaal:

Wolfgang Amadeus Mozart, Concert voor piano en orkest in re mineur n. 20, K 466

Clara Haskil, piano

Igor Markevitch – Orchestre des Concerts Lamoureux

“Spirto Gentil” n. 32, Philips

Don Pino. “Ik streef er vurig naar Hem te grijpen, gegrepen als ik ben door Christus Jezus”.²⁵

Angelus

Lauden

■ EERSTE OVERWEGING

Julián Carrón

Het wezenlijke om te leven

1. Het wezenlijke: die eerste hevige schok

“Als ik in de diepte kijk van jouw tedere ogen, dan vergeet ik de wereld met al haar ellende”.²⁶ Kan kijken naar de diepte van iemands ogen je alle ellende doen vergeten? Om deze zin te begrijpen moeten we in de ogen van iemand het Zijn hebben zien trillen dat hem nu doet bestaan. Want om alle ellende niet enkel sentimenteel te vergeten, moeten we de ogen op zo’n manier zien trillen dat we niet bij de schijn van het trillen blijven stilstaan, maar ertoe gebracht worden in

²⁵ Fil 3,12.

²⁶ V. Heredia, “Ojos de cielo”, in: *Canti [Liederen]*, op. cit., pp. 295-296. “Als ik in de diepte kijk van jouw tedere ogen, dan vergeet ik de wereld met al haar ellende. Dan vergeet ik de wereld en ontdek ik de hemel, wanneer ik onderga in jouw tedere ogen. *Hemelse ogen, hemelse ogen, verlaat mij niet op het hoogtepunt van deze vlucht. Hemelse ogen, hemelse ogen, heel mijn leven voor deze droom. Hemelse ogen, hemelse ogen...* Als ik de waarheid zou vergeten, als ik weg zou lopen van wat oprecht is, dan zouden jouw hemelse ogen het me weer in herinnering brengen, als ik de waarheid zou vergeten. *Hemelse ogen, hemelse ogen...* Als de zon die me verlicht, op een dag uit zou doven, en mijn leven in een donkere nacht terecht zou komen, dan zouden jouw hemelse ogen mij verlichten, jouw oprechte ogen, mijn weg en mijn gids. *Hemelse ogen, hemelse ogen...*” [vert. m.p.].

die trilling van de ogen het Zijn te zien dat ze zo doet trillen. Dikwijls blijven we bij de schijn staan. We hoeven maar te denken aan wat ons overkwam toen we zongen. Hebben we alle ellende vergeten? Zijn al onze angsten, ons onvermogen, onze onmacht, die angst voor het niets die steeds opnieuw in ons leven opkomt, weggevaagd? Als niets van dat alles gebeurd is, als er alleen een sentimentele weerslag rest, dan zal die niet lang duren; dan betekent dat dat we niet de ultieme reden hebben gevat van wat we gezongen hebben, dat we niet hebben deelgenomen aan die ervaring vanwaaruit het lied is ontstaan. Maar wie eraan heeft deelgenomen, zal de ervaring gehad hebben “de hemel” te ontdekken “wanneer ik onderga in jouw tedere ogen”. Alleen uit deze onderdompeling kan de vraag naar boven komen: “Hemelse ogen, hemelse ogen, verlaat mij niet op het hoogtepunt van deze vlucht”.

“Als ik de waarheid zou vergeten”, als ik dus niet in staat zou zijn de waarheid van de dingen te zien, “als ik weg zou lopen van wat oprecht is...”, wat zou ik dan nodig hebben? Dat jouw ogen het me weer in herinnering brengen. Maar meer nog: “Als de zon die me verlicht op een dag uit zou doven en mijn leven in een donkere nacht terecht zou komen”, als we ons in de volslagenste duisternis zouden bevinden, wat zou ik dan nodig hebben? Dat jouw hemelse ogen mij verlichten, want “jouw oprechte ogen” zijn “mijn weg en gids”. Wanneer is dit voor het laatst in ons leven gebeurd, kijkend in de ogen van de mensen die we het meest beminnen? Niet als ‘poëzie’, niet als ‘literatuur’, niet als puur sentimentalisme! Als feit, als beleefde ervaring, want hierin bestaat heel de methode.

Toen ik les gaf op het gymnasium gaf ik het volgende voorbeeld: als een kind met zijn ouders naar een pretpark zou gaan, zou het helemaal meegesleept worden door alle attracties die het voor zich heeft, zou alles fantastisch zijn en zou het niet ophouden te zeggen: “Kijk, papa! Kijk daar!”, helemaal aangetrokken. Elke attractie zou een schok zijn, elk ding dat hij zag, zou hem in vervoering brengen. Maar als hij in een moment van onoplettendheid zijn ouders zou kwijtraken en zich temidden van de mensenmassa zou bevinden, in de vormeloze massa van de menigte, wat zou er dan gebeuren? Dan zou alles wat hij voor zich had, met al zijn schoonheid, veranderen in bedreiging en zou hij beginnen te huilen. Alles zou nog net zo zijn als daarvoor, de attracties zouden hetzelfde zijn gebleven, maar het kind huilt, niets van wat het ziet interesseert het nog. Alles is ellende geworden. Wat zou voldoende zijn het “de wereld met al haar ellende” te laten vergeten? Het zou voldoende zijn zijn ouders opnieuw te ontmoeten om alles opnieuw vorm te laten krijgen, want in de relatie met hen zou hij de werkelijkheid weer zien zoals ze is.

De woorden van het lied drukken dus geen sentimentalisme uit, maar beschrijven iets reëls: eenieder van ons zou, als hij niet voortdurend een blik zou kunnen ontmoeten, een bepaalde relatie zou kunnen hebben, niet in staat zijn op juiste

wijze naar de werkelijkheid te kijken. Als ik mij voor een moment van jou, levensgezel, zou scheiden, zou ik de werkelijkheid niet meer zien, zou het duistere nacht worden, zoals voor dat kind. Maar als “mijn leven in een donkere nacht terecht zou komen”, wat zou ik dan nodig hebben? Ik zou weer “hemelse ogen” nodig hebben die haar verlichten; een blik, een relatie.

“Om deze zware last van onze dagen te verlichten, deze eenzaamheid die we allemaal hebben, verloren eilanden, om dit gevoel dat je alles kwijtraakt te vermijden”,²⁷ wat heb ik daarvoor nodig? “Heb ik het slechts nodig dat jij hier bent met je heldere ogen”. Maar over welke heldere ogen gaat het? Wat voor heldere ogen moeten we ontmoeten om niet het gevoel te hebben alles kwijt te raken? Welke heldere ogen heb ik nodig om de eenzaamheid te overwinnen die we allemaal hebben? Welke heldere ogen heb ik nodig om “de engel van de nostalgie” niet te verliezen? Dit laatste is werkelijk indrukwekkend, want meestal verliezen we juist onze nostalgie door met anderen te zijn. Wat dus nodig is, is dat er een aanwezigheid gebeurt die niet alleen onze nostalgie niet uitdooft, maar haar in vlam zet, die ons verlangen opwekt om met haar te zijn. Is dat mogelijk? Wat voor blik moeten we ontmoeten “om het leven” “te ontdekken”? “Om me er bewust van te zijn dat alles mooi is en niets kost”, dat alles gegeven is, wat voor blik moeten we daarvoor ontmoeten? Om “de dingen te ontdekken en me ervan bewust te zijn”,²⁸ is elke blik daarvoor voldoende? Nee, daarvoor is de blik van je man of je vrouw niet voldoende en ook niet die van je vrienden. De blik is nodig van een aanwezigheid die alle uitdagingen aankan, die de ervaring laat zien dat niets van het moois wat in het leven gebeurt, verloren gaat. Er is een relatie nodig die het vuur van de nostalgie niet uitdooft, maar aansteekt. Bestaan deze ogen? Bestaat er in de werkelijkheid deze blik?

²⁷ V. Heredia, “Razón de vivir”, *Canti [Liederen]*, op. cit., pp. 296-297. “Om te beslissen of ik mijn bloed voor de aarde moet blijven geven, dit hart dat dag en nacht klopt, om te blijven wandelen onder de zon in deze woestijnen, om te bevestigen dat ik levend ben onder vele doden, om te beslissen, om door te gaan, om te bevestigen en me van de dingen bewust te zijn, heb ik het slechts nodig dat jij hier bent met je heldere ogen. *Oh, liefdesvuur en gids, reden om te leven, mijn leven.* Om deze zware last van onze dagen te verlichten, deze eenzaamheid die we allemaal hebben, verloren eilanden, om dit gevoel dat je alles kwijtraakt te vermijden, om de te volgen weg te vinden en de manier te kiezen, om te verlichten, om te vermijden, om te begrijpen en me bewust te worden, heb ik het slechts nodig dat jij hier bent met je heldere ogen. *Oh, liefdesvuur en gids, reden om te leven, mijn leven.* Om de schoonheid en het licht samen te brengen zonder de afstand te verliezen, om bij jou te kunnen zijn zonder de engel van de nostalgie te verliezen, om te kunnen ontdekken dat het leven ongevraagd voorbijgaat, en om me er bewust van te zijn dat alles mooi is en niets kost, om samen te brengen, om bij jou te zijn, om te ontdekken en me bewust te worden, heb ik het slechts nodig dat jij hier bent met je heldere ogen. *Oh, liefdesvuur en gids, reden om te leven, mijn leven*” [vert. m.p.].

²⁸ *Ibidem* [vert. m.p.].

“*Aconteceu*”.²⁹ Het is gebeurd toen de mensen het het minst verwachtten. Er is een feit in de geschiedenis gebeurd dat deze blik voor altijd geïntroduceerd heeft.

Hoe weten wij dat?

Jaren geleden schreef don Giussani: “De mooiste gedachte waaraan ik me sinds maanden overgeef, is me die eerste hevige schok voor te stellen die Maria Magdalena ondervonden heeft en deze hevige schok was niet ‘Ik ga weg van al mijn minnaars’ maar dat ze verliefd werd op Christus. En voor Zaccheüs was de eerste hevige schok niet ‘Ik geef al mijn geld weg’, maar een verliefde verrassing door die Mens. Dat [dus] God een van ons geworden is, een metgezel, is absolute gratuititeit, zozeer dat het genade heet”. De meest verbazingwekkende gratuititeit is dat God mijn reisgenoot is geworden, zoals Zaccheüs ontdekte en zoals Maria Magdalena ontdekte. Daarom “weerklinkt Zijn aanwezigheid [in mij,] in ons als stomverbaasde dankbaarheid”.³⁰ Stomverbaasde dankbaarheid erover een metgezel te hebben die de last van mijn dagen, van mijn eenzaamheid verlicht, die me bevrijdt van het gevoel alles kwijt te raken! Daarom zijn Maria Magdalena en Zaccheüs gegrepen, vastgepakt. Ze hebben zich onmiddellijk door Hem aange-trokken, aan Hem gehecht gevoeld. Het waren arme stakkers zoals wij, zondaars, door het leven gewond, maar niets heeft hun verhinderd gegrepen, vastgepakt te zijn. Niets heeft hun verhinderd die hevige schok te ervaren die hen vervuld heeft van grenzenloze dankbaarheid. Voor die hevige schok was er niets nodig, geen enkele basisvoorwaarde, enkel dat die gebeurde! Het is voldoende dat het gebeurt om geraakt en gegrepen te worden. Want dat is wat eenieder van ons verlangt, wat we op elk moment verwachten. Dat ‘branden van ons hart’ wanneer Iemand ‘onderweg’ tot ons spreekt.³¹

Wat zal die vrouw, Maria Magdalena, overkomen zijn, dat ze zich niet kon onttrekken aan het verlangen Hem elke dag, elke nacht te gaan zoeken? “Des nachts op mijn bed zoek ik mijn zielsbeminde”,³² de liefde van mijn hart.

Zo vaagt het Mysterie alle fasen, alle afstanden, alle onoplettendheden, alle fouten weg. Niets van dat alles kan het Mysterie verhinderen zich tot hen te richten

²⁹ A. Calcanhotto – P. Cavalcanti, “*Aconteceu* [Het is gebeurd]”, van de cd *A Fábrica do poema* [De Gedichtenfabriek], 1994. “Het gebeurde toen niemand het verwachtte, het gebeurde zonder klokgelui, het gebeurde anders dan de verhalen die de romans ons gewoonlijk vertellen. Het gebeurde zonder dat er sterren in de hemel waren, het gebeurde zonder manestraal. Onze liefde is heel zachtjes gebeurd, heeft zich heel langzaam verspreid, heeft net zolang getreuzeld tot ze is gebleven. Het is gebeurd zonder dat de wereld bedankte, zonder dat de rozen bloeiden, zonder loflied, het is gebeurd zonder enig drama. De tijd heeft slechts haar bed opgemaakt zoals in elke grote liefde” [vert. m.p.].

³⁰ Retraite van de Memores Domini van 24-26 mei 1985, *pro manuscripto*, p. 15 [vert. m.p.].

³¹ Vgl. *Lc* 24,32.

³² *Hl* 3,1.

en hen verliefd te doen worden. Het is geen sentimentalisme. De band die Christus met hen aangaat is geen sentimentalisme. Sentimentalisme zou hen niet zó kunnen vastgrijpen. Het is een relatie die hen zichzelf laat zijn, die zeker een sentimentele weerslag gehad heeft, zoals alles wat onze horizon binnengaat,³³ maar die een draagwijdte heeft die verder gaat dan het sentiment en die hen een ervaring van zichzelf laat beleven die geen enkel sentimentalisme zou kunnen dromen te bereiken.

Wat Jezus doet is geen sentimentalisme en zelfs geen verwijt, geen veroordeling, een zich verre houden van hen, op afstand, maar is een omhelzing, een tederheid, een passie voor hun leven, waardoor Hij hen eindelijk zichzelf laat zijn, zij die niet wisten wat jezelf zijn werkelijk betekende, wat het betekende mannen en vrouwen te zijn. Zo gaat een nieuwe manier van mens-zijn de wereld binnen, van het leven leven, van aanwezig zijn in de werkelijkheid, een manier die allen – bewust of onbewust – verlangen, waar allen naar snakken, maar die niemand op eigen kracht, met zijn eigen voorstellingsvermogen, met zijn eigen energie kan bereiken.

“Het is de ontdekking van de *persoon* die met Jezus de wereld binnentreedt”.³⁴ Deze zin van de school van de gemeenschap vindt voor ons, in deze tijd, heel zijn historische draagwijdte. Het christendom is een gebeurtenis, een aanwezig feit, zo aanwezig dat we het met de hand kunnen aanraken, zoals we gezien hebben bij het lezen van het achtste hoofdstuk van *Aan de oorsprong van wat het christendom beweert*. Dit hoofdstuk documenteert in het heden dat die ogen die je moet ontmoeten om te kunnen leven, bestaan, is het getuigenis van don Giussani, tweeduizend jaar later, dat die ogen er nog zijn, dat ze aanwezig zijn in de werkelijkheid, anders had hij het niet kunnen schrijven. Ogen die voor ons, voor onze sentimenten, voor onze reacties, onherleidbaar zijn, die door niemand te manipuleren zijn, omdat ze de blik introduceren van een Aanwezigheid die volslagen anders is dan wij. Alleen wie ze gezien heeft, wie er tegenaan gelopen is, kan antwoorden op de beslissende vraag: wie is Jezus?

Alleen als we deze blik laten binnengaan, kunnen we existentieel begrijpen wie Jezus is. Door – verbaasd – een ‘méér’ aan menselijkheid te ervaren, beginnen we te begrijpen wie Jezus werkelijk is. Dat verklaart waarom Maria Magdalena en Zacheüs die hevige schok ondervonden hebben, waardoor ze zich vanaf de eerste dag rotsvast aan Jezus gehecht hebben geweten, net als Johannes en Andreas. “Maar die uitzonderlijke indruk, die verbazing van het begin, waar bestond die, psychologisch gezien, uit? De verbazing van het begin was een *oordeel* dat onmiddellijk een *gehechtheid* werd”. Het was een verliefdheid zonder weerga. “Het was een oordeel dat werkte als lijm: *een oordeel dat hen vastplakte*. Elke dag handenvol lijm, ze

³³ Vgl. L. Giussani, “Derde premisse”, in: *Het religieuze zintuig*, op. cit., h. 3.

³⁴ L. Giussani, *Aan de oorsprong van wat het christendom beweert*, op. cit., h. 8, par. 2.

konden zich niet meer losmaken! [...] Er ontstaat een verwondering vol waardering die gehechtheid met zich meebrengt”.³⁵ Het is een oordeel, geen sentiment. Dan begrijpen we waarom zij heel hun leven ernaar gestreefd hebben om Hem te grijpen. Struikelend, duizendmaal vallend, maar zonder ooit weg te gaan. Het is dezelfde unieke tederheid die ons, door don Giussani, weer wakker gemaakt heeft. We hebben die met de hand aangeraakt door middel van zijn getuigenis.

Hiervan hangt af wie we zijn en wat onze historische betekenis is.

Laten we ons die vissers uit Galilea voorstellen die ‘enkel’ met die nieuwe ogen in het Rome van toen kwamen, waarvan we allemaal de levensteneur kennen. Wat zal in hun hart de overhand gehad hebben? Wat zal hun aan het hart gegaan zijn toen ze te Rome kwamen? En als Johannes en Andreas nu in onze wereld zouden komen, wat zou in hen overheersen? Wat zou voor hen het wezenlijke zijn? Wat zou hun aan het hart gaan allen te vertellen, op dit moment, tegenover de uitdagingen die zich heden ten dage voordoen? Zou soms hun enige bezorgheid niet de zorg geweest zijn die ze in Jezus gezien hadden, en daarom: te getuigen van de blik die hen gegrepen had, die blik te laten binnengaan in elke omstandigheid en in elke relatie?

In Jezus’ tijd was, net als nu, de echte uitdaging het ontstaan van de persoon. Dat verklaart Christus’ passie voor de mens. Beide tijdperken, dat van toen en dat van nu, zijn tijden van ‘evangelische miserie’, en vandaag is, evenals toen, het wezenlijke nodig, het hier en nu opnieuw gebeuren van Zijn aanwezigheid die die hevige schok veroorzaakt.

Don Giussani heeft niets anders gedaan dan hiervan te getuigen. Aan het einde van zijn leven vatte hij samen waarin zijn poging bestaan had, wat hij gedurende zijn hele bestaan had willen doen, met de volgende woorden: “Niet alleen heb ik nooit iets willen ‘stichten’, maar ik meen dat het genie van de beweging die ik heb zien ontstaan erin bestaat de urgentie gevoeld te hebben de noodzaak te verkondigen terug te gaan naar de elementaire aspecten van het Christendom, dat wil zeggen naar de passie voor het christelijke feit als zodanig in zijn oorspronkelijke elementen, en daarmee uit”.³⁶ Dat was voor hem het wezenlijke. Het christendom is deze gebeurtenis. Teken ervan is dat het ik ‘gebeurt’, mogelijk gemaakt door de ervaring van Christus die aanwezig is in een ànder mens-zijn.

“Ik schrijf je na de weerslag die mijn deelname aan de Equipe van de CLU van vandaag in mij gehad heeft. Allereerst moet ik je zeggen dat ik gekomen was met een voorbereide tekst die ik wilde voorlezen, maar omwille van de tijd lukte dat niet, net zomin als vele anderen; maar met jou te werken, te zien wat er voor mijn

³⁵ L. Giussani, *L'attrattiva Gesù [De aantrekkingskracht Jezus]*, uitg. Bur, Milaan 1999, p. IX [vert. m.p.].

³⁶ L. Giussani, “Brief aan Johannes Paulus II op de 50e verjaardag van het ontstaan van CL”, in: *Tracce-Litterae communionis*, april 2004, p. 2 [vert. m.p.].

ogen gebeurde door middel van de andere getuigenissen en jouw vaderlijke blik op eenieder van ons heeft het oordeel dat ik tegenover wat me overkomen is begon te hebben, zodanig verdiept, dat ik niet anders kon dan tegen mezelf uitroepen, terwijl ik daar zat: ‘Maar dit is Christus die gebeurt!’ Want wat gebeurde was wat, in de schola, don Giussani ‘een blik die de mens onthult’ noemt, of beter gezegd, een blik die alle factoren in aanmerking neemt, die alle factoren van de menselijke ervaring ‘redt’: het grootste teken, zoals jij ons vandaag zei, van de aanwezigheid van Christus”. Om Hem te ontvangen hoeven we maar kinderen te zijn: “Voorwaar, Ik zeg u: wie het Koninkrijk Gods niet aanneemt als een kind, zal er zeker niet binnengaan”.³⁷

Waarom zie ik dat Christus gebeurd is en ik Hem ontvangen heb? Aan het feit dat Zijn ogen de mijne zijn geworden, zozeer dat ik kan kijken in de ogen van wie dan ook tot aan het punt waar ze ontstaan, tot aan het erin zien trillen van het Zijn dat ze maakt.

Een Ander leeft in mij: “Levend in het vlees, neem ik deel aan een Gebeurtenis die mij in staat stelt tot een nieuw begrip, dieper en waardeer, van mijn omstandigheden. Wat betekent het”, schreef don Giussani, “te kijken naar het gezicht van een meisje volgens het vlees? Dat betekent alles reduceren tot een ‘vind ik leuk, vind ik niet leuk’, ‘bevalt me, bevalt me niet’, ‘vind ik lastig, vind ik niet lastig’. ‘Voor zover ik nu leef in het vlees, leef ik in het geloof’ wil daarentegen zeggen: ik ga de relatie met haar aan in het geloof aan de Zoon van God, binnen mijn gehechtheid aan Christus”.³⁸ Het aanwezige feit van Christus spert mijn blik wijd open: geen nominalistisch erbij gehaalde Christus, als pure naam, maar als aanwezig feit, vergelijkbaar met hoe de aanwezigheid van de ouders de blik van hun kind vormt, zijn manier om naar de werkelijkheid te kijken. Slogans zijn niet voldoende, strategieën zijn niet voldoende. Nodig is dat Christus’ aanwezigheid zó reëel is, mij zozeer bepaalt, zozeer de bodem van mijn ogen bepaalt, dat ik op waarachtige wijze naar de ander kan kijken: “En dan is dat meisje, in de mate van haar aantrekkelijkheid” – don Giussani laat niets buiten beschouwing – “het teken waardoor ik uitgenodigd word me in het vlees te hechten aan het zijn van de dingen, af te dalen in de werkelijkheid van de dingen, tot het punt waar de dingen gemaakt worden”.³⁹ Hoeveel verliezen we wanneer Hij ontbreekt! Als ik ze bekijk met de openheid die de aanwezige Christus me geeft, kunnen de ogen van eenieder alle ellende doen vergeten. Maar daarvoor is het nodig in de werkelijkheid een verificatie te verrichten.

³⁷ *Mc* 10,15.

³⁸ L. Giussani – S. Alberto – J. Prades, *Generare tracce nella storia del mondo [Sporen trekken in de geschiedenis van de wereld]*, uitg. Rizzoli, Milaan 1998, p. 77 [vert. m.p.].

³⁹ *Ibidem* [vert. m.p.].

2. De uitdaging van de omstandigheden en de weg die we moeten afleggen

Wie is Jezus? Wat is voor ons het wezenlijke?

Na een ervaring als die we zojuist beschreven hebben, zouden ook wij op de vraag naar het wezenlijke antwoorden zoals Petrus.

“Maar gij, wie zegt gij dat Ik ben?”⁴⁰ Petrus, zo heeft paus Franciscus onlangs uitgelegd, “is zeker het moedigst geweest op die dag toen Jezus vroeg aan de leerlingen: ‘Maar gij, wie zegt gij dat ik ben?’. Petrus antwoordde beslist: ‘Gij zijt de Christus’. [...] Ook wij zullen ongetwijfeld hetzelfde antwoord geven als Petrus, het antwoord dat we geleerd hebben in de catechismus: maar u bent de Zoon van de levende God, u bent de Verlosser, u bent de Heer!’ Maar”, zo vervolgt de paus, “toen Jezus begon uit te leggen wat zou moeten gebeuren: dat de Mensenzoon zou moeten lijden”, toen was Petrus geschokt. “Petrus vond dat bepaald geen prettig verhaal. Hij redeneerde als volgt: ‘Jij bent de Christus! Jij wint en we gaan door!’ Om die reden ‘begreep hij deze weg’ van lijden niet die door Jezus was aangewezen. Zozeer dat, zoals het Evangelie zegt, hij Hem ‘terzijde nam’ en ‘ernstig daarover [begon] te onderhouden”. Hij was “zo blij dat antwoord gegeven te hebben – ‘Gij zijt de Christus’ – dat hij [zelfs] de kracht voelde om Jezus verwijten te maken”.⁴¹

Ook ons blijven, evenmin als Petrus, na de hevige schok, de uitdagingen niet bespaard. We zien het overal waar de beweging aanwezig is. Zodra ik de assemblee met de studenten van CL in de VS begonnen was, vroeg een van hen me: “Hoe is het mogelijk al het mooie wat in het leven gebeurt, niet kwijt te raken?” Het is dezelfde vraag als van het lied: hoe “dit gevoel dat je alles kwijtraakt te vermijden”⁴² In Brazilië vroeg een meisje dat op haar werk veel met lijden te maken heeft en door haar collega’s geadviseerd wordt om niet te veel waarde te hechten aan het lijden, omdat je er vroeg of laat aan went: “Hoe kun je leven tegenover dit hartverscheurende lijden?” Onze vrienden in Venezuela worden uitgedaagd door een sociale en politieke situatie die steeds dramatischer wordt; die in Argentinië hebben te maken met de historische drama’s van hun recente verleden; die in Mexico met een geweld dat jaarlijks meer doden vergt dan een oorlog, die in Uruguay moeten zien te leven met de legalisering van marijuana als antwoord op het levensdrama, die in de VS worden op de proef gesteld door de economische crisis; onze vrienden in Rusland en de Oekraïne worden uitgedaagd door de crisis ontstaan door de gebeurtenissen op de Krim; de Spanjaarden door een nieuw wetsvoorstel over abortus; velen van ons, in vele delen van de wereld, hebben te leven in contexten die totaal vreemd zijn aan het Christendom. Bij de uitdagingen van de economische crisis, van de

⁴⁰ Mt 16,15.

⁴¹ Franciscus, “Maar wie zegt gij dat Ik ben?”, Santa Marta, 20 februari 2014 [vert. m.p.].

⁴² V. Heredia, “Razón de vivir”, in: *Canti [Liederen]*, op. cit., p. 296 [vert. m.p.].

opvoedingscrisis, van de werkloosheid, van de voortschrijdende ontbinding van de samenleving (zoals gedocumenteerd wordt door de moeilijkheid van gehuwden om hun relatie te belevan, in de verwarring van velen tegenover de problemen van de opvoeding van hun kinderen of het onbehagen van het leven) is er nu nog eentje bijgekomen, die velen als kwellend ervaren, die van de ‘nieuwe rechten’, symptoom van een diep cultureel en sociaal lijden, van een manier van de mens begrijpen die heden ten dage steeds meer opgelegd en verbreid wordt. Kortom, aan uitdagingen geen gebrek.

Deze zijn een provocatie voor eenieder van ons en voor elke gemeenschap overal ter wereld. Het mooie is dat het gemeenschappelijke uitdagingen zijn, die niemand kan vermijden. En eenieder geeft, de facto, reeds antwoord – in de dialogen met collega’s, met vrienden, thuis – op dergelijke nu zo kwellende vragen, die de waarde hebben dat ze ons uit onze tent lokken en dwingen te ontdekken wat voor ons het wezenlijke is. Want het wezenlijke komt, zoals we gisteren zeiden, naar voren als we onszelf in actie zien. We kunnen ons daarom allemaal afvragen, tegenover de uitdagingen die we het hoofd moeten bieden: wat is er, in mijn antwoord, in mijn poging, naar boven gekomen, wat heb ik over mezelf gezegd, wat heb ik in mij als wezenlijk ontdekt? Wat vond ik belangrijk te zeggen? Welk antwoord had ik op al die omstandigheden? We moeten dringend verhelderen wat de geschikte manier is om ze het hoofd te bieden.

Het eerste wat we moeten begrijpen is de aard van deze provocatie.

Deze uitdagingen zijn een oproep voor ons, zo is het altijd geweest: “In de geschiedenis van de Kerk”, zegt Giussani, “is het altijd zo geweest: juist ons bezig zijn met de wereld – hetgeen, hoe partijdig en gedeeltelijk ook, toch steeds een behoefte of een aspect van het leven onderstreept – provoceert binnen het authentieke christenvolk een hernieuwde bewustwording, een crisis en een hernieuwde bewustwording. God bedient zich van alles wat er gebeurt. [...] Alles wat er gebeurt staat God toe omwille van de rijpwording van degenen die Hij voor Zich gekozen heeft”.⁴³ Temidden van heel de complexiteit van de situatie, voelen velen zich verloren, verward, niet weinigen zijn bang. En hoe meer we de ernst van de uitdagingen voelen, des te meer groeit in ons de drang om iets te doen, om onze bijdrage te leveren, wordt in ons steeds dringender de vraag wat te doen, welke initiatieven te nemen.

Wat de manier ook is waarop hij op de uitdagingen van de werkelijkheid gereageerd heeft, eenieder heeft kunnen verifiëren wat paus Franciscus zei over Petrus: om te “antwoorden op die vraag die wij allen in ons hart voelen – wie is Jezus voor ons – is niet voldoende wat we in de catechismus geleerd, gestudeerd hebben”. Het is zeker “belangrijk het te studeren en te leren, maar het is niet voldoende”, drong

⁴³ L. Giussani, “La lunga marcia della maturità [De lange mars van de rijpwording]”, op. cit., pp. 60-61 [vert. m.p.].

de Heilige Vader aan, want om het werkelijk te kennen “is het nodig de weg te gaan die Petrus gegaan is”.⁴⁴

Dat betekent dat ook voor ons, net als voor de eersten, niet alles afgelopen is met de hevige schok; het leven gaat door met al zijn provocaties. Ook wij kunnen zoals Petrus antwoorden op de vraag omtrent Christus, dat wil zeggen in Hem het wezenlijke om te leven erkennen. Maar dikwijls voelen ook wij ons verplaatst van het wezenlijke dat we toch erkend hebben. Daarom raken wij, als we geen weg afleggen, net als Petrus de weg kwijt: “Het geloof is bovendien kennis die verbonden is met verloop van de tijd die het woord nodig heeft om uitgesproken te worden: het is kennis die je slechts in een weg van volgen leert”.⁴⁵

De vraag naar het wezenlijke is dus niet retorisch, om elkaar vanochtend een beetje afleiding te bezorgen. Ze is cruciaal om antwoord te geven op de gestelde vragen – hoe kan men leven, wat is onze taak in de wereld? –. We zien het wanneer de uitdagingen ons vlees raken en het niet meer mogelijk is er vanaf een afstand naar te kijken.

“Een paar dagen geleden”, zo vertelde mij een vriend uit Spanje, “zijn we samen naar een demonstratie gegaan ter ondersteuning van de poging van de Spaanse volksregering om een wet te maken die abortus iets minder gemakkelijk toestaat. We liepen samen in de demonstratie en ik sprak met een vriend die drie kinderen heeft en onverwachts een vierde verwacht. De voorwaarden waren uitstekend: hij houdt van zijn vrouw, ze zijn stevig getrouwd, ze hebben geen bijzondere economische problemen, ze zijn van CL, ze zijn katholiek, alles is in orde. En dan zegt hij me: “Weet je, mijn eerste reactie toen mijn vrouw met de uitslag kwam dat ze zwanger was, was: ‘Nee hè, dat kan niet waar zijn!’”, want nu heb ik het moeilijk, heb ik geen zin, brengt het mijn plannen in de war... En hij vervolgt: ‘Juist nu lopen we mee met een demonstratie tegen abortus, maar de natuur van de weigering heb ook ik in me, ik die al twintig jaar begeleid, opgevoed, ondersteund word door een gezelschap... Wat zal het wel niet zijn voor een ongehuwd meisje alleen, dat geen geld heeft? Wat zal een vrouw denken die alleen is, of niet alleen, of een meisje van achttien na een zwangerschapstest, anders dan: ‘Daar ik dit niet aankan, vernietig ik het, elimineer ik het, want dat lijkt gemakkelijker?’”. Het was mooi want we hebben toen lang gesproken en tenslotte zei ik hem: ‘Weet je, zonder dit bewustzijn zou het onjuist zijn met deze demonstratie mee te doen, want dan zouden we hier katholieke waarden aan het verdedigen zijn zonder te weten wat die in het leven betekenen...’”.

De provocaties worden zelfs niet minder wanneer we ons een gereduceerde voorstelling maken van de behoefte van de ander. Sterker nog, de ander zal in opstand komen tegen onze poging zijn verlangen te reduceren en dat zal de vraag nog drin-

⁴⁴ Franciscus, “*Maar wie zegt gij dat Ik ben?*”, Santa Marta, 20 februari 2014 [vert. m.p.].

⁴⁵ Franciscus, Encycliek *Lumen fidei*, 29.

gender maken: wat is onze taak in de wereld? “Wij zijn een groep vrienden die mensen helpen om werk te vinden. We doen het op een heel eenvoudige manier: door ze te begeleiden! De slimsten hoef je maar twee keer te ontmoeten en dan vinden ze zelf, met een opnieuw wakker gemaakt ‘ik’, meteen werk. Maar de meer kritische gevallen, die niet in staat zijn zichzelf te bewegen, begeleiden we stuk voor stuk en gedurende de hele tijd die nodig is om werk te vinden”. Maar dat laatste lukt niet altijd. “Onder vele anderen hebben we enkele jaren geleden een gehandicapte persoon ontmoet van vijftig jaar, in een rolstoel, begeleid door zijn moeder. Tijdens het gesprek zei hij ons onder meer dat hij met een computer kan werken; ik antwoordde hem toen meteen dat ik werk voor hem kan vinden dat hij thuis kan doen, maar hij zei me, zijn ik helemaal ‘tevoorschijn halend’, dat hij het huis uit wil! Op dat moment heb ik hem omhelsd: zijn hart is oneindig zoals het mijne, terwijl ik hem al gereduceerd had tot zijn rolstoel”. Door een detail komt heel de aard van de behoefte naar boven: de man stelt zich met minder niet tevreden.

Nog een voorbeeld. Een meisje schrijft aan een groep vrienden hoe ze, tegenover haar nicht die haar vertelt een kind te verwachten en alle mogelijke onderzoeken laat doen om zeker te zijn dat het gezond is, haar vraagt: “Maar waartoe dient het uiteindelijk om van tevoren te weten of het gezond is?” Haar antwoord is ijzingwekkend: “Als het een probleem heeft, doe ik het weg”. Doe ik het weg! “Het zijn de langste minuten van mijn leven geweest. Ik kon niets denken, ik was onbeweeglijk, verstaand, ik kon niet praten. Ik kon alleen nog tot ziens zeggen. Een ontoestembare droefheid. Toen heb ik teruggedacht aan de tekst *Witnessing and recounting* [...]: ‘Is het mogelijk in de omstandigheden te staan met heel de menselijke maat van de dramaticiteit van het leven in het licht van de school van de gemeenschap?’ [Is die hevige schok voldoende om te leven, houdt die stand tegenover welke uitdaging dan ook?]. ‘Hier verifieert eenieder van ons, ongeacht de mening die we ons kunnen vormen, of het antwoord dat hij geeft op de provocatie van de werkelijkheid in staat is echt een antwoord te geven, te antwoorden op het probleem dat me provoceert en me uitdaagt’”. Het meisje concludeert: “Dat is de oplossing! Dat is de weg! In het verdriet, in de hoeveelheid vragen die wat ik opgeschreven heb, met zich meebrengt, in het verlangen om mijn nicht nog nabijer te zijn, nog menselijker, totaler, waarder, nederiger en discreter, verlang ik nogmaals en nu te verifiëren of het waar is, hoe het waar is, dat Christus Rots is, enige – enige! – Hoeksteen, of het waar is, hoe het waar is, dat het antwoord op de vraag ‘*Quid animo satis?*’ [“Wat is voldoende voor het hart?”] (St. Franciscus) –m.p.] ‘*Est Vir qui adest*’ [“Een Man die aanwezig is”] (St. Augustinus) –m.p.] is”.

Deze getuigenissen maken ons bewust van de weg die we moeten gaan. Want als we de draagwijdte van de provocaties niet begrijpen, als we niet alle factoren in het spel begrijpen, zullen we dezelfde fouten begaan als in het verleden.

3. Een licht vanuit onze geschiedenis

Om de huidige – culturele, sociale, politieke, juridische – uitdagingen aan te kunnen, vertrekken we niet van nul. We hebben de rijkdom van een geschiedenis, van een weg die we afgelegd hebben in het gezelschap van don Giussani. Om dus licht te krijgen voor de huidige uitdagingen is het mij heel nuttig gebleken enkele momenten van onze geschiedenis na te lopen – de jaren zestig en de jaren daarna – waarin de provocatie en de druk van de omstandigheden zo sterk waren dat velen overboord geslagen zijn. In die momenten is de aanwezigheid van don Giussani nogmaals cruciaal gebleken. Ons verrassend in ons handelen, hielp hij ons te beseffen wat werkelijk het essentiële was, ondanks onze intenties, juist omdat hij, zich bewust wordend van alle factoren, de dimensies van het probleem niet reduceerde – zoals wij daarentegen gewoonlijk doen. Zijn oordelen zijn daden van liefde voor ons en tegelijkertijd doen ze voor onze ogen heel zijn gezag oprijzen, dat ons verhinderd heeft verloren te lopen.

Don Giussani zei: “Voor mij is de geschiedenis alles; ik heb geleerd van de geschiedenis”,⁴⁶ dat wil zeggen van de ervaring. Wie het boek van Savorana leest, verifieert hoe waar dit is. Zelfs hem werden de omstandigheden niet bespaard.

In het jaar 1993 wordt hij uitgedaagd door de opmerking van een student, die zei dat enkele intellectuelen klaagden over CL, omdat CL “vóór 1976 veel beter was [...], toen het zich in het politieke speelveld begaf, toen het ideologisch redeneerde, toen het zijn project bevorderde, een project voorstelde in de samenleving, terwijl het nu...”, zo zeiden die intellectuelen, “tot vroomheid gereduceerd is”.⁴⁷ Jullie zullen het kunnen lezen in het volgende boek van de *Équipes* dat komende herfst gepubliceerd zal worden. Om te antwoorden op deze provocatie laat Giussani een stuk uit *Uomini senza patria [Mensen zonder vaderland]* herlezen, uit 1982, waarin hij gezegd had: “Sinds Gemeenschap en Bevrijding ontstaan is, sinds 1970, is heel onze activiteit, [...] alles wat we doen [wat we gedaan hebben], gericht geweest op het verkrijgen van een vaderland in deze wereld”. Sommigen zullen zich deze passage herinneren: “Ik zeg niet dat dat verkeerd is. Ik zeg dat we het doen om een vaderland te hebben en dat we dat vaderland niet zullen hebben”.⁴⁸

Hoe heeft dit kunnen gebeuren? Om deze vraag te beantwoorden gaat Giussani nogmaals terug naar de gebeurtenissen van die jaren: “In 1968-1969 speelden we

⁴⁶ A. Savorana, *Vita di don Giussani [Leven van don Giussani]*, op. cit., p. VIII [vert. m.p.].

⁴⁷ Gerefereerd wordt naar de tekst van een *Équipe* die opgenomen zal zijn in het boek van L. Giussani, *In cammino [Op weg] (1993-1998)*, dat binnenkort uitgegeven zal worden door uitg. Bur [vert. m.p.].

⁴⁸ L. Giussani, *Uomini senza patria [Mensen zonder vaderland] (1982-1983)*, uitg. Bur, Milaan 2008, p. 88 [vert. m.p.].

als het ware een uitwedstrijd”,⁴⁹ van ons stuk gebracht door de marxistische ideologie en haar verlangen naar bevrijding. Op vergelijkbare wijze kunnen we ons op dit moment van ons stuk gebracht voelen tegenover de opstanden en het nieuwe fanatieke streven naar een bepaalde bevrijding, die zich bijvoorbeeld uitdrukt in het opeisen van nieuwe rechten, alles kind van de jaren zestig. Het is een partiële en tegenstrijdige manier om bevrediging te zoeken van behoeften die wij gemakkelijk herkennen als ten diepste menselijk: de behoefte aan genegenheid, de behoefte aan moederschap en vaderschap, de angst voor het lijden en de dood, het zoeken naar de eigen identiteit... Elk van deze nieuwe rechten heeft zijn wortels in het weefsel waaruit elk menselijk bestaan bestaat. Vandaar hun aantrekkingskracht. Het zich vermenigvuldigen van deze inviduele rechten drukt de verwachting uit dat de rechtsorde de menselijke drama's kan oplossen en bevrediging kan garanderen voor de oneindige behoeften die ons hart bewonen.

“Hoe werd de beweging [...] geraakt [door dit verlangen naar bevrijding van de jaren zestig]? Er was een verwarring [...], de verwarring die degenen kenmerkt die een weg aan het gaan zijn en een fundamentele ervaring beleven, en verrast worden door de gebeurtenissen die een wending, een vertaling, een interpretatie en een beslissing vereisen waarvoor de eigen ervaring nog niet het niveau bereikt”.⁵⁰

Tegenover deze situatie vroeg men zich af: “Wat moeten we doen?” [...] Op zekere dag kwam een groepje van drie of vier studenten [...] met een flyer, de eerste ‘contrarevolutionaire’ flyer die gepubliceerd werd, en misschien was het omdat ze maar met z'n vieren waren dat ze die keer niet in elkaar geslagen werden. De flyer was getiteld ‘Gemeenschap en bevrijding’. [...] Wat betekende die titel?”⁵¹

1) In de eerste plaats betekende die dat de bevrijding ook een behoefte van ons hart was. Ook wij hadden een verlangen naar bevrijding: “Er was een draad die ons verbond met het hart van iedereen, want wanneer de marxist ‘bevrijding, bevrijding’ riep, drukte ook hij een behoefte van het hart uit, hoe verward, verduisterd, verwanseld door een ideologisch discours ook. Maar het was een verlangen van het hart”.⁵²

2) In de tweede plaats betekende die titel dat de bevrijding behoorde tot de christelijke verkondiging: Christus is de bevrijder. Want “Christus is ons bekend

⁴⁹ Gerefereerd wordt naar de tekst van een Équipe die opgenomen zal zijn in het boek van L. Giussani, *In cammino [Op weg] (1993-1998)*, dat binnenkort uitgegeven zal worden door uitg. Bur [vert. m.p.].

⁵⁰ L. Giussani, “La lunga marcia della maturità [De lange mars van de rijpwording]”, op. cit., p. 62 [vert. m.p.].

⁵¹ Gerefereerd wordt naar de tekst van een Équipe die opgenomen zal zijn in het boek van L. Giussani, *In cammino [Op weg] (1993-1998)*, dat binnenkort uitgegeven zal worden door uitg. Bur [vert. m.p.].

⁵² *Ibidem* [vert. m.p.].

gemaakt als de bevrijder van de mens. Het is het begrip Verlosser: Christus verlosser betekent Christus bevrijder'. De bevrijding kan niet komen 'door menselijke inspanning; [...] jullie kunnen niet veranderen op eigen kracht, de bevrijding in de wereld kan alleen komen door iets wat al vrij is. Wat is er al vrij in deze wereld? Iets wat niet louter van deze wereld is, dat in deze wereld is maar niet louter van deze wereld is, dat van buiten komt, van ginds: Christus is de bevrijder. Maar waar is Christus nu? [...] Christus wordt aanwezig door het gezelschap van degenen die Hem erkennen".⁵³

Maar de door Christus gebrachte nieuwigheid beleven in het toebehoren aan de Kerk, aan de beweging, als teken van de verandering, leek niet voldoende te zijn. De christelijke gemeenschap opbouwen leek onvoldoende te zijn voor de draagwijdte van de uitdaging; er moest iets "gedaan worden". En het beeld van dit "doen" werd gedictieerd door de actie van de anderen: het ging om een zet die gelijk opging met en tegengesteld was aan die van de anderen – tegengesteld want geïnspireerd door de christelijke beginselen.

Wat was dus de manier om te antwoorden op de verwarring? "De verwarring werd plotseling overwonnen als wil om tussenbeide te komen".⁵⁴ "We hebben", zegt don Giussani, "een oneindige hoeveelheid initiatieven genomen", de grootste was de grote assemblee in het Palalido in Milaan, "gegrepen door de onrust om te handelen, om erin te slagen antwoorden en daden te realiseren waarmee we aan de anderen konden laten zien dat je, als je handelde volgens de christelijke beginselen, het beter deed dan zij. Alleen zo zouden ook wij een vaderland kunnen hebben".⁵⁵

Men poogde dus de verwarring te overwinnen met een wil om tussenbeide te komen, operatief te zijn, actief te zijn, door zich er "halsoverkop in te storten, de wereld volgend",⁵⁶ in de poging en de pretentie de dingen op eigen kracht te kunnen veranderen, precies zoals de anderen.

En wat gebeurde er? Een verplaatsing met onvoorzienbare gevolgen. Zonder dat we het beseften, was er, zegt Giussani, "de passage van de ene matrix naar de andere, [...] waarbij de woorden en het type ervaring waaraan men daarvoor deelgenomen had, zo minimaal en abstract mogelijk gemaakt werden". Op deze manier "werd de historische diepgang van het christelijke feit gereduceerd of tenietgedaan, [...] werd de historische draagwijdte ervan geminimaliseerd, 'vervaagd', de histori-

⁵³ *Ibidem* [vert. m.p.].

⁵⁴ L. Giussani, "La lunga marcia della maturità [De lange mars van de rijpwording]", op. cit., p. 62 [vert. m.p.].

⁵⁵ Gerefereerd wordt naar de tekst van een Équipe die opgenomen zal zijn in het boek van L. Giussani, *In cammino [Op weg] (1993-1998)*, dat binnenkort uitgegeven zal worden door uitg. Bur [vert. m.p.].

⁵⁶ L. Giussani, "La lunga marcia della maturità [De lange mars van de rijpwording]", op. cit., p. 64 [vert. m.p.].

sche invloed zo loos mogelijk gemaakt”.⁵⁷ Het zijn allemaal zijn woorden. Kortom, alles wat men toen beleefde in het toebehoren aan de beweging (de ontvangen opvoeding, de caritativa, de dagelijkse aanwezigheid op scholen en universiteiten, de antwoorden op verschillende noden) was als het ware van zijn inhoud ontdaan, werd niet als voldoende beschouwd: men moest andere dingen doen om te laten zien dat ook wij geïnteresseerd waren in het lot van de wereld, dat wij, juist als christenen, een beslissender bijdrage wisten te leveren, dat we een beter project en een betere praxis hadden. Deze positie, kortom, bepaalde de meerderheid van hen die bleven, niet alleen van degenen die besloten weg te gaan.

Deze reductie van de historische diepgang van het christelijke feit blijft niet zonder gevolgen. Laten we kijken naar hoe don Giussani ze beschrijft.

“Ten eerste: ‘een efficiëntistische opvatting van de christelijke taak, met accentueringen van moralisme’. Accentueringen? Met een totale reductie tot moralisme! Waarvoor zou je nog christen moeten blijven? Omdat het christendom je drijft tot handelen, tot actie, en daarmee uit! [...] De christen heeft enkel nog het recht in de wereld te blijven in de mate waarin hij zich werpt op het wereldse handelen: het is het ethische christendom [...]. Tegenover de behoefte van de wereld is er de analyse van deze behoefte, de theorie om er een antwoord op te geven, en het antwoord volgens deze theorie. Alles speelt zich af binnen de menselijke maat, Christus heeft er niet mee te maken; Hij heeft er mee te maken op een niveau buiten tijd en ruimte; een morele inspiratie, die buiten tijd en ruimte staat, ‘transcendentiaal’”.⁵⁸

“Tweede gevolg – en dit is het ergste –: het onvermogen om van de woorden cultuur te maken, om de eigen christelijke ervaring door te voeren tot het niveau waarop ze systematisch en kritisch oordeel wordt, en dus suggestie voor een manier van handelen. De christelijke ervaring wordt geblokkeerd in haar vermogen van invloed te zijn op te wereld, want een ervaring heeft slechts invloed op de wereld in de mate dat ze een culturele uitdrukking bereikt”.⁵⁹

“Derde gevolg: de theoretische en praktische onderschatting van de ervaring van gezag, van de autoriteit. [...] Het christelijke Feit – laten we het herhalen – heeft in de door Christus gecreëerde gezagsfunctie de geometrische plek waar het Mysterie gered wordt”.⁶⁰

“Kortom”, vat don Giussani samen, “in de algemene verwarring [heeft] een zich halsoverkop erin storten, de wereld volgend [de overhand gekregen]. De eigen geschiedenis, haar waarde-inhoud, werden geminimaliseerd, zoveel mogelijk abstract van het leven geïnterpreteerd, als het ware buitenspel gezet, verhinderd in haar mo-

⁵⁷ *Ibidem*, p. 62 [vert. m.p.].

⁵⁸ *Ibidem*, pp. 63, 65 [vert. m.p.].

⁵⁹ *Ibidem*, p. 63 [vert. m.p.].

⁶⁰ *Ibidem*, p. 64 [vert. m.p.].

gelijkheid invloed te hebben op de historische contingentie en dus in de mogelijkheid zich te incarneren”. Kort voordat hij deze opmerking maakte, had don Giussani over de algemene houding van degenen die meegedaan hadden aan de protestbeweging van de jaren zestig, gezegd: “Het is de naïveteit van mijzelf als ‘maat van alle dingen’, het is de naïveteit van de mens die zegt: ‘Nu ga ik de zaken oplossen’. Het is de naïveteit van de mens als maat van alle dingen, het is de naïveteit van de eigenliefde”. En hij had uitgeroepen: “Wat een melancholie! Wat een melancholie hebben we meteen gevoeld, en hoe nam die met de loop van de jaren toe!”⁶¹

In het ons werpen op dingen doen in naam van het christen zijn, om te laten zien dat we, als christenen, betere antwoorden hadden op de problemen dan de anderen, kòn het lijken dat Christus het wezenlijke was. Maar het oordeel van Giussani is zoals gewoonlijk vol in de roos: “Ons ideaal is helemaal niet wat [...] de pers denkt, ons ideaal is helemaal niet het recht te hebben ons op aarde en in de samenleving te bevinden omdat we weten te antwoorden op de pretenties of de behoeften of de noden van de anderen, van de mensen. Het is goed om te antwoorden op de behoeften en de noden van de mensen, maar het is niet daarvoor dat we hier zijn. In 1976 te Riccione heb ik, toen ik opstond en niet wist wat te zeggen, maar een sterk onbehagen in mezelf voelde, tot tweeduizend verantwoordelijken van de universiteit gezegd [...]: “Niet daarvoor zijn we hier, ons doel als christenen is niet dāt. We kunnen prima meedoen met alle coöperaties van de wereld, we kunnen lid worden van alle verenigingen van de wereld en door middel daarvan onze bijdrage leveren aan het gemeenschappelijk welzijn, maar het christendom is geen vereniging van deze soort, het christendom is geen organisatie om tegemoet te komen aan de behoeften van de mensen. [...] Dat is de illusie die in alle tijdperken de mens geraakt heeft en in die illusie is de mens altijd ingestort. Het is een illusie, ze heet utopie. [...] [Waarom?] Omdat de mens niet in staat is de totaliteit van de factoren in het spel te identificeren, te assimileren, te verbinden en te beseffen: de mens ontgaat altijd iets”.⁶²

Zonder het te beseffen hadden we ons verplaatst van Christus naar de utopie. Het wezenlijke was ook voor ons utopie geworden. We konden blijven zeggen dat het wezenlijke Christus was, maar door ons te laten kijken naar ons handelen dwong don Giussani ons te beseffen dat we ons al verplaatst hadden (en dat zag je aan het feit dat we niet in staat waren “de totaliteit van de factoren te identificeren en te beseffen”). Want het was “of de beweging Gemeenschap en Bevrijding, sinds 1970, gewerkt, gebouwd en gevochten had vanuit de waarden die Christus gebracht

⁶¹ *Ibidem*, pp. 64-65, 61 [vert. m.p.].

⁶² Gerefereerd wordt naar de tekst van een Équipe die opgenomen zal zijn in het boek van L. Giussani, *In cammino [Op weg] (1993-1998)*, dat binnenkort uitgegeven zal worden door uitg. Bur [vert. m.p.].

heeft, terwijl het feit van Christus, voor ons, voor onszelf en voor allen die met ons CL gedaan hebben, ‘parallel gebleven was’⁶³.

Wat had dit veroorzaakt? Een gebrek aan bewustzijn van het probleem. Daarin bestaat ons ‘modern’ zijn, kinderen van de mentaliteit die ons omringt. Het is een probleem van opvatting, van bewustzijn van onszelf, van zelf-bewustzijn, niet van ethische coherentie. Ons ‘modern’ zijn (maar uiteindelijk is ‘moderniteit’ een bekoring van de geest van iedere mens in elke tijd) wordt gedocumenteerd door deze verplaatsing van ons zwaartepunt naar onze religieuze, culturele, operationele *performances*: de Aanwezigheid, het Feit van Christus, wordt een theoretisch *a priori*; een *a priori* dat niet bepaalt wie we zijn, hoe we kijken, dat de zin van ons in de wereld zijn niet bepaalt.⁶⁴

Hoe moeilijk het is deze mentaliteit in ons uit te roeien wordt gedocumenteerd door de verdere geschiedenis van de beweging, pas nog aangehaald in *Witnessing and re-counting*:⁶⁵ “De eerste bewuste stap is de Paasposter geweest [...] De stap die de Paasposter [*Christus, Gods gezelschap voor de mens*, 1982] iedereen uitnodigde te zetten, en velen is dat gelukt, is dat [...] de kwestie niet alles is wat we aan het doen zijn, niet ons bezig-zijn is, niet onze analyse van de dingen is, onze door christelijke waarden geïnspireerde visie op de dingen. Tien jaar lang zijn we doorggegaan met te werken vanuit de christelijke waarden en Christus te vergeten; zonder Christus te kennen”.⁶⁶

Wat Giussani aanklaagde was de verplaatsing van het zwaartepunt, de vervanging van het wezenlijke door wat we doen – zoals bij alle modernen –, zonder dat we beseffen dat dat absoluut inadequaat is voor de factoren van het probleem: “Als we zo beschamend verdeeld, gefragmentariseerd zijn dat het zelfs onmogelijk is eenheid te vinden tussen man en vrouw, en we niemand kunnen vertrouwen; als we zo cynisch zijn jegens allen en alles en zo onverschillig staan tegenover onszelf, hoe kunnen we dan uit deze modder iets te voorschijn halen om onze verwoeste muren te herbouwen, het cement vinden voor de bouw van nieuwe muren? [...] Gegeven

⁶³ L. Giussani, *Uomini senza patria [Mensen zonder vaderland] (1982-1983)*, op. cit., p. 56 [vert. m.p.].

⁶⁴ Vgl. “De moderne tijd, sterker nog, onze tijd, documenteert tragisch waartoe de mens komt in zijn pretentie van autonomie: de pretentie zichzelf te maken, zich uit zichzelf te verwezenlijken, zichzelf te scheppen, over zichzelf te beslissen, zichzelf als centrum te hebben. Deze pretentie voert tot de ontbinding, tot het verlies van vrijheid als origineel oordeel over het leven: men raakt vervreemd in de heersende opinie, in de cultuur, in de meningen die door de heersende cultuur worden opgedrongen” (L. Giussani, *Uomini senza patria [Mensen zonder vaderland]*, 1982-1983, op. cit., p. 265 [vert. m.p.]).

⁶⁵ J. Carrón, “Testimonianza e racconto [Getuigen en vertellen]”, in: *Tracce-Litterae communionis*, maart 2014, pp. I-IV [vert. m.p.].

⁶⁶ L. Giussani, *Uomini senza patria [Mensen zonder vaderland] (1982-1983)*, op. cit., pp. 88-89 [vert. m.p.].

deze gewonde situatie van ons kunnen we immers niet zeggen: ‘Laten wij het menselijke opnieuw opbouwen!’ Als we zo verslagen zijn, hoe kunnen we dan winnen? Nodig is dat er iemand van buiten komt – *hij moet van buiten komen* – en tegenover ons neergehaalde huis opnieuw de muren bouwt [...]. Daarin bestaat de grootste moeilijkheid bij [...] het authentieke christendom: het is door *iets anders* – dat van buiten komt – dat de mens zichzelf wordt [...]. [Maar dit] ‘bevalt niet’, want het aanvaardt, herbergt iets wat niet overeenkomt met onze fantasie en met een idee van ervaring dat we hebben, en wat in zijn pretentie abstract lijkt”.⁶⁷

Dit “iets anders”, Christus, lijkt ons abstract. En daar het ons abstract lijkt, “blijven we”, om te antwoorden op de noodzaak te veranderen, om te bouwen, “staan in een onmachtig streven naar herstel of in een *bedrieglijke*, leugenachtige *pretentie*, namelijk: *de remedie te identificeren met ons eigen idee en onze eigen wil tot remedie*”. Vreselijk! “Zo ontstaat”, vervolgt don Giussani, “het ‘discours’ over de morele waarden, want het discours over de morele waarden veronderstelt dat de remedie voor de ontbinding voortkomt uit de verbeeldings- en wilskracht van de mens: ‘Laten we samenwerken, dan kunnen we het tij keren!’”⁶⁸ Modern tot op het bot! En dat zei hij tegen ons, niet tegen de anderen.

Maar waarom verplaatsen we ons van Christus naar dit activisme, naar dit “doen”? Hier is het oordeel van Giussani nog verrassender: we verplaatsen ons omdat ons handelen ons minder abstract lijkt dan Christus als steunpunt om te kunnen antwoorden op onze angsten. Want, zo zegt hij, “het is een existentiële onzekerheid, een diepe angst, die ons de dingen die we cultureel of organisatorisch doen, laten opvatten als steunpunt voor onszelf, als reden voor [onze eigen] consistentie”.⁶⁹

Het verbazingwekkendste is de consequentie die Giussani hieruit laat volgen. Wij zouden deze ‘activiteiten’ – waardoor we onze onzekerheid proberen te overwinnen – automatisch ‘aanwezigheid’ noemen. Maar niets staat verder van de werkelijkheid. Luister naar wat hij zegt: “Zo worden heel onze culturele activiteit en heel onze organisatorische activiteit geen uitdrukking van een nieuwe fysionomie, van een nieuwe mens” – ze zijn uitdrukking van onze angst, van onze onzekerheid. “Als ze uitdrukking waren van een nieuwe mens, zouden ze er ook niet kunnen zijn, wanneer de omstandigheden ze niet zouden toestaan; maar die mens zou rechtop staan. Terwijl, daarentegen, veel van onze mensen die nu hier zijn”, zei hij, “als deze dingen er niet zouden zijn, zouden omvallen, niet zouden weten waarvoor ze hier zijn, niet zouden weten waaraan ze zich hechten: ze staan niet, ze hebben geen

⁶⁷ L. Giussani, “È sempre una grazia [Het is altijd een genade]”, in *È, se opera [Hij is, als Hij werkt]*, suppl. bij *30Giorni*, februari 1994, pp. 57-59 [vert. m.p.].

⁶⁸ *Ibidem*, p. 59 [vert. m.p.].

⁶⁹ L. Giussani, *Uomini senza patria [Mensen zonder vaderland] (1982-1983)*, op. cit., p. 97 [vert. m.p.].

consistentie, want de consistentie van mijn persoon is de aanwezigheid van een Ander”.⁷⁰ Hier toont zich in alle duidelijkheid de relatie tussen wat ons toestaat rechttop te staan, “het wezenlijke”, en wat onze taak in de wereld is.

Zonder te erkennen en te ervaren wat beantwoordt op onze existentiële onzekerheid, op onze diepste angst, is onze aanwezigheid niets anders dan het teken van de moderne poging om onze consistentie te vinden in wat we doen. Daarom zouden veel mensen “niet weten waarvoor ze hier zijn”,⁷¹ zoals don Giussani opmerkte, als bepaalde activiteiten er niet zouden zijn.

Wat is de ultieme reden van deze verplaatsing, waarop ik vanmiddag terug zal komen? “De reden is uiteindelijk de moeite die het christelijke discours, de christelijke ervaring heeft om rijp te worden [...]. Ons ongeduld is niet de laatste valstrik, het is de eerste. De christelijke ervaring – laten we dat goed beseffen – zal de wereld veranderen; maar om de wereld te veranderen is heel het trajectorium van de geschiedenis nodig. [...] De christelijke ervaring zal mijn leven veranderen, maar er is de weg van het bestaan nodig [van de geschiedenis; terwijl wij steeds een sluiproute zoeken om eerder aan te komen, denkend dat we slimmer zijn!]. [...] De christelijke ervaring, kortom, bevredigt de koortsige efficiëntistische smaak van de mens niet, van het ondergaan hebben, van het hebben, want dat is de bekoring van de farizeeën”, vervolgt hij, “die tegen Christus zeiden: ‘Doe een wonder zoals wij het willen, stuur ons een bliksem uit de hemel. Zend de bliksem uit de hemel en dan zullen we je geloven’. Zij bepaalden hoe het wonder zou moeten zijn”,⁷² hoe in het Hem volgen de werkelijkheid moest veranderen (“Het was niet vanwege de dertig zilverlingen [...]. Maar zijn Rijk kwam maar niet”⁷³). “Dit is werkelijk het *pathos* dat achter het drama van toen ligt en achter de onzekerheid, de melancholie, de vermoeidheid en de twijfels van nu. Het is op dit punt dat men begrijpt, merkt wat het geloof – geloven, in Hem geloven – wil zeggen, wat het wil zeggen krediet te geven aan het christelijke Feit [dat wil zeggen zich toevertrouwen, in de manier van de werkelijkheid veranderen, aan een plan, dat het Zijne is; maar ons lijkt dat te langzaam te gaan, te weinig efficiënt te zijn]. Want op bepaalde momenten lijkt het werkelijk op sterven aan jezelf, sterker nog, het is werkelijk sterven aan jezelf”. Daarom hebben “de mensen die het ‘overleefd’ hebben, het overleefd vanwege hun gevoel van trouw aan hun eigen geschiedenis, daar ze helder hadden – enkel dat, zou men kunnen zeggen – hoe belangrijk de invloed van de religieuze dimensie is op de concrete contingentie, en dus de aanwezigheid van het Mysterie als invloed-

⁷⁰ *Ibidem* [vert. m.p.].

⁷¹ *Ibidem* [vert. m.p.].

⁷² L. Giussani, “La lunga marcia della maturità [De lange mars van de rijpwording]”, op. cit., p. 66 [vert. m.p.].

⁷³ C. Chieffo, “Il monologo di Giuda [De monoloog van Judas]”, in: *Canti [Liederen]*, op. cit., pp. 230-231 [vert. m.p.].

rijke factor op de menselijke contingentie, en, in de tweede plaats, door een trouwe en heldere herontdekking van het krediet dat ze moesten geven aan de autoriteit, aan de historische functie van de autoriteit”.⁷⁴

Misschien begrijpen we nu beter waarom don Giussani zich in 1993 afvroeg: “Waarom zijn we dus hier?” Als ons doel als christenen niet is initiatieven te nemen en structuren te bouwen om antwoord te geven op de noden, om de problemen van de mensen op te lossen, wat is het dan? Hij verplaatst ons opnieuw door ons tot het wezenlijke te roepen, door opnieuw de centraliteit te bevestigen van het krediet geven aan het christelijke feit. Dat is zijn antwoord op de provocatie: als we niet terugkeren naar de oorsprong, is er niets aan te doen.

4. Terug naar de oorsprong: “De beweging wandelt uitsluitend uit kracht van haar genegenheid voor Christus”

“Waarom zijn we dus hier?” In 1993 antwoordt don Giussani: “De reden is tweeledig en de tweede is gevolg van de eerste; men zou kunnen zeggen: toevallig of contingent gevolg van de eerste”.⁷⁵ Het is indrukwekkend, want om dit te illustreren zegt hij zonder omhaal: wij “zijn hier om te zeggen... dat we langs een weg liepen, iemand hoorden praten, een ideoloog, maar meer dan een ideoloog, want het was een ernstig iemand, hij heette Johannes de Doper. We zijn blijven staan om te luisteren. Op zeker moment maakte een van de mensen die bij ons stonden, aanstalten om weg te gaan, en toen zagen we hoe Johannes de Doper ophield met spreken en keek naar degene die wegging en op zeker moment begon te roepen: “Zie het Lam Gods”. Een profeet praat natuurlijk op een vreemde manier. Maar wij tweeën, die daar voor de eerste keer waren, wij kwamen van het platteland, van ver, wij maakten ons los van het groepje en zijn die man achterna gegaan, zomaar, uit nieuwsgierigheid die geen nieuwsgierigheid was, vanwege een vreemde belangstelling, wie weet waar die vandaan kwam, en op zeker moment draaide Hij zich om en zei ons: “Wat willen jullie?” En wij: “Waar woont u?”, en Hij weer: “Kom maar kijken”. We zijn meegegaan en zijn de hele dag daar gebleven om hem te zien spreken, want we snaptten de woorden die hij zei niet, maar hij sprak op een bepaalde manier, hij zei die woorden op zo’n manier, hij had zo’n gezichtsuitdrukking, dat wij daar bleven kijken hoe hij sprak. Toen we weggingen, omdat het avond was, gingen we naar huis met een veranderd gezicht, keken we op een andere manier naar onze vrouw en onze

⁷⁴ L. Giussani, “La lunga marcia della maturità [De lange mars van de rijpwording]”, op. cit., pp. 66, 68 [vert. m.p.].

⁷⁵ Gerefereerd wordt naar de tekst van een Équipe die opgenomen zal zijn in het boek van L. Giussani, *In cammino [Op weg] (1993-1998)*, dat binnenkort uitgegeven zal worden door uitg. Bur [vert. m.p.].

kinderen, er was als het ware een sluier tussen hen en ons, de sluier van dat gezicht, dat ons bleef bezighouden. Die nacht heeft geen van ons beiden rustig geslapen en de volgende dag zijn we hem nogmaals gaan opzoeken. Hij had een zin gezegd die we tegen onze vrienden herhaald hadden: “Kom kijken naar iemand die de Messias is die moest komen; het is de Messias, Hij heeft het zelf gezegd”. En onze vrienden waren gekomen en ook zij raakten gemagnetiseerd door die man. Het was alsof we, 's avonds rond het vuur, met de paar vissen die we de vorige nacht gevangen hadden, zeiden: “Als iemand aan zo iemand niet gelooft, als ik aan zo iemand niet geloof, kan ik m'n eigen ogen niet meer geloven”.⁷⁶

Don Giussani vervolgt: “Wij zijn op de wereld om tot de mensen te roepen: ‘Weet dat er onder ons een vreemde aanwezigheid is; onder ons, hier, nu, is een vreemde aanwezigheid: het Mysterie dat de sterren maakt, dat de zee maakt, dat alle dingen maakt [...] is een mens geworden, is geboren uit de schoot van een vrouw [...]’. Wij zijn op de wereld omdat ons en anderen bekend gemaakt is dat God een mens geworden is. Er is een mens onder ons, tweeduizend jaar geleden onder ons gekomen en bij ons gebleven (‘Ik ben met u alle dagen, tot aan het einde van de wereld’), er is een mens [onder ons] die God is. Het geluk van de mensheid, de vreugde van de mensheid, de vervulling van alle verlangens van de mensheid zal Hij tot stand brengen; Hij brengt het tot stand voor degenen die Hem volgen”.⁷⁷ Vandaag zouden we kunnen toevoegen: ook de zucht naar bevrijding, die verward en tegenstrijdig uitgedrukt wordt in het opeisen van de nieuwe rechten, kan enkel in Christus vervulling vinden.

En hier tekent zich dan ook de tweede reden af: “Het contingente gevolg van naar Hem te kijken, van Hem te zien spreken, van Hem te horen, van achter Hem aan te gaan, van tegen iedereen te zeggen: ‘Hij is hier, Hij is hier onder ons, de God die mens geworden is [...]’, het contingente gevolg voor wie zo spreekt is dat hij beter leeft – beter –; hij lost de problemen van zijn menszijn niet op, maar hij beleeft ook de problemen van zijn menszijn beter: hij houdt meer van zijn vrouw, weet hoe hij meer van zijn kinderen kan houden, houdt meer van zichzelf, houdt meer van zijn vrienden dan de anderen, kijkt naar vreemden met een gratuiteit, met een tederheid van hart alsof ze vrienden waren, komt de nood van de ander naar vermogen te hulp, alsof het zijn eigen nood was, kijkt hoopvol naar de tijd en wandelt daarom met energie; gebruikt alles om te kunnen wandelen en ook de anderen te doen wandelen; bij lijden spreekt hij moed in, bij vreugde is hij voorzichtig, intens voorzichtig; hij is intens in de vreugde, maar met het bewustzijn dat alles een grens heeft, een grens die voorlopig is. Van grens tot grens wandelt de mens, samen, naar zijn bestemming, naar die dag waarop Hij opnieuw zal verschijnen, niet zoals Hij

⁷⁶ *Ibidem* [vert. m.p.].

⁷⁷ *Ibidem* [vert. m.p.].

verschenen is aan Johannes en Andreas, de twee die Hem volgden, maar zoals Hij op een bepaald moment van zijn leven is verschenen, op de berg Tabor, zoals Hij verschenen is toen Hij verzezen was uit de doden”.⁷⁸

Wij zijn dus hier omwille van deze aanwezigheid. Maar wie begrijpt deze dingen? Don Giussani vroeg zich af: “Ouders, priesters, katholieke verenigingen, wie begrijpt goed het verschil van deze taak, wie neemt deze aanwezigheid goed waar, wie probeert niet het waard te zijn voor zichzelf een plaats te vinden in deze wereld, het recht om te leven in deze wereld, enkel omdat hij antwoordt op de noden van de anderen, wie?”⁷⁹

Het is het getuigenis dat paus Franciscus ons dagelijks geeft: wie begrijpt deze dingen?

“Een grote zuivering, een grote verlichting moet onze geest bewonen en beheersen, een grote genade moet ons gebeuren... Moet ons gebeuren? Is ons gebeurd! Want dit is wat we vanaf de eerste dag in de beweging tegen elkaar gezegd hebben, ook al is het met andere woorden; wat ze hebben horen zeggen, waardoor ze gezegd hebben: ‘Hm, ik zou het leuk vinden om met die daar mee te gaan’, dat wat we allemaal voorvoeld hebben is dit (we moeten toegeven dat het alles omverwerpt): het centrum van het leven is niet slagen, maar Iemand erkennen. Niet ‘slagen’, maar ‘Iemand erkennen’”.⁸⁰ Dat is de hevige schok geweest. En meteen daarna geeft Giussani het volgende alternatief: “Bestaat de waarde van een persoon in erkend worden – hoe knap, hoe vaardig, hoe gewiekst hij is – of in bemind worden? Zozeer is waar dat de enige waarde van de persoon bestaat in bemind worden, dat de consistentie en de aard van een ik, van jouw ik, is: gekozen te zijn door het Mysterie: [...] bemind worden is de consistentie, de natuur van jouw ik”.⁸¹

Wanneer dit ontbreekt zijn we allemaal verloren. Het centrum van het leven is “geen succes, maar de erkenning van een aanwezigheid” (en misschien zoeken sommigen van ons, zoals veel van onze tijdgenoten, omdat ze zich niet bemind gevoeld hebben, omdat ze zich niet bemind voelen, elders vervulling). “Dit is het christelijke probleem”, vervolgde hij, “tegenover het probleem van welke filosofie dan ook [...]: niet de utopie is onze redding, [...] maar een Aanwezigheid die we moeten erkennen: geen ‘doen’, maar een liefde”.⁸² We zouden ons maar rekenschap hoeven af te leggen van wat we zijn om te begrijpen of we met ons ‘doen’ kunnen antwoorden op ons menselijke drama. Het leven is deze liefde, is de erkenning bemind te zijn (“Hij heeft ons bemind met een eeuwige liefde en heeft medelijden gehad met ons

⁷⁸ *Ibidem* [vert. m.p.].

⁷⁹ *Ibidem* [vert. m.p.].

⁸⁰ *Ibidem* [vert. m.p.].

⁸¹ *Ibidem* [vert. m.p.].

⁸² *Ibidem* [vert. m.p.].

niets”⁸³). En don Giussani voegde toe: “Wanneer ik dit woord [liefde] uitspreek, wanneer ik zeg wat ik zoëven gezegd heb – het probleem van het bestaan is is geen ‘doen’ maar een liefde –, dan lees ik op negenennegentig procent van de gezichten een verwarde bevreemding”.⁸⁴

Wat is deze bevreemding? Het is het teken dat we niet begrijpen, dat we ons al verplaatst hebben. Deze bevreemding vertelt ons meer dan wat ook vanwaar we het antwoord verwachten. Sterker nog, juist door deze bevreemding verplaatsen we ons van het wezenlijke om onze consistentie te zoeken in wat we doen. Deze bevreemding is het krachtigste oordeel dat we geven omtrent Christus en omtrent onszelf. Niet begrijpend wat ons probleem is, beseffen we niet echt wie Christus is. Uiteindelijk bevindt wat belangrijk is, wat essentieel is, zich elders. Het is de verwarde bevreemding die we voelen tegenover het mysterieuze plan van God, dezelfde bevreemding van Petrus tegenover het plan van de Vader waaraan Jezus gehoorzaamt, en dat Petrus niet begrijpt. Het is deze bevreemding die ons ertoe brengt ons te verplaatsen van het wezenlijke, om onze consistentie te gaan zoeken in iets wat we “in de geheime gedachten van ons hart” minder “inconsistent” achten dan Christus.

Wij zullen onze originele bijdrage aan het leven van de wereld enkel kunnen leveren als we onze consistentie vinden in deze liefde die ons toestaat in het sociale en culturele panorama anders te zijn. Don Giussani is nooit opgehouden ons aan te wijzen waar we een echte consistentie kunnen vinden: “De consistentie van mijn persoon is de aanwezigheid van een Ander”.⁸⁵

Wij daarentegen, zo herinnerde hij ons, zoeken onze consistentie “in wat we doen of in wat we hebben, wat hetzelfde is. Zo heeft ons leven nooit dat gevoel, die ervaring van volle zekerheid, die het woord ‘vrede’ aanduidt, [...] die volle zekerheid, die zekerheid en die volheid zonder welke er geen vrede is en daarom geen vrolijkheid en geen vreugde. Hooguit vinden we een behagen in wat we doen of een behagen in onszelf. En deze fragmenten van behagen in wat we doen of in wat we zijn schenken ons geen enkele vrolijkheid en geen enkele vreugde, geen enkel gevoel van zekere volheid, geen enkele zekerheid en geen enkele volheid. [...] Zekerheid is iets wat in ons gebeurd is, wat ons overkomen is, wat in ons is binnengegaan [...]. Iemand is ons overkomen, heeft Zich aan ons gegeven, zozeer dat Hij zich gehecht heeft in ons vlees en in onze botten en in onze ziel: ‘Niet ik leef maar [Christus] leeft in mij’”.⁸⁶

⁸³ Vgl. *Jer* 31,3.

⁸⁴ Gerefereerd wordt naar de tekst van een Équipe die opgenomen zal zijn in het boek van L. Giussani, *In cammino [Op weg] (1993-1998)*, dat binnenkort uitgegeven zal worden door uitg. Bur [vert. m.p.].

⁸⁵ L. Giussani, *Uomini senza patria [Mensen zonder vaderland] (1982-1983)*, op. cit., p. 97 [vert. m.p.].

⁸⁶ L. Giussani, *La familiarità con Cristo [De vertrouwdheid met Christus]*, uitg. San Paolo, Cinisello Balsamo (Milaan) 2008, pp. 25-26 [vert. m.p.].

“Het moment is aangebroken”, zei don Giussani in 1991, “dat onze onderlinge genegenheid een onmiddellijk veel groter soortelijk gewicht heeft dan zelfs de dogmatische luciditeit, de intensiteit van theologisch denken of de energie van het leidinggeven. De genegenheid die we voor elkaar moeten hebben is maar met een ding te vergelijken [heeft maar een behoefte]: het gebed, de genegenheid voor Christus. Want het moment is aangebroken dat de beweging uitsluitend wandelt uit kracht van de genegenheid voor Christus die eenieder van ons heeft, die eenieder van ons aan de Geest vraagt te hebben”.⁸⁷

Slechts iemand die zeker is, kan in staat zijn te antwoorden op de uitdagingen van nu: de kamer binnengaan van een terminale patiënt waar niemand meer binnengaat, een misvormd kind houden, kinderen op de wereld zetten, omgaan met werkloosheid zonder ten onder te gaan enzovoorts.

Waarom keert don Giussani steeds terug tot Johannes en Andreas, dat wil zeggen tot de eerste christelijke verkondiging, tot de eerste ontmoeting? Omdat hij niet van de wereld is? Omdat hij lijdt aan begoochelingen? Nee, omdat hij ervan overtuigd is dat “de oplossing van de problemen die het leven elke dag poneert ‘niet gevonden wordt door rechtstreeks de problemen aan te pakken, maar door je te verdiepen in de natuur van het subject dat ze aanpakt’. Met andere woorden, ‘het detail los je op door je te verdiepen in het wezenlijke’”.⁸⁸ Om de problemen het hoofd te bieden is er dus iets nodig dat de natuur van ons ik naar boven laat komen en vervult, dat “eeuwige mysterie van ons zijn”,⁸⁹ waarover Leopardi spreekt. De echte kwestie is dus je af te vragen wie het ik kan opwekken uit zijn reducties, het bevrijden van de dictatuur van zijn kleine verlangens om het te openen voor het grote verlangen naar de vervulling van het leven. “Alleen het goddelijke redt de factoren van het menselijke”.⁹⁰ Dat is de kern van de christelijke pretentie. Christus’ taak is geen andere dan de persoon op te wekken, heel de draagwijdte van zijn verlangen naar boven te laten komen, om hem zo te bevrijden van de slavernij van zijn eigen kleine verlangens.

Om naar de essentie te gaan gebruikt Jezus elke mogelijke gelegenheid, ook een eenvoudig, dagelijks feit – het Evangelie staat er vol van – als uitrusten bij een put, dorst hebben, een vrouw vragen hem te drinken te geven. Deze vrouw, Samaritaanse, blijft hangen in wat ze denkt: “Hoe kun jij, een jood, te drinken vragen aan mij, een Samaritaanse vrouw?” Ze blijft hangen in de gewone classificaties, want joden heb-

⁸⁷ *Corresponsabilità [Medeverantwoordelijkheid]*. Stukken uit de discussie met Luigi Giussani op de Internationale Raad van CL, in: *Litterae communionis-CL*, november 1991, p. 32 [vert. m.p.].

⁸⁸ A. Savorana, *Vita di don Giussani [Leven van don Giussani]*, op. cit., p. 489 [vert. m.p.].

⁸⁹ G. Leopardi, “Sopra il ritratto di una bella donna... [Op de beeltenis van een mooie vrouw...]”, vv. 22-23, in: Idem, *Cara beltà... [Dierbare schoonheid]*, uitg. Bur, Milaan 2010, p. 96 [vert. m.p.].

⁹⁰ Vgl. L. Giussani, *Aan de oorsprong van wat het christendom beweert*, op. cit., h. 8, par. 2.

ben geen betrekkingen met Samaritanen. Jezus zou zich bij de ene of bij de andere groep hebben kunnen voegen. Maar Hij doorbreekt de geleidingen en plaatst voor haar geen reactieve, maar een originele houding: Hij weet heel goed dat er achter de schijn, achter het formalisme van de partijen, het dorstende hart zit van een vrouw, en Hij provoceert haar juist op het niveau van haar hart: “Als ge enig begrip hadt van de gave Gods en wist wie het is, die u zegt: Geef Mij te drinken, zoudt ge het aan Hem hebben gevraagd en Hij zou u levend water hebben gegeven”. Jezus maakt van de gelegenheid gebruik om te zeggen wie Hij is, welke pretentie Hij heeft. Wat voor blik is er nodig om niet steeds bij de schijn te blijven staan, tegenover de provocaties van de werkelijkheid en de partijgeleidingen die zich vormen! Heden ten dage bevinden we ons in dezelfde omstandigheden, ingeklemd tussen ideologische tegenstellingen, en kunnen we berusten in het behoren tot de ene of de andere ideologie. De Samaritaanse doet alsof ze het niet begrijpt, alsof ze de uitdaging niet begrepen heeft: “Heer, Ge hebt niet eens een emmer en de put is diep; waar haalt Ge dan dat levende water vandaan? Zijt ge soms groter dan onze vader Jakob die ons de put gaf en er met zijn zonen en zijn vee uit dronk?” Jezus doet geen stap terug; integendeel, hij verhoogt de dosis: “Iedereen die van dit water drinkt, krijgt weer dorst, maar wie van het water drinkt dat Ik hem zal geven, krijgt in eeuwigheid geen dorst meer; integendeel [...] [het] zal in hem een waterbron worden, opborrelend tot eeuwig leven”. Maar wie is dat die pretendeert te antwoorden op heel de dorst van het verlangen van de mens en zich aan te bieden als het water dat die ten volle kan lessen? Wie kan een dergelijke pretentie hebben? Alleen Hij, de Heer. Daarom komt tegenover deze verhoging van de dosis het menszijn van die vrouw naar boven, want iemands menszijn komt enkel naar boven wanneer hij zich tegenover een werkelijke uitdaging bevindt, iets werkelijk unieks, iets wat werkelijk overeenstemt met zijn verwachting. De Samaritaanse geeft zich over: “Heer geef mij van dat water, zodat ik geen dorst meer krijg en niet meer hier behoef te komen om te putten”.⁹¹

Dat is de aanwezigheid van Jezus, een aanwezigheid die van iedere gelegenheid gebruik maakt om zijn anders-zijn naar boven te laten komen. Wij zijn uitgekozen, wij zijn uitgenodigd om vrienden van Jezus te worden opdat we in elke situatie, in elke provocatie van de werkelijkheid, kunnen getuigen van een andere blik, een meer menselijke blik, meer in staat alle factoren van de menselijke ervaring te vatten, van die van ons en van die van de anderen. Enkel een liefde tot Jezus, vrucht van lang samenleven met Hem, kan in ons, tegenover welke uitdaging dan ook, dat anderszijn naar boven laten komen dat Zijn aanwezigheid aan het werk laat zien.

Als wij dit niet begrijpen, zullen onze acties of reacties, net als in het verleden – we hebben het beschreven gezien door don Giussani – op akritische wijze de positie van de ander overnemen. En zo zullen we de naïeve illusie koesteren dat we op de

⁹¹ Jn 4,9-15.

culturele en sociale uitdagingen, waarin de opvatting over de mens zelf op het spel staat, met ethiek kunnen antwoorden. Maar is een ethisch appel voldoende om de zwangerschap uit te dragen van een kind dat slechts enkele uren zal leven? Is een aanmoediging om kinderen te krijgen voldoende om te besluiten kinderen te krijgen? Eenieder kan het verifiëren in zijn ervaring. Wij zouden op de antropologische uitdaging willen antwoorden met ethiek: maar het enige antwoord is de ontmoeting (een ontmoeting die in staat is het ik opnieuw op te wekken), waaruit ook de ethiek opnieuw ontstaat; het enige antwoord is “de historische diepgang van het christelijke feit”,⁹² een andere aanwezigheid in de wereld, getuigen van “iets wat al vrij is”,⁹³ dat zich op oorspronkelijke wijze uitdrukt, zonder zijn speelveld te laten bepalen door de wereldse partijdialektiek. Als we dus verlangen dat er voor ons en om ons heen werkelijk iets verandert, moeten we “het christendom doen”,⁹⁴ dat wil zeggen “aanwezigheid zijn, [...] daar waar we zijn dit nieuwe stuk menszijn-onderweg opbouwen”.⁹⁵

Onze vriend die door de gehandicapte op zoek naar werk uitgedaagd werd, besluit zijn verhaal als volgt: “Toen ik hem drie jaar later ontmoette, vroeg ik hem wat er gebeurd was met de twee vrienden die hem in deze jaren begeleid hebben. Hij antwoordt me: ‘Ze hebben me een uitweg gegeven voor de toekomst’. Ik vroeg: ‘Maar hebben ze een baan voor je gevonden?’ En hij, droog: ‘Nee’. En ik weer: ‘Maar wat voor uitweg hebben ze je dan gegeven?’ En hij: ‘Een begin, dat wil zeggen een weg, in de zin dat ze me een doel gegeven hebben’. En de vraag kwam in me op: ‘Wie bent U, dat U dit alles toestaat? Dat, ondanks de schijnbare mislukking, U zozeer een ik opwekt, dat het zich volledig bewust wordt van wie het is? Van de velen die een baan gevonden hadden, had niemand me ooit iets dergelijks gezegd”.

Als we niet voortdurend opnieuw voortgebracht worden door de blik van Christus in het heden, zullen we niet het kritische punt van de hedendaagse cultuur kunnen vatten – waar we dikwijls zelf aan meedoen, zoals de bevreemdheid laat zien waar Giussani van sprak –: die bestaat in de kortzichtigheid waarmee men kijkt naar de diepe behoeften van de mens. Doordat ze niet de oneindige draagwijdte van de verlangens die het hart van ieder mens vormen, vat – zowel op het materiële als op het existentiële en affectieve terrein – stelt onze cultuur uiteindelijk een oneindige vermenigvuldiging van gedeeltelijke antwoorden voor. Maar, zoals Cesare Pavese

⁹² L. Giussani, “La lunga marcia della maturità [De lange mars van de rijpwording]”, op. cit., p. 62 [vert. m.p.].

⁹³ Gerefereerd wordt naar de tekst van een Équipe die opgenomen zal zijn in het boek van L. Giussani, *In cammino [Op weg] (1993-1998)*, dat binnenkort uitgegeven zal worden door uitg. Bur [vert. m.p.].

⁹⁴ L. Giussani, *Un evento reale nella vita dell'uomo [Een werkelijke gebeurtenis in het leven van de mens] (1991-1992)*, uitg. Bur, Milaan 2013, p. 326 [vert. m.p.].

⁹⁵ L. Giussani, *Dall'utopia alla presenza [Van utopie naar aanwezigheid] (1975-1978)*, op. cit., p. 62 [vert. m.p.].

ons herinnert, zoekt “de mens [...] in zijn genoegen iets oneindigs, en niemand zou ooit de hoop op het bereiken van dat oneindige willen opgeven”.⁹⁶ Daarom zal een vermenigvuldiging, al was het tot in het oneindige, van “valse oneindigheden” (zoals Benedictus XVI zegt)⁹⁷ nimmer een behoefte van oneindige aard kunnen bevredigen. Niet de kwantitatieve optelling van goederen en ervaringen, de onbegrensde mogelijkheid om subjectieve verlangens in rechten om te zetten, zal het “onrustige hart” van de mens kunnen bevredigen. Evenmin zal een ethisch appel de mens kunnen bevrijden uit zijn reducties, hem een adequaat zelf-bewustzijn kunnen teruggeven. Het enige antwoord is, zoals Giussani ons heeft laten zien, een gebeurtenis die in staat is het ik opnieuw op te wekken, het ik opnieuw voort te brengen. Hier krijgt de school van de gemeenschap heel haar draagwijdte: “Jezus [toont] in zijn bestaan een passie voor de enkeling, een ijver voor het geluk van het individu, die ons ertoe brengt de waarde van de persoon als iets onmetelijks, iets onherleidbaars te beschouwen. Het probleem van het bestaan van de wereld is het geluk van de individuele mens. ‘Wat voor nut heeft het voor een mens heel de wereld te winnen, als dit ten koste gaat van eigen leven? Of wat zal een mens kunnen geven in ruil voor zijn leven?’ Geen energie en geen tedere vader- of moederliefde hebben het mensenhart ooit meer beroerd dan dit woord van Christus, vol passie voor het leven van de mens. Overigens is het luisteren naar die laatste door Jezus gestelde vragen de eerste gehoorzaamheid aan onze natuur. Wie er doof voor is, sluit zich af voor de meest betekenisvolle menselijke ervaringen. En zal zichzelf niet kunnen liefhebben, en evenmin anderen. Want het uiteindelijke motief waarom men zichzelf en de ander liefheeft, is het mysterie van het *ik*; elke andere beweegreden is daartoe introductie”.⁹⁸

Wij zijn niet anders dan de anderen. Als wij niet opnieuw opgewekt worden, zullen ook wij ten ondergaan in de mentaliteit van iedereen. Arme stakkers zoals zij, zullen ook wij onze vervulling zoeken in onze carrière, in ons succes, duidelijk teken van de reductie van ons verlangen. Wat maakt ons verschillend?

Een vriend schrijft me: “Beste Carrón, sinds ik jouw les van zaterdagmiddag op de Assemblee voor de verantwoordelijken van Latijns-Amerika gehoord heb, houd ik niet op met trillen! Aanvankelijk, toen je begon te spreken, wilde ik opstaan en weggaan, ik vroeg me af: waar ben ik beland? Wat betekent teruggaan naar de oorsprong na eeuwen geschiedenis van de Kerk? We moeten strijden voor de christelijke waarden! Maar, na deze eerste impact, vooral na het citaat van don Giussani ‘Tien jaar lang zijn we doorgedaan met te werken vanuit de christelijke waarden [...] zonder Christus te kennen’, werd ik iets minder defensief, hetgeen me toestond een episode

⁹⁶ Cesare Pavese, 21 oktober 1940, in: *Leven als ambacht. Dagboeken en brieven*, De Bezige Bij, Amsterdam 2003, p. 214.

⁹⁷ Vgl. Benedictus XVI, *Boodschap aan de 33e Meeting voor de Vriendschap onder de Volkeren*, 10 augustus 2012 [vert. m.p.].

⁹⁸ L. Giussani, *Aan de oorsprong van wat het christendom beweert*, h. 8, par. 2.

te herleven en beter te begrijpen die ik kort voor mijn huwelijk beleefd heb en die ik je wil vertellen. Daar we besloten hadden dat mijn toekomstige vrouw, na ons huwelijk, ontslag zou hebben genomen en met mij naar het buitenland zou vertrekken, waren we erg bang voor het idee van een spoedige zwangerschap omdat wij van alleen mijn salaris niet zouden kunnen leven. Weken voor ons huwelijk vroeg mijn vrouw me of het, gezien de situatie, echt verstandig was om alleen op de natuurlijke methoden te vertrouwen. Zonder te denken aan de gevolgen van wat ik ging zeggen, zei ik haar dat het werkelijke probleem was dat als we niet bereid waren kinderen te krijgen, we, uiteindelijk, niet klaar waren om te trouwen... Ik herinner me dat ik toen alleen dacht aan de vraag van de priester tijdens de ceremonie: "Bent u bereid kinderen als geschenk uit Gods hand te aanvaarden, hen in uw liefde te laten delen?" Door naar je te luisteren beleefde ik dat moment opnieuw, met de vraag: wat heeft me in die situatie zo vrij gemaakt dat ik dat wat ik het meest ter wereld verlangde, 'op het spel' zette? Ik heb me onmiddellijk gerealiseerd dat enkel het respect voor een 'christelijke waarde' niet voldoende was om ons aanstaande huwelijk, zozeer gewenst, op het spel te zetten. Wat mij in die omstandigheid vrij maakte was niet het respect voor een christelijke waarde, maar het verlangen me niet te scheiden van Christus, het verlangen Christus toe te staan binnen te gaan in het intiemste van ons huwelijk, de intuïtie dat het zonder Hem niet de moeite waard was te trouwen. Terugdenkend aan jouw les, blijf ik me afvragen: wie heeft ooit zo tot mij gesproken? Zo waar? Wie heeft me zo laten trillen? Wie helpt me om werkelijk de overeenstemming tussen Christus en mijn leven waar te nemen? Wat een tederheid voor mij! Bedankt".

Zoals paus Franciscus nu heeft don Giussani niet anders gedaan dan ons de schoonheid van het geloof te verkondigen en ervan te getuigen, om ons de redelijkheid ervan te laten zien door de vruchten die het in het leven brengt. Daarom onderstreept de paus dat we de wereld moeten meedelen wat wezenlijk is voor ons. Hebben jullie iets intelligenter, adequater voor te stellen voor de werkelijke situatie van de mens? Luister naar wat paus Franciscus gezegd heeft dat hij de bisschoppen verwacht te zijn: "Mannen die de leer bewaken, niet om af te meten hoe vèr de wereld leeft van de waarheid die die leer bevat, maar om de wereld te fascineren, om haar te betoveren met de schoonheid van de liefde, om haar te verleiden met het aanbod van de vrijheid die het Evangelie geeft. De Kerk heeft geen apologeten voor de eigen zaak nodig en evenmin kruisvaarders voor de eigen gevechten, maar nederige zaaiers vol vertrouwen in de waarheid, die weten dat die waarheid hun voortdurend opnieuw toevertrouwd wordt, en vertrouwen op haar kracht".⁹⁹ Enkel getuigen en

⁹⁹ Franciscus, *Toespraak tot de Vergadering van de Congregatie voor de Bisschoppen*, 27 februari 2014, 6 [vert. m.p.].

vertellen wat men beleeft – zoals kardinaal Scola ons gezegd heeft¹⁰⁰ – kunnen het Christendom fascinerend maken, vandaag zoals gisteren, het ik herboren laten worden en de mens bevrijden.

Een vriendin schrijft: “Tijdens een discussie over de euthanasiewet in België komt plotseling een collega die ik alleen van gezicht kende tussenbeide met de opmerking dat volgens hem euthanasie op pasgeborenen gerechtvaardigd is als ze ernstig gehandicapt zijn, in gevallen dat vanaf de geboorte duidelijk is dat ze nooit zullen kunnen lopen, misschien ook niet spreken en niets zelfstandig zullen kunnen doen; want – zo zegt hij – wat voor leven is dat dan, ze zullen zeker nooit gelukkig kunnen zijn! [Het gaat hier over een vraag omtrent de zin van het leven]. Toen mengde ik, die tot dan toe alleen maar banale dingen gezegd had zonder mezelf op het spel te zetten in een werkelijk oordeel, me in de discussie en vertelde dat ik een gehandicapte dochter heb die zich bevindt in de condities die hij beschrijft, maar dat, desondanks, in de eerste plaats zij gelukkig is, en dit laat zien dat het geluk niet proportioneel is aan de mate waarin iemand ‘presteert’ of in staat is zelfstandig bepaalde handelingen te verrichten, want het geluk geven we onszelf niet. En verder dat zij voor mij, ondanks alle moeite, een groot geschenk is geweest en nog altijd is, omdat haar evidente afhankelijkheid in alles en voor alles me voortdurend herinnert aan het feit dat wij in de handen van een Ander zijn. Vervolgens heb ik hem enkele feiten verteld die in deze jaren gebeurd zijn en waarin evident geworden is dat haar aanwezigheid echt een verrijking was voor wie haar ontmoette. Nadat ik over mezelf gesproken had, had niemand meer iets terug te zeggen en was de discussie verstomd. Een week later komt deze collega naar me toe, zegt me dat hij met me wil praten en nodigt me uit om koffie te drinken. [...] Hij zegt: ‘Ik slaag er niet meer in de vraag van me af te zetten hoe het mogelijk is dat jij me op die manier over je dochter verteld hebt en verder, vooral, hoe het mogelijk is dat jij, na zo’n gebeurtenis, de moed gehad hebt nog meer kinderen te krijgen, want voor mij is dat onbestaanbaar! [...] En dit blijft in m’n hoofd rondspoken en laat me geen rust meer’. Ik ben ontroerd geraakt en vroeg me af: ‘Maar wat heeft deze collega door mij gezien dat hem geen rust laat?’ Zeker geen mooie woorden, maar een uitzonderlijke Aanwezigheid, [groter dan ik], die hem gefascineerd heeft. Dus ook voor mij is het de gelegenheid geweest om Zijn Aanwezigheid opnieuw te zien gebeuren! [...] Voor mij was het niet vanzelfsprekend zó tegenover de werkelijkheid te staan. Alle andere keren dat ik in dergelijke discussies verzeild raakte, ging ik altijd kwaad weg, zonder de moed te hebben iets te zeggen en alleen boos denkend hoe het toch mogelijk was dat bepaalde mensen zo dachten. Deze keer kon ik tegenover de omstandigheid staan met heel de waarheid

¹⁰⁰ Vgl. A. Scola, *Woorden na de preek bij gelegenheid van de 9e sterfdag van don Giussani en de 23e verjaardag van de pauselijke erkenning van de Fraternaliteit van Gemeenschap en Bevrijding*, Milaan, 11 februari 2014 [vert. m.p.].

van mijn persoon, door de weg die ik aan het gaan ben door jou te volgen en door het werk van de school van de gemeenschap, omdat ik tegenover de werkelijkheid begin te staan zonder iets te censureren, zeker ervan dat wat mij overkomt allereerst iets goeds is voor mezelf, en dat de ander de gelegenheid is die Jezus me geeft om zijn relatie met Hem te verdiepen. Het resultaat is dat ik blijer ben!”¹⁰¹

Ziehier wat het wezenlijke is en wat de historische invloed ervan is. “In een samenleving als de onze kan er niets nieuws gecreëerd worden tenzij met het leven. Geen structuur houdt stand, geen organisatie houdt stand, geen initiatief houdt stand. Alleen een nieuw en ànder leven kan structuren, initiatieven, verhoudingen, kortom alles omwentelen. En het leven, dat is mijn leven, onherleidbaar mijn leven”.¹⁰² Daarom kan alleen wie accepteert de weg te gaan, zoals Petrus, een werkelijke en cultureel originele bijdrage leveren voor de huidige uitdagingen. De bevrijding kan enkel komen van iets wat al vrij is, dus van de christelijke gemeenschap die niet ontdaan is van zijn historische diepgang (cultuur, caritas en missie), van zijn vermogen een ik op te wekken en op te voeden. Vanaf de eerste hevige schok tot aan vandaag. Hier vinden we heel de culturele draagwijdte van die ogen, van die blik die de geschiedenis is binnengegaan en waarvan de school van de gemeenschap getuigt: “Jezus Christus is gekomen om de mens tot ware *religiositeit* op te roepen, zonder welke iedere beweerde oplossing een leugen is”, omdat de christelijke religiositeit de “*enige voorwaarde voor het menszijn*” is.¹⁰³

Nu kunnen we de draagwijdte begrijpen van het simpele, dagelijkse gebaar van het Angelusgebed: in onze ogen, in ons hart, in ons denken, elke keer het wezenlijke laten binnengaan.

Angelus

¹⁰¹ Vgl. Brief van Anna, in: *Tracce-Litterae communionis*, april 2014, p. 6.

¹⁰² “Movimento, ‘regola’ di libertà [Beweging, ‘regel’ van vrijheid]”, red. O. Grassi, op. cit., p. 44 [vert. m.p.].

¹⁰³ L. Giussani, *Aan de oorsprong van wat het christendom beweert*, op. cit., h. 8, par. 6 en par. 2.

Zaterdag 5 april, middag

*Bij het binnegaan en het verlaten van de zaal:
Wolfgang Amadeus Mozart, Symfonie n. 38, "Prager"
Karl Böhm – Wiener Philharmoniker
Deutsche Grammophon*

■ TWEDE OVERWEGING

Julián Carrón

De weg van de rijpwording

Hoe heeft alles wat we vanochtend gezegd hebben, kunnen gebeuren?

“De reden is uiteindelijk de moeite die het christelijke discours, de christelijke ervaring heeft om rijp te worden [...]. Op verschillende manieren is onze positie, gedurende lange tijd, als het ware binnen de grenzen van onrijpheid geblokkeerd geweest door gebrek [aan] evolutie van onze ervaring”. Daarom, zei don Giussani, is “ons echte probleem [...] onze onrijpheid te overwinnen”.¹⁰⁴

Wat bedoelt hij met onrijpheid? Onrijpheid betekent zwak zelf-bewustzijn. Ons zelf-bewustzijn groeit niet, wordt niet sterker. Maar wat is de inhoud van dit zelf-bewustzijn dat niet groeit? Wat gebeurd is met Christus. “Het is juist de afwezigheid geweest van dit zelf-bewustzijn, van het bewustzijn van wat me met Christus overkomen is – dat, ook als de hele wereld [...] [zou] veranderen, [ik] niet zou wijken, omdat [...] een feit mijn vlees, mijn botten, mijn geest, heel mijn ontologie definieert –, het is de afwezigheid geweest van dit bewustzijn [...] dat zich in het vlees gedrongen heeft ook van wie trouw bleef aan onze geschiedenis, en hun bewegingen, [...] hun manier van spreken verstramde, hun aanbod schematisch, werktuiglijk maakte, zonder, kortom, iets voort te brengen”.¹⁰⁵

Als dus dat wat wij beleven ons zelf-bewustzijn niet doet toenemen, ons dus niet laat groeien, dan blijven we rigide en schematisch. Ons zwakke bewustzijn vertaalt zich – aldus don Giussani, verwijzend naar de eerder aangehaalde zinnen – in “een werktuiglijke trouw in de vormen. Daarom hebben lange tijd, vooral op het niveau van de opvoeding, een conformisme, een schematisme en een zekere dorheid welig getierd”.¹⁰⁶ Dit formalisme (denken we bijvoorbeeld aan hoe we de schola doen, hoe we deelnemen aan bepaalde gestes) duidt aan dat wat we beleven geen ervaring

¹⁰⁴ L. Giussani, “La lunga marcia della maturità [De lange mars van de rijpwording]”, op. cit., pp. 66, 68, 70 [vert. m.p.].

¹⁰⁵ *Ibidem*, p. 69 [vert. m.p.].

¹⁰⁶ *Ibidem* [vert. m.p.].

wordt. Maar dat het geloof ervaring zou worden is juist de reden waarom don Giussani de beweging begonnen is: als dus het formalisme overheerst, is het risico dat we het charisma onderweg kwijtraken, geenszins overwonnen.

1. Hoe de onrijpheid te overwinnen?

Hoe kunnen we deze onrijpheid overwinnen? Nodig is dat alles wat we beleven onze persoon, ons bewustzijn laat groeien. Anders zullen we de nieuwe uitdagingen, die ons niet bespaard zullen blijven, aangaan alsof er niets gebeurd is, dus zoals iedereen.

Laten we om te begrijpen wat ik bedoel samen kijken naar de ervaring van de apostelen, die dezelfde moeilijkheid hadden als wij.

“Zij hadden [...] vergeten brood mee te nemen, zodat zij niet meer dan één brood bij zich in de boot hadden. Toen gaf Hij hun deze waarschuwing: ‘Let op, wacht u voor het zuurdeeg van de Farizeeën en het zuurdeeg van Herodes!’ Zij spraken daarover onder elkaar: ‘Dat zegt Hij omdat we geen brood hebben’”. Een fraaie daling van niveau! “Maar Hij bemerkte het en sprak: ‘Wat bespreekt ge daar onderling? Dat Ik dit gezegd heb, omdat ge geen brood hebt? Begrijpt en verstaat ge het dan nog niet? Is uw geest dan zo verblind? *Ge hebt toch ogen: ziet ge dan niets? Ge hebt toch oren: hoort ge dan niets?*’” Wát hebben ze gezien dat ze zich niet herinneren, dat geen spoor nagelaten heeft, wat is niet in hun ogen, in hun hart gebleven? “En herinnert ge u niet, hoeveel korven vol brokken gij hebt opgehaald, toen Ik voor de vijfduizend die vijf broden heb gebroken?” [...] ‘Twaalf’. ‘En hoeveel manden vol brokken hebt gij opgehaald, toen met die zeven voor de vierduizend?’ [...] ‘Zeven’. Daarop zei Hij hun: ‘Begrijpt ge het dan nog niet?’¹⁰⁷

De leerlingen hebben twee waanzinnige, spectaculaire feiten gezien, twee broodvermenigvuldigingen zoals ze nooit in hun leven gezien hadden, maar aangezien ze zich geen rekenschap gegeven hebben van de draagwijdte van wat er gebeurd is en daarom niet gegroeid zijn in hun relatie met Hem, gaan ze de nieuwe uitdaging – iets banaals: dat ze vergeten waren brood mee te nemen – aan zonder voor ogen te hebben wat er gebeurd was. Ze waren met Hem, ze hadden Hem het brood zien vermenigvuldigen, maar omdat ze niet gegroeid waren in hun bewustzijn van wie Jezus was, waren ze, al hadden ze de ‘broodmaker’ voor hun neus, bezorgd over het feit dat er geen brood was. Dit is ook ons probleem. Wat in hen overheerste was hun bezorgdheid over het feit dat ze geen brood hadden. De aanwezigheid van Jezus, die daar was, fysiek aanwezig – hij was niet elders, hij was niet ‘opgegaan’ in het spiritualisme –, was tegenover de nieuwe uitdaging niets waard. Daarom zijn al

¹⁰⁷ Mc 8,14-21.

onze klachten over het feit dat Hij nu niet zo aanwezig zou zijn als toen, ongerechtvaardigd. Hij was aanwezig! Maar het was niet voldoende dat Hij fysiek aanwezig was. Als we niet groeien in het bewustzijn van wie Degene is die aanwezig is, dan is zijn fysieke aanwezigheid niet voldoende om een nieuwe, andere manier te bepalen om de werkelijkheid het hoofd te bieden. Als we niet groeien in ons bewustzijn van wie Jezus is, dan telt ook Jezus' fysieke aanwezigheid niet en bewegen we ons net als vóór we Hem ontmoetten.

“Jezus trok met zijn leerlingen weg in de richting van het meer, maar een grote volksmenigte uit Galilea ging Hem achterna; er kwamen ook vele mensen uit Judea, Jeruzalem, Iduméa, het Overjordaanse en uit de streek rond Tyrus en Sidon tot Hem, omdat ze hoorden wat Hij allemaal deed. Hij droeg zijn leerlingen op te zorgen dat er een bootje voor Hem bij de hand was, als voorzorg tegen het oprudgen van de menigte. Want Hij had er velen genezen, met het gevolg dat allen die aan kwalen leden, op Hem aandrongen om Hem aan te raken. Zelfs de onreine geesten vielen, als zij Hem zagen, voor Hem neer en schreeuwden: ‘Gij zijt de Zoon van God’. Maar Hij verbood hun nadrukkelijk Hem bekend te maken”.¹⁰⁸

“Op diezelfde dag tegen het vallen van de avond” – aldus een andere passage –, nadat Hij veel mensen genezen had, sprak Hij tot hen: “‘Laten we oversteken’. Zij stuurden het volk weg en namen Hem mee zoals Hij daar in de boot zat; andere boten begeleidden Hem. Er stak een hevige storm op en de golven sloegen over de boot, zodat hij al vol liep. Intussen lag Hij aan de achtersteven op het kussen te slapen. Ze maakten Hem wakker en zeiden Hem: ‘Meester, raakt het U niet dat wij vergaan?’ Hij stond op, richtte zich met een dwingend woord tot de wind en sprak tot het water: ‘Zwijg, stil!’ De wind ging liggen en het werd volmaakt stil. Hij sprak tot hen: ‘Waarom zijt ge zo bang? Hoe is het mogelijk dat ge nog geen geloof bezit?’ Zij werden door een grote vrees bevangen en vroegen elkaar: ‘Wie is hij toch, dat zelfs wind en water Hem gehoorzamen?’”.¹⁰⁹ Omdat ze niet begrepen hadden wie Jezus is, kreeg hun angst de overhand. Ze hadden hem spectaculaire dingen zien doen, maar niets was veranderd, alles wat ze Hem hadden zien doen had geen spoor in hen nagelaten. Daarom maakt de onzekerheid hen overstuurt. Hun reactie komt voort uit hun angst: “Meester, raakt het U niet dat wij vergaan?”

Als ons bewustzijn van wie Jezus is, niet groeit, dan zullen al onze pogingen onze angst niet wegnemen. Het is geen ‘doen’ dat antwoord kan geven op onze angsten, maar een groeien in bewustzijn van wie Jezus is: het is een probleem van geloof. Het is het geloof, vrienden, waar het hier om gaat. Maar geen geloof als de formele onderschrijving die we allemaal bereid zijn te doen. Niet dat maakt het verschil. Wat het verschil maakt is niet de formele bevestiging van het dogma,

¹⁰⁸ *Mc* 3,7-12.

¹⁰⁹ *Mc* 4,35-41.

maar de ervaring van wat we zeggen. En dat zien we aan de manier waarop we in de werkelijkheid staan, want de werkelijkheid, de botsing met de werkelijkheid, laat ons de ervaring testen die we verworven hebben; niet de theologie die we geleerd hebben of de hoeveelheid schola's die we bezocht hebben; de ervaring komt aan de oppervlakte tegenover de uitdagingen, want wij kunnen, net als de apostelen, uitzonderlijke feiten zien (hoeveel vertellen we er elkaar niet, telkens wanneer we elkaar ontmoeten!), zonder dat die ons bewustzijn van Hem, onze relatie met Hem, versterken; ons zelf-bewustzijn groeit niet, ons bewustzijn van wat ons met Christus overkomen is.

Iemand schrijft: "In mijn werk ontdek ik dat mijn manier van naar de werkelijkheid kijken verschilt van die van mijn leidinggevende. Maar erkennen dat Hij het is die dit toestaat en Hem bedanken, kijk, daar kom ik dikwijls niet toe. En zo verstevigt ook de ervaring die ik opdoe mijn relatie met Hem niet. En ik merk dat aan het feit dat, een dag later, iemand me maar niet hoeft te erkennen of waarderen, of ik stort in". Dan vraag je je af: als dit gebeurt na zoveel feiten die ons overkomen zijn, waartoe dient dan het geloof? Wat heeft het dan voor nut christen te zijn? Als je het geloof beleeft als formalisme, zonder werkelijke ervaring, heb je geen reden om te blijven.

Hier kunnen we werkelijk vatten wat ons probleem is, wat die onrijpheid is waar Giussani het over heeft: we hebben een ontmoeting gehad, we zijn daar achteraan gegaan – zoals het feit dat we hier zijn, aantoon –, we hebben uitzonderlijke feiten gezien, maar dat alles verstevigt onze relatie met Christus niet. Wat is daarvan de verificatie? Dat ons ik niet groeit. Waaraan zie je dat? Aan het feit dat we tegenover de werkelijkheid staan alsof we niets gezien hadden, precies zoals de leerlingen. Dit is een voorbeeld van het formalisme, van de werktuiglijkheid waarmee we zelfs de uitzonderlijke feiten beleven.

Hetzelfde kan gebeuren met de activiteiten die we doen: ze brengen geen persoonlijkheden voort, ze doen ons zelf-bewustzijn niet groeien. Waarom? "De activiteit is losgekoppeld van haar oorsprong [...] De overvloed en ook het succes van vele initiatieven van de gemeenschap", zegt don Giussani, "hadden ons een bepaald gevoel van voldaanheid gegeven". Maar omdat de activiteit losgekoppeld was van haar oorsprong, gebeurt het dat "hoe meer jullie in de activiteit zitten, des te meer jullie activiteit de provocatie verzacht waar ze juist het instrument van zou moeten zijn: ze provoceert jullie niet meer". Hoe actiever jullie zijn, des te minder die activiteit jullie provoceert. Sterker nog, hoe actiever jullie zijn, des te meer "wordt de klap geëlimineerd, de botsing, de uitdaging die het christelijke feit met zich meebrengt".¹¹⁰

¹¹⁰ L. Giussani, *Ciò che abbiamo di più caro [Wat ons het dierbaarste is] (1988-1989)*, uitg. Bur, Milaan 2011, pp. 142-143 [vert. m.p.].

Dit wordt bevestigd, zo vervolgt don Giussani, door het feit dat “de activiteiten geen persoonlijkheden meer voortbrengen, waardoor onze mentaliteit niet rijp wordt, waardoor in onze relatie met de anderen alles formeel of verbaal is en geen voorstellen van onszelf, van een nieuw zelf, van een nieuw ik”, dat, “wanneer [het] gebeurt, je je hoort zeggen: ‘Maar jij bent anders dan de anderen! Hoe komt dat?’; ‘Hoe komt het dat hij zo is?’”.¹¹¹ Wanneer er geen nieuw ik is, blijft de verkondiging verbaal, in woorden. En wat rest ons? “In mijn handen rest niets dan verbrande aarde, [niets dan] verdriet om een verspilde dag”.¹¹²

Vele malen hebben we uitzonderlijke feiten gezien, we nemen deel aan vele gestes die we niet anders dan als mooi kunnen erkennen, we doen vele activiteiten, maar ze brengen geen persoonlijkheden voort. En dan zijn onze handelingen uitdrukking van angst, van existentiële onzekerheid, niet van een nieuw ik. Waarom? Omdat we niet *ervaren*: in de mate waarin het losgekoppeld is van zijn oorsprong (niet erkend wordt in zijn oorsprong), wordt wat we zien en doen geen ervaring en laat het onze persoon dus niet groeien, verandert het onze mentaliteit niet, brengt het geen persoonlijkheid voort, begunstigt het geen verpersoonlijking van het geloof. Doen is niet voldoende, zien is niet voldoende: het moet ‘ervaring’ worden.

Het menselijk gebeuren is echt ingewikkelder dan de gebruikelijke schematismen. Daarom heeft don Giussani ons altijd gezegd: “Verwacht een weg, geen wonder dat jullie van je verantwoordelijkheden ontdoet, dat jullie moeite teniet doet, dat jullie vrijheid mechanisch maakt [...]. Dat is een diep verschil met het begin, met de tot nu toe afgelegde weg: het diepe verschil is dat [...] je ons niet zult kunnen volgen tenzij gespannen om te begrijpen. [...] Nu zul je moeten beginnen werkelijk het leven en zijn bestemming [...] te beminnen”.¹¹³ Anders zal ook ons toebehoren aan het mooiste wat ons in ons leven overkomen is, ons teleurstellen. Hetzelfde zei paus Franciscus over sint Petrus.

Hoezo versterken de feiten de zekerheid van ons ik niet? Hoe komt het dat wat we beleven, de initiatieven die we doen, onze relatie met Hem niet verstevigen en dus niet helpen antwoord te geven op de vraag hoe men kan leven? Ons gebrek aan ervaring brengt een probleem van methode aan de oppervlakte.

Wanneer iets wat we beleven geen ervaring wordt, groeien we niet, reduceren we onze ervaring tot een werktuiglijk feit, zonder dat dit een oordeel met zich meebrengt over wat we meegemaakt of beleefd hebben. Waaraan zie ik dat ik werkelijk iets ervaar? Don Giussani zegt: “*Concreet betekent ervaring beleven wat me doet groeien*. Ervaring verwezenlijkt dus de groei van de persoon doordat zij recht doet aan een

¹¹¹ *Ibidem*, pp. 143-144 [vert. m.p.].

¹¹² C. Chieffo, “La guerra [De oorlog]”, in: *Canti [Liederen]*, op. cit., p. 235 [vert. m.p.].

¹¹³ A. Savorana, *Vita di don Giussani [Leven van don Giussani]*, op. cit., p. 636 [vert. m.p.].

objectieve relatie. [...] ‘Ervaring’ impliceert zo het feit dat je *beseft te groeien*’.¹¹⁴ Als de leerlingen niet beseffen wie Zich in de broodvermenigvuldiging aan hun ogen onthuld heeft, als ze niet beseffen – niet dat ze het niet gezien hebben – wat dit *impliceert*, dan moeten ze bij de volgende uitdaging opnieuw beginnen. Waarom is dit besef te groeien dat de ervaring kenmerkt, van cruciaal belang? Omdat “de persoon [...] allereerst bewustzijn [is]. Daarom wordt ervaring niet zozeer gekenmerkt door doen, door relaties leggen met de werkelijkheid als werktuiglijk feit (een misverstand, gelegen in de gebruikelijke uitdrukking ‘ervaringen opdoen’, waar ‘ervaring’ synoniem wordt van ‘meemaken’). Wat ervaring kenmerkt is iets *begrijpen*, er de *betekenis* van ontdekken. Ervaring impliceert dus intelligentie van de betekenis van de dingen. En de betekenis van iets ontdek je in zijn band met al het overige; daarom beteket ervaring: ontdekken waartoe een bepaald ding ten behoeve van de wereld dient.”¹¹⁵

Daarom is de kwestie van de methode Giussani altijd aan het hart gegaan. Vanaf het begin van zijn opvoedingswerk had hij gezegd: “Wij willen – en dat is ons doel – de jongeren bevrijden: de jongeren bevrijden uit de geestelijke slavernij, uit de homologisering die geestelijk slaaf maakt van de anderen”. Om hen te helpen is hij gaan lesgeven en zei hij tegen zijn leerlingen: “Ik ben hier niet om ervoor te zorgen dat jullie de ideeën die ik jullie geef, overnemen [dat is wat we nu denken: “Het belangrijkste is dat onze jongeren onze ideeën ‘overnemen’”]; dat geeft ons rust, maar als we zo doen, blijft er niets over!], maar om jullie een ware methode te leren om de dingen die ik jullie ga zeggen, te beoordelen”, dat wil zeggen om alles te beoordelen wat jullie in het leven overkomt. “Het respect voor deze methode heeft vanaf het begin ons opvoedingswerk gekenmerkt en er duidelijk het doel van aangegeven”.¹¹⁶ Het doel van heel het opvoedingswerk van don Giussani, omwille waarvan hij het “Paradijs van de Theologie” verlaat voor het “Vagevuur van het werk in deze wereld”,¹¹⁷ is “de relevantie te laten zien van het geloof voor de behoeften van het leven”.¹¹⁸ Als wij niet de relevantie waarnemen van het geloof voor de behoeften van het leven, zal ons geloof een uiterste houdbaarheidsdatum hebben.

Zijn doel was de relevantie van het geloof voor de behoeften van het leven te laten zien, oftewel dat de jongeren tot wie hij zich richtte, konden zien, met de hand aanraken, dat wat hij hun voorstelde, antwoorde op de noden van het leven, een antwoord was op de vraag: “Hoe kan men leven?” Don Giussani zegt ons hoe hij

¹¹⁴ L. Giussani, *Het risico van de opvoeding*, uitg. Stichting Levende Mens, Leiden 2010, p. 68.

¹¹⁵ *Ibidem*, pp. 68-69.

¹¹⁶ L. Giussani, *Il rischio educativo [Het risico van de opvoeding]*, uitg. Rizzoli, Milaan 2005, p. 20 [vert. m.p.].

¹¹⁷ A. Savorana, *Vita di don Giussani [Leven van don Giussani]*, op. cit., p. 146 [vert. m.p.].

¹¹⁸ L. Giussani, *Il rischio educativo [Het risico van de opvoeding]*, op. cit., p. 20 [vert. m.p.].

deze overtuiging had gekregen: “Eerst door de vorming in mijn gezin en op het seminarie en later door mijn meditatie was ik er ten diepste van overtuigd geraakt dat een geloof dat niet gevonden en teruggevonden kan worden in de ervaring van het heden, dat niet door die ervaring bevestigd wordt, dat geen antwoord weet te geven op de behoeften van de ervaring”, dus op de vraag “Hoe kan men leven?”, “geen geloof zou zijn dat in staat is weerstand te bieden in een wereld waarin alles, *alles*, het tegenovergestelde zei en zegt”.¹¹⁹ Deze ‘relevantie’ moest getoond worden en er moest een methode aangereikt worden om die te ontdekken (dus om te oordelen). Daarom hebben we deze zin opnieuw voorgesteld op onze Paasposter, want hij moet als geleefde ervaring nog helemaal geleerd worden.

Wanneer iemand begint te beseffen hoe belangrijk de methode is, begint hij dankbaar te worden voor het feit dat hij een weg voor zich heeft die hij kan doorlopen, dat er de weg is; niet dat hij geen fouten meer zal maken, maar beslissender dan de fouten is het een weg voor je te hebben die je kunt doorlopen. Wie wil, kan hem doorlopen, hij heeft niets anders nodig dan het verlangen hem te doorlopen, dan voldoende liefde voor zichzelf om te verlangen hem te doorlopen, want alles wat we nodig hebben om hem te gaan, hebben we. Zoals een van jullie schrijft: “Het is anders door te gaan met het bewustzijn dat de weg er is, want als dat niet zo zou zijn, raak je bij elke moeilijke situatie verlamd en overtuig je jezelf dat het leven je pakt en daarmee uit”. Maar soms slagen we er zelfs wanneer we dit beseffen, niet in te vermijden wat de mens van vandaag kenmerkt: de twijfel!

Welnu, hoe kunnen we zekerheid bereiken? Daarvoor is een menselijke weg nodig!

2. De factoren van een menselijke weg

Nadat we duidelijk het probleem geïdentificeerd hebben, gaan we kijken wat de factoren zijn van deze menselijke weg. Normaal gesproken begaan we een fout: we kennen deze factoren, maar denken dat het ‘slechts’ de factoren van het begin zijn. Dat het hart nodig is, dat de ontmoeting met een uitzonderlijk feit nodig is, dat je de overeenstemming moet ervaren, dat weten we, maar we denken dat dat enkel geldt voor het begin: het hart dient om Christus te erkennen, maar zodra ik Hem erkend heb, is het spel afgelopen. Het zijn niet de factoren voor de weg, zo denken we. Daarom doen we dit werk dikwijls niet, gaan we deze weg dikwijls niet. En dat zien we aan het feit dat onze ervaring niet groeit, dat ons zelf-bewustzijn niet toeneemt.

Voor don Giussani zijn dit niet enkel de factoren van het begin, maar de factoren van de weg, ze tekenen dus ook alle stappen ervan. We hebben dit gezien in

¹¹⁹ *Ibidem* [vert. m.p.].

het achtste hoofdstuk van de schola: don Giussani bespreekt daar niet wat nodig is alvorens de beweging te ontmoeten, wat geldt voor de ontmoeting; hij spreekt vanuit het parcours dat de leerlingen afgelegd hebben om Hem te erkennen, over wat deze erkenning kan vergemakkelijken. Het werk van de schola over het achtste hoofdstuk van *Aan de oorsprong van wat het christendom beweert* heeft ons laten zien dat dit geenszins vanzelfsprekend is. We hebben gezien hoe lastig het is om te antwoorden op de vraag “Wie is Jezus?”, om de existentiële en culturele rijkdom van het hoofdstuk te vatten, om te antwoorden op de uitdagingen van onze tijd; bijgevolg reduceren we het gemakkelijk tot spiritualisme. Toen ik in Brazilië was, vroeg ik aan een jongen die sprak over de toestand in Venezuela: “Maar wat heeft wat je zegt te maken met het achtste hoofdstuk van *Aan de oorsprong van wat het christendom beweert?*” En hij keek me stomverbaasd aan, alsof het er niets mee te maken had. Als de school van de gemeenschap gereduceerd wordt tot spiritualisme, ontdaan van zijn historische diepgang, van zijn culturele draagwijdte, wat blijft er dan van over? Een tekst waar we onze commentaren op kunnen geven. En vervolgens gaan we elders de culturele instrumenten zoeken om de uitdagingen aan te gaan. Dan is het beter het boek meteen aan de kant te schuiven en ergens anders heen te gaan. Als we het achtste hoofdstuk spiritualistisch reduceren, dan is dat omdat we er de draagwijdte, de nieuwigheid niet van begrepen hebben, en zo worden we deel van het probleem. Ons ik is niet voldoende opgewekt om er de nieuwigheid van te vatten.

Laten we dus opnieuw, synthetisch, de factoren opsommen van een menselijke weg.

a) Het hart

De eerste factor is het hart, dat wil zeggen het bewustzijn van jezelf, van je eigen verlangen naar betekenis; beseffen in jezelf de vraag “Hoe kan men leven?” te hebben – of beter: die vraag te ‘zijn’. Het eerste instrument voor een menselijke weg is je bewust worden van jezelf, van je verlangen, van je behoefte aan betekenis, van de noodzaak van een passend doel en van een weg om dat te bereiken, van een zekerheid om de omstandigheden, de problemen, de tegenstellingen aan te kunnen. Want het leven gaat niet vanzelf; en zonder betekenis vloeit alles weg, heeft al wat gebeurt geen nut voor ons: we kunnen prachtige feiten zien, maar ze helpen ons niet om het leven aan te kunnen. Don Giussani heeft altijd ons hart het echte wapen genoemd dat we hebben, maar alleen als we dit hart niet reduceren tot gevoel. Dat is de reden waarom don Giussani de nadruk legt op ons hart, op onze behoeften, op onze menselijke vragen, zoals vele episodens van zijn leven laten zien, zoals jullie kunnen lezen in de biografie die Savorana geschreven heeft.

“Toen we voor het eerst een ontmoeting van priesters hielden”, herinnert hij zich, “zei de eerste die opstond tegen me: ‘Wat zou je ons, jonge priesters, aanbevelen?’ ‘Mensen te zijn!’ [...] ‘Hoezo, mensen te zijn?’ ‘Mensen te zijn!’ [...] Als jullie mensen zijn, voelen jullie wat de mens eigen is, de behoeften en de problemen die

typisch zijn voor de mens, beleven jullie de relatie met alles wat aanwezig wordt en vanuit deze aanwezigheid op jullie uitstraalt”. Hetzelfde zei hij tot een meisje van de *Memores Domini*: “Op analoge wijze antwoord ik jou: wees mens, beleef de waarheid van je mens-zijn. Jouw mens-zijn is niet wat je nu doet, is hoe God je gemaakt heeft toen Hij je geboren liet worden in de schoot van je moeder, toen je klein was. [...] Wees menselijk, beleef je mens-zijn in zijn aspiraties, in zijn gevoeligheid voor de problemen, in de risico’s die aangegaan moeten worden, in de trouw die je moet hebben aan wat in je geest opwelt, wat God van het begin af in je geest doet opwellen; en zo doende [kijk wat een observatie hij maakt: als je deze houding hebt, als je deze drang hebt] zal de werkelijkheid zich op ware wijze aan je ogen aanbieden. Opdat God mij antwoord kan geven, met mij kan overeenstemmen, mij kan bevredigen, is het nodig dat ik ben hoe Hij me geschapen heeft”.¹²⁰

In tegenstelling tot wat wij denken zijn dus mijn menselijkheid, jouw menselijkheid, geen hindernis, geen ongemak, maar de voorwaarde om te begrijpen. Waar kijkt Giussani naar, om dit te kunnen zeggen? Waaraan gehoorzaamt hij? Hij gehoorzaamt aan zijn natuur, aan hoe God hem gemaakt heeft, hem en eenieder van ons geschapen heeft. En hoe heeft Hij ons gemaakt? God heeft ons gemaakt met “een geheel van behoeften en evidenties waarmee de mens de confrontatie aangaat met alles wat bestaat. De natuur ‘werpt’ de mens in een alomvattende confrontatie met zichzelf, met de anderen, met de dingen, en schenkt hem daartoe – als meet-instrument voor deze alomvattende confrontatie – een geheel van oorspronkelijke evidenties en behoeften, zo oorspronkelijk dat alles wat hij zegt of doet ervan afhangt”.¹²¹ Het is verbazingwekkend dat God ons het strijdperk ingestuurd heeft met dit instrument, want met ons hart kunnen we ons niet vergissen, als we alles ermee vergelijken. God stuurt ons het strijdperk in, de vergelijking met alles in, met dit instrument: ons hart.

Dan kunnen we de cruciale waarde begrijpen van de premisse van het achtste hoofdstuk van *Aan de oorsprong van wat het christendom beweert*, waar we in de schola aan gewerkt hebben. Het is de moeite waard het te herlezen. Om de waarde van een persoon door zijn handelen te kunnen vatten en te beoordelen, is een ‘menselijke genialiteit’ nodig. Maar deze menselijke genialiteit is geen bijzonder talent, het is onze menselijkheid zelf, het is het gevoel dat eigen is aan het schepsel. Wat is ons probleem? Dat we onze natuur dikwijls reduceren tot onze gemoedstoestand en die genialiteit tot spontaneïteit.

“Wat wij religieuze genialiteit genoemd hebben – deze ultieme openheid van de geest – [is] iets dat een nooit aflatend engagement van de persoon vergt. De verant-

¹²⁰ L. Giussani, *Si può (veramente?!) vivere così? [Kan men (werkelijk?!) zo leven?]*, uitg. Bur, Milaan 1996, pp. 61-62 [vert. m.p.].

¹²¹ L. Giussani, *Het religieuze zintuig*, h. 1, par. 5.

woordelijkheid van de opvoeding is hier groot: want [...] dit bevattingsvermogen [komt] niet spontaan tot stand. Integendeel, als men ze als loutere spontaneïteit benadert [zoals gewoonlijk gebeurt, in de algemene mentaliteit], dan raakt op de lange duur de basisgevoeligheid, die iemand oorspronkelijk ter beschikking staat, verstikt. Religiositeit reduceren tot loutere spontaneïteit is de meest definitieve en subtiele wijze om haar te vervolgen, om een overdreven belang te hechten aan haar wisselende en voorlopige, met toevallige sentimentaleïteit verbonden aspecten. [Als wij ons dus niet inspannen.] als de gevoeligheid voor ons mens-zijn niet voortdurend opgewekt en geordend wordt, zal geen enkel feit, zelfs niet het meest opzienbarende, er overeenstemming mee vinden [dan zal geen enkel feit tot ons spreken; dan kunnen er ook uitzonderlijke feiten gebeuren, maar dan helpen die ons niet om te leren, versterken ze onze relatie nergens mee, is alles nutteloos]. Ieder van ons heeft vroeg of laat wel eens dat gevoel van grove vervreemding van de werkelijkheid gehad, dat men ervaart op een dag waarop men zich volledig door de omstandigheden heeft laten meeslepen en geen enkele inspanning heeft verricht: plotseling houden dingen, woorden en feiten die voorheen duidelijke redenen voor ons waren, op die dag op dat te zijn; op slag begrijpen we ze niet meer”.¹²² En we hebben de indruk telkens van nul te moeten beginnen, alsof alles wat gebeurt nergens toe dient.

De eerste stap, de eerste factor van een menselijke weg is dus dit mens-zijn van mij ernstig nemen, me voortdurend ermee bezig houden, accepteren deel te nemen aan een plaats waar we opgevoed worden er ons bewust van te worden. Wanneer hij ons uitnodigt tot deze constante vergelijking, doet don Giussani niets anders dan Jezus volgen, die op Zijn beurt datgene volgt wat God gedaan heeft toen Hij ons dat geheel aan oorspronkelijke evidenties en behoeften gaf.

Als we niet bezig gaan met ons mens-zijn, als we niet luisteren naar de ultieme vragen die Jezus stelde (“Wat voor nut heeft het voor een mens heel de wereld te winnen, als dit ten koste gaat van eigen leven? Of wat zal een mens kunnen geven in ruil voor zijn leven?”¹²³), beroven we ons van de betekenisvolste menselijke ervaring, zoals we vanochtend onderstreept hebben. Ons mens-zijn wordt gereduceerd tot de meest wispelturige aspecten ervan, onze gevoelens, onze gemoedstoestanden. Helaas wordt ons ik dikwijls gereduceerd tot deze warboel van gevoelens, van stemmingswisselingen. In deze toestand kan dan iemand gaan zeggen: “Het lukt me niet meer mijn mens-zijn waar te nemen als hulpbron voor mijn weg, het hart is geen onfeilbaar criterium om te oordelen”. Dat betekent dat er een ernstige verzwakking heeft plaatsgevonden van ons bewustzijn, van de waarneming van ons eigen verlangen en van ons kritisch vermogen: want de uitoefening van het oordeel wordt brozer en onzekerder door de reductie van het verlangen, dat het oordeelscriterium is.

¹²² L. Giussani, *Aan de oorsprong van wat het christendom beweert*, h. 8, par. 1.

¹²³ *Mt* 16,26.

Ik bedacht me hoe precies don Giussani het verschil beschreven heeft tussen de jongeren die hij in de jaren vijftig ontmoette en de generatie jongeren van dertig jaar later, in de jaren tachtig (bedenken we hoeveel water er *sindsdien* nog naar de zee is gestroomd, hoezeer deze situatie nog verslechterd is, ook tegenover de situatie waarin ik me bevond toen ik de beweging dertig jaar geleden ontmoette): “Het verschil [zit] in een grotere zwakheid van bewustzijn die men nu heeft”¹²⁴ en die je ziet in de jongeren van vandaag.

Waarin bestaat deze zwakheid van bewustzijn? Wat ontbreekt is het bewustzijn van het feit dat ik een oordeelscriterium heb; wat ontbreekt is dus het bewustzijn dat ik kan oordelen en dat dit criterium onfeilbaar is; bijgevolg heb ik een bevestiging van buiten nodig om zeker te zijn van wat ik beleef. Het gaat, zegt don Giussani, om “een zwakheid die niet ethisch is [het is niet dat we nu incoherenter zijn dan eerst, dat zou niet zo erg zijn], maar de energie van het bewustzijn betreft”;¹²⁵ het is een zwakheid in de dynamiek zelf van het bewustzijn. En daarom stellen we ons tevreden met welke poging tot antwoord dan ook, zo gereduceerd is het ik. De verwarring is vrucht van deze reductie van het ik.

Waarom is dit ook ons overkomen? Vanwege “de nefaste en beslissende invloed van de macht, van de algemene mentaliteit”. Waarın bestaat deze invloed van de macht? We hoeven niet te denken aan ik weet niet wat voor strategie. De macht is het veelvormige instrument waardoor het verlangen van de mens gereduceerd wordt. “Want wat doet de macht [...] als instrument? Hij neigt ertoe het verlangen [dus onze elementaire behoeften] te reduceren. De reductie van de verlangens of de censuur van bepaalde behoeften, de reductie van de verlangens en van de behoeften is het wapen van de macht”.¹²⁶ De macht kan wat structureel, van nature in ons zit, dus onze oorspronkelijke verwachting en onze structurele wanverhouding daarmee, niet elimineren, maar hij kan het reduceren, ontdoen van zijn eenvoud. En dikwijls doet hij dat met onze medeplichtigheid. Don Giussani beschreef het met dit beeld: “Het is of de jongeren van nu allemaal getroffen zijn [...] door de straling van Tsjernobyl: de structuur van het organisme is nog zoals tevoren, maar zijn dynamiek is niet meer dezelfde”, alsof het organisme geen energie meer heeft, door het effect van deze straling. En daarna zegt hij deze zin, die we altijd voor ogen moeten houden: “Het is of er [zeg me of het niet waar is] geen enkele werkelijke evidentie meer is behalve de mode, want de mode is [een instrument,] een project van de macht”.¹²⁷ Als in ons dikwijls de twijfel, een verdenking overheerst, dan is dat omdat er geen werkelijke evidentie meer is.

¹²⁴ L. Giussani, *L'io rinasce in un incontro [Het ik wordt opnieuw geboren in een ontmoeting] (1986-1987)*, uitg. Bur, Milaan 2010, p. 181 [vert. m.p.].

¹²⁵ *Ibidem* [vert. m.p.].

¹²⁶ *Ibidem*, pp. 181, 253-254 [vert. m.p.].

¹²⁷ *Ibidem*, pp. 181-182 [vert. m.p.].

Bedenken we wat het wil zeggen te leven zonder werkelijke evidentie waaraan we ons kunnen hechten! De verwarring dijt dan uit. Niet omdat we niet goed genoeg zijn: attentie, hier ligt een bekoring op de loer, namelijk om de opmerking van Giussani te reduceren tot het feit dat we niet goed of coherent of kundig genoeg zijn. Nee, de zwakte waarover don Giussani spreekt, heeft niets te maken met ethische coherentie, het gaat om het bewustzijn, dus om het vermogen je rekenschap af te leggen van de dingen: het gaat hier om de evidentie. Want hij zegt dat het is of er vandaag de dag geen enkele werkelijke evidentie meer is. Eenieder hoeft zichzelf maar in actie waar te nemen om hiervan veel voorbeelden te vinden.

We kunnen dan begrijpen waarom de christelijke verkondiging “veel meer moeite heeft om overtuigd leven te worden, overtuiging en leven”.¹²⁸ Daarom, vrienden: ofwel wapenen we ons met geduld, hebben we de rust en het geduld om de weg af te leggen – want het is alsof we vertrokken zijn met dit gebrek in de aanvang, wij zijn in deze situatie geboren –; dus ofwel we geven ons alle tijd om datgene wat ons verkondigd is, overtuiging te laten worden, ofwel we zullen snel teleurgesteld raken. Ongeduldig als we zijn, verlangen we dat alles meteen gebeurt, willen we onmiddellijk de uitkomsten zien van elk van onze inspanningen. Maar aangezien de dingen niet gebeuren met de snelheid die we zouden willen, raken we teleurgesteld door Gods methode en zoeken we sluiproutes die ons het doel sneller laten bereiken. En zo ontstaat opnieuw de utopie. Onze naïveteit laat ons telkens dromen van andere, volgens ons efficiëntere wegen.

In deze situatie is tijd nodig, terwijl wij de generatie zijn van het ‘hier en nu’ – we zijn gewend om een munt in de automaat te stoppen en de Coca-Cola naar beneden te zien komen –; voor ons is het lastiger de tijd van de weg te aanvaarden (voorgaande generaties waren meer gewend aan het feit dat het leven langzamer is; de communicaties waren langzamer; als tegenwoordig de internetverbinding twee minuten langer duurt, als we niet onmiddellijk verbinding hebben, worden we boos!). Maar we hoeven hier niet van te schrikken.

De consequentie van de beschreven zwakte is, zegt don Giussani, dat “wat we horen of zien niet echt geassimileerd wordt. Wat ons omgeeft, de heersende mentaliteit, [...], de macht, verwezenlijkt [in ons] een vervreemding van onszelf”. Het is alsof ons zijn van ons losgerukt wordt: “Enerzijds blijven we abstract in de relatie met onszelf [niet alleen met de anderen, maar ook met onszelf; bedenken we hoe lang eenieder van ons in staat is met zichzelf alleen te zijn en stil te zijn: we moeten onmiddellijk vluchten, afleiding vinden; er is een soort onvermogen om met zichzelf thuis te zijn], als het ware affectief leeg, [...] anderzijds, in contrast daarmee

¹²⁸ *Ibidem*, p. 181 [vert. m.p.].

[attentie!], vluchten we in het gezelschap als voor bescherming”.¹²⁹ We zoeken toevlucht bij het warme vuur ‘à la Pascoli’,¹³⁰ om te kou te vermijden.

Hier toont zich opnieuw de hele kracht en de hele grootheid van de genade die don Giussani voor ons is. De eerste factor van een menselijke weg, die hij ons aanduidt – door ons mee te delen wat zijn geschiedenis, de ervaring van zijn menszijn, zijn menselijke ervaring geweest is –, heeft te maken met de mogelijkheid om het antwoord op de vraag hoe men kan leven, te vatten. De grootste educatieve nood betreft dit gebrek aan werkelijke evidentie waarover hij sprak. Zoals we zien bij de jongeren, zoals jullie zien bij jullie kinderen, heeft het geen zin ze vol te stoppen met bepaalde inhoud, als we niet allereerst in hun bewustzijn deze werkelijke evidentie naar boven laten komen: anders zal elk zuchtje wind alles wat we gepland hebben, wegvagen!

Hoe komen we uit deze situatie? Er zijn niet veel serieuze voorstellen! In het beste geval kan men een bepaald symptoom van het probleem analyseren, maar wanneer het erom gaat de mogelijkheid van een tegenaanval te bieden, is er een ongehoorde zwakte in het voorstel. De enige hulpbron die rest, voor wie zich nog niet wil overgeven, is, zoals we zien, het moralisme: laten we regels maken! Maar is dat voldoende? Eenieder kan het zien in zijn leven. Laten we ons daarom afvragen: is er enige hoop voor ons, zoals we zijn, met de zwakheden die we hebben, op het punt waarop we ons bevinden, niet aan het begin, niet vóór onze ontmoeting met Christus, niet vóór onze ontmoeting met de beweging, maar nu, halverwege de stroom? Is er hoop voor ons?

b) Een feit

Ja, er is hoop. Daarvan getuigen voor onze ogen de vrouwen waarmee Rose, in Oeganda, te maken heeft, want bepaalde feiten zeggen meer dan al onze tegenwerpingen, halen die tegenwerpingen onderuit: ze hebben aids, ze hebben zelfs de zin om te leven al verloren, daar in hen zelfs het bewustzijn van de waarde van hun leven verduisterd is, maar in de ontmoeting met Rose is iets gebeurd waardoor ze hun leven weer hebben opgepakt, hun leven opnieuw begonnen is; ze hebben weer zin gekregen om medicijnen te nemen, omdat hun leven opnieuw zin heeft gekregen en ze het willen leven. Hetzelfde is gebeurd met de tot levenslang veroordeelde: ofschoon hij nog vele jaren gevangen zal zitten, is zijn leven opnieuw begonnen omdat iemand op een andere manier naar hem gekeken heeft: “Nooit heb ik zo’n blik gevoeld”. Of nog de gehandicapte die geen werk heeft gevonden, zoals we vanmorgen zeiden, maar die opnieuw is gaan leven omdat de vrienden die hij ontmoet heeft, hem een begin, een doel, een zin hebben laten ontdekken.

¹²⁹ *Ibidem*, pp. 181-182 [vert. m.p.].

¹³⁰ Vgl. G. Pascoli, “Il focolare [Het haardvuur]”, in *Poesie [Gedichten]*, uitg. Garzanti, Milaan 1994 [vert. m.p.].

Wat maken deze feiten die we horen vertellen nu duidelijk? “Wat ik ga zeggen is geen [kant en klaar] antwoord op de situatie waarin we ons bevinden”, zegt Giussani. “Wat ik zeg is een regel, een universele wet sinds [en zolang als] de mens bestaat: de mens hervindt zich in een levende ontmoeting, dat wil zeggen in een aanwezigheid waar hij tegenaan loopt en die een aantrekkingskracht vrij laat komen, in een aanwezigheid” die het volgende beweert: “Dat waarvan jouw hart gemaakt is, bestaat”.¹³¹ Precies dat hebben Magdalena en Zaccheüs van meet af aan waargenomen, waardoor ze zich onmiddellijk eraan gehecht hebben geweten: “Datgene waarvan jouw hart gemaakt is, bestaat”. Hoe weet ik dat het bestaat? Omdat ik mij er anders niet aan gehecht zou hebben. Want er gebeuren veel dingen; maar dingen die ons grijpen, weinig.

Dit is het teken dat de christelijke gebeurtenis gebeurt: dat het wat verduisterd is, doet verrijzen en versterkt, de kern van de oorspronkelijke evidenties van het ik. Het krachtigste teken van de aanwezigheid van Christus is dit vermogen om de oorspronkelijke evidenties waar ons hart uit bestaat, te doen herleven. Dit hart, dat vaak in slaap gevallen is, begraven onder hopen puin, onder duizend verstrooiingen, wordt opnieuw opgewekt, je wordt geprovoceerd tot een erkenning: het is er, het hart is er, jouw hart is er. Je hebt een vriend, je vindt een vriend van je leven wanneer dit je gebeurt, wanneer je iemand tegenover je vindt die je opwekt tot jezelf. Dat is een vriend, al het overige laat geen spoor na.

Maar dit is ook de wet van de herontdekking van de evidenties, van de ware dimensies van het mens-zijn, van de ‘waarden’, het is de weg van een bewustzijn van de eigen elementaire ervaring: ook voor ons heeft deze ‘levende ontmoeting’, deze provocatie moeten plaatsvinden – en moet dat nog –; en wat wij nodig hebben heeft iedereen nodig. Het ik hervindt zichzelf, ons hart wordt opgewekt, in de ontmoeting met een aanwezigheid die beweert: “Dat waarvan jouw hart gemaakt is, bestaat; kijk, het bestaat, bijvoorbeeld, in mij”.¹³² En dat is het bewezen bewijs dat jouw hart bestaat: anders zou je vriend het niet hebben kunnen opwekken. Om opgewekt te worden, heeft het ik geen bepaalde strategie nodig, maar hoeft het enkel tegen een aanwezigheid met de genoemde kenmerken aan te lopen.

Daarom antwoordt Giussani op de vraag “Is het zo dat uw pedagogische voorstel een beroep doet op het religieuze zintuig van de mens?": “Het hart van ons voorstel is veeleer de verkondiging van een gebeurd feit, dat de mensen op dezelfde manier verrast als, tweeduizend jaar geleden, de verkondiging van de engelen te Bethlehem arme herders verraste. Een gebeurtenis die je overkomt, vóór enige overweging over de al dan niet religieuze mens. Het is de waarneming van deze gebeur-

¹³¹ L. Giussani, *L'io rinasce in un incontro [Het ik wordt opnieuw geboren in een ontmoeting] (1986-1987)*, op.cit., p. 182 [vert. m.p.].

¹³² *Ibidem* [vert. m.p.].

tenis die het elementaire besef van afhankelijkheid en de kern van oorspronkelijke evidenties die we 'religieus zintuig' noemen, opwekt of versterkt".¹³³

Hoe blind zijn we wanneer we niet zien dat het een geschenk is tegen een aanwezigheid aan te lopen, al ben ik nog ingesuft, al is in mij nog niet gebeurd wat ik in haar zie, al is wat zij beleeft nog niet van mij! Het feit dat een opgewekt hart in een ander gebeurt, dat ik het zie in hem, is voor mij een genade en een mogelijkheid: dat betekent dat het mogelijk is! Als het de vrouwen van Rose overkomen is, is het mogelijk voor jou. Als het de evangene gebeurd is, is het mogelijk voor jou. Als het je vriend gebeurd is, is het mogelijk voor jou. Het is mogelijk voor jou, het kan! En geen enkele bewering, geen enkele redenering, geen enkele interpretatie, geen enkele strategie van de macht kan vermijden dat iemand daar voor je staat, levend en aanwezig, met een wakker hart. Niemand kan het ongedaan maken. Het is als het licht, het vlammetje van een aansteker: al het duister om je heen is niet in staat om het licht van de aansteker ongedaan te maken. Daarom wordt de macht kwaad, want geen enkele macht, geen enkel duister kan dat licht ongedaan maken. Dat is de genade van don Giussani voor ons. Don Giussani is voor ons dat licht geweest: we hebben begrepen dat we een hart hebben omdat we gezien hebben dat het in hem bestond.

Don Giussani vervolgt: "Paradoxaal genoeg vind je deze originaliteit van je leven wanneer je beseft in jezelf [attentie!] iets te hebben dat in alle mensen zit [het onthutsendste is dat wat het meest persoonlijke is, iets is wat ik deel met elk mens] en dat je werkelijk met eenieder doet praten, dat niemand je vreemd laat zijn".¹³⁴ De mens ontdekt zijn eigen oorspronkelijke identiteit wanneer hij aanloopt tegen een aanwezigheid die aantrekt, omdat ze een "overeenstemming met het leven" realiseert "volgens de totaliteit van zijn dimensies. Kortom, de persoon hervindt zich wanneer in hem een aanwezigheid baan breekt [...] die overeenstemt met de aard van het leven, en zo is de mens niet meer eenzaam. [...] Gewoonlijk echter is de mens in de gemeenschappelijke werkelijkheid, als 'ik', alleen; eenzaamheid waaruit hij met zijn verbeelding [en woorden] poogt te vluchten. Deze aanwezigheid [die overeenstemt met het leven] is het tegenovergestelde van de verbeelding, precies het tegenovergestelde".

De ontmoeting die het ik zichzelf laat herontdekken is geen "culturele ontmoeting, maar een levende ontmoeting, dat wil zeggen [het is] geen kant en klaar betoog, maar iets levends, dat zich ook kan aftekenen wanneer we iemand horen praten, natuurlijk; maar wanneer die spreekt, is het iets levends waarmee je een

¹³³ L. Giussani, *Un avvenimento di vita, cioè una storia [Een levensgebeurtenis, dat wil zeggen een geschiedenis]*, uitg. Edit-Il Sabato, Rome 1993, p. 38 [vert. m.p.].

¹³⁴ L. Giussani, *L'io rinasce in un incontro [Het ik wordt herboren in een ontmoeting] (1986-1987)*, op. cit., p. 183 [vert. m.p.].

relatie aangaat [...]: '[Het is] geen culturele ontmoeting, maar een existentiële ontmoeting'".

Een dergelijke ontmoeting heeft twee kenmerken die haar herkenbaar maken, die er de oordeelverificatie van vormen (Giussani geeft ons alle tekens zodat we zelf kunnen oordelen, hij wil ons niet voor de gek houden): zij introduceert in het leven "een drama, dat de noodzaak met zich meebrengt [...] dat er iets in je leven verandert; en, tegelijkertijd, [introduceert ze] [...] minstens een druppel vreugde: ook in de bitterste situatie, of in de constatering van je bekrompenheid, een vreugde! Kortom, [om een andere uitdrukking te gebruiken, wat moet gebeuren opdat het ik zichzelf herontdekt, is] [...] 'een evangelische ontmoeting', een ontmoeting die dus de vitaliteit van het menszijn opnieuw vorm geeft, zoals de ontmoeting van Christus met Zaccheüs".¹³⁵

Een vriendin zei nadat ze ons ontmoet had: "Ik heb nooit gedacht aan wat er van mijn leven geworden zou zijn zonder een werkelijke ommekeer, zonder iets, of beter iemand, die uit mezelf mijn echte mij naar boven had laten komen. Maar het is gebeurd". Wat is haar gebeurd? "Ik ben tegen een blik en een aandacht voor me aangelopen die ik nooit eerder gekregen had".

Wat is onze vriendin overkomen? Nu kunnen we het met precisie beschrijven: "De ontmoeting met een objectief feit dat in zijn oorsprong onafhankelijk is van de persoon die de ervaring opdoet; een feit waarvan de existentiële werkelijkheid gevormd wordt door een tastbare gemeenschap, zoals elke volledig menselijke werkelijkheid; een gemeenschap waarvan de menselijke stem van haar autoriteit, in haar oordelen en richtlijnen, criterium en vorm is. Er bestaat geen versie van de christelijke ervaring, hoe innerlijk ook, die niet minstens in laatste instantie deze ontmoeting met de gemeenschap en deze referentie aan haar autoriteit impliceert".¹³⁶

Wat heeft haar getroffen? En nooit eerder ontmoete blik. Dezelfde die de tijdgenoten van Jezus getroffen heeft. We kennen hun verhalen: Zaccheüs, Magdalena, Mattheüs... Allen bij naam geroepen. Maar dit zien we op elke pagina van het Evangelie.

Hier toont Hij wie Hij is, want "alleen het goddelijke kan de mens 'redden'", dat wil zeggen kan naar hem kijken zonder hem te reduceren, kan de werkelijke en essentiële dimensies van de mens redden. Alleen het goddelijke slaagt erin ons onszelf te doen zijn. Allen het goddelijke laat "uit mezelf mijn echte mij naar boven [...] komen". Zo bewijst Christus wat Hij is. Dat is wat de vrouwen van Rose hebben erkend of de gevangene of de gehandicapte, want "fundamentele factor van de blik van Jezus Christus is het bestaan, in de mens, van een werkelijkheid die iedere aan tijd en ruimte onderhevige werkelijkheid overstijgt. De hele wereld weegt niet op

¹³⁵ *Ibidem*, pp. 183-184 [vert. m.p.].

¹³⁶ L. Giussani, *Het risico van de opvoeding*, op. cit., p. 72.

tegen de kleinste menselijke persoon; deze heeft in het universum niets met hem vergelijkbaars, vanaf het eerste ogenblik van zijn conceptie tot de laatste stap van zijn afgetakelde ouderdom”.¹³⁷

Daarom is het “een ontmoeting die de persoonlijkheid, het bewustzijn van de eigen persoon [‘mijn echte mij’] opwekt. De ontmoeting ‘verwekt’ de persoon niet [de persoon wordt verwekt door God wanneer Hij ons het leven geeft door middel van onze vader en moeder]; maar in een ontmoeting ontdek ik mezelf, wordt het woord ‘ik’ of het woord ‘persoon’ wakker. [...] Het ik ontwaakt uit zijn gevangenschap in zijn oorspronkelijke geboortekanaal, ontwaakt uit zijn graf, uit zijn tombe, uit de gesloten situatie van zijn oorsprong en – hoe te zeggen – ‘verrijst’, wordt zich bewust van zichzelf, juist in een ontmoeting. Het resultaat van een ontmoeting is de opwekking van de zin van de persoon. Het is of de persoon geboren wordt: hij wordt niet geboren, maar in de ontmoeting wordt hij zich bewust van zichzelf, daarom wordt hij geboren als persoonlijkheid. De persoon wordt als persoonlijkheid geboren in een ontmoeting, verrijst als persoonlijkheid in een ontmoeting”.¹³⁸

Maar hoe kan ik zeggen dat dat feit, dat die ontmoeting waar is? Hoe kan ik zeggen dat het het antwoord is op “Hoe kan men leven?” Dat het het antwoord is ook op de sociale uitdagingen die we het hoofd moeten bieden, zonder opnieuw ten onder te gaan aan de utopie?

c) De ervaring

Derde factor: de ervaring. Het hart en het feit zijn niet voldoende. Nodig is hun “correlatie”¹³⁹ (zou Benedictus XVI zeggen): ik moet de overeenstemming ontdekken tussen het feit en het hart, dat wil zeggen ik moet waarnemen dat het feit beantwoordt aan mijn behoeften, aan mijn noden. En waar kan ik vatten of dit feit beantwoordt aan mijn behoeften? Of de ontmoeting helpt om te antwoorden op de vraag “Hoe kan men leven?”, vat ik in de ervaring. Want de werkelijkheid van dat feit wordt evident in de ervaring, in de ervaring wordt het evident voor wat het is, laat het zich kennen voor wat het is.

“Het belangrijkste wat ik in mijn leven gezegd heb”, zegt Giussani, “is dat de manier waarop God, het Mysterie, zich heeft geopenbaard, zich aan de mensen heeft meegedeeld, is door zich object te maken van hun ervaring. Het Mysterie wordt *ook* object van onze ervaring, [...] door zich te identificeren met een teken dat gemaakt is van tijd en van ruimte”.¹⁴⁰ Daarom, “als Jezus, als God, geen ervaring

¹³⁷ L. Giussani, *Aan de oorsprong van wat het christendom beweert*, h. 8, par. 2.

¹³⁸ L. Giussani, *L'io rinasce in un incontro [Het ik wordt herboren in een ontmoeting]* (1986-1987), op. cit., pp. 206-207 [vert. m.p.].

¹³⁹ Vgl. Benedictus XVI, *Toespraak tot de Bondsdag in Berlijn*, 22 september 2011.

¹⁴⁰ L. Giussani, *L'autocoscienza del cosmo [Het zelf-bewustzijn van de kosmos]*, uitg. Bur, Milaan 2000, pp. 164-165 [vert. m.p.].

wordt, onze ervaring niet binnengaat, kunnen we Hem niet adequaat erkennen, net zo stevig, ofschoon ook moeilijk, net zo suggestief, ofschoon ook raadselachtig, als de werkelijkheid zich aan onze ogen presenteert”.¹⁴¹

Zoals we hebben gezien, betekent ervaren niet alleen dat het ik tegen een feit aanloopt, als een werktuiglijke botsing, want dat laat ons niet groeien, dat laat geen spoor na. Ervaring impliceert de vergelijking tussen het feit en het hart, waarin het oordeel naar boven komt, en het impliceert dat ik me rekenschap geef van de aanwezigheid van een andere factor die de werkelijkheid die me verbaast, mogelijk maakt. Ervaren betekent een feit meemaken en beoordelen met dat geheel aan oorspronkelijke evidenties en behoeften dat we ‘hart’ noemen en dat we in onszelf aantreffen. Waarom helpen zoveel uitzonderlijke feiten, die we toch zien, niet om onze relatie met Hem te laten groeien? Vanwege dit gebrek aan oordeel. Het is alsof je niets leert van wat je ziet, van wat je beleeft.

Daarom is in de menselijke weg deze factor nodig die “ervaring” heet. Zonder oordeel is er geen ervaring (al noemen we eenvoudigweg iets meemaken vaak ook zo) en dat er geen ervaring is, is niet iets secundairs: wat geen ervaring wordt, laat geen spoor na, laat niets anders na dan een sentimentele weerslag. Gevolg is dat we tegenover elke nieuwe uitdaging steeds op hetzelfde punt zijn, even weerloos als de eerste keer. En op zeker moment zeggen we dan: waarom ben ik hier tijd aan het verliezen, als wat ik beleeft niet nuttig is voor mijn leven? Men raakt teleurgesteld.

Zonder ervaring groeit ons ik niet, groeit onze persoon niet. “De ervaring moet werkelijk ervaring zijn, dat wil zeggen beoordeeld door de intelligentie”. Alleen zo kan ze een spoor nalaten en “bewaard [worden] door de gedachtenis”.¹⁴²

“Vorige week ben ik bij een vriend wezen eten, wiens gezin al vele jaren bij de beweging is. Toen de maaltijd net begonnen was, vertelde de vader des huizes hoe in de tram een oude mevrouw moest blijven staan, terwijl een jongen, die haar wel gezien had, niet voor haar opstond. Naar aanleiding van deze kleine gebeurtenis zei hij: ‘Hoe dan ook, wat in onze samenleving tegenwoordig ontbreekt, zijn waarden’. De discussie ging door en op zeker moment vroeg ik: ‘Maar waar ontstaan volgens u de waarden?’ ‘Dat is een goede vraag’, antwoordde hij. In een oogwenk beschouwde ik het feit dat het in mijn ervaring evident is dat het verlangen en het vermogen om de wereld te omhelzen, ontstaan en blijven bestaan in de (mysterieuze maar reële) ontmoeting met Christus die me opnieuw vastpakt en de maat van mijn hart verruimt, en een vreemde op de tram mijn aandacht en medelijden waard maakt. Toen ik met hen de stappen naging, ontdekten beide ouders dat de waarden ontstaan uit een ontmoeting die eraan voorafgaat, die de bron is van die waarden. Op een gegeven

¹⁴¹ L. Giussani, “Vivere la ragione [De rede beleven]”, in: *Tracce-Litterae communionis*, januari 2006, p. 1 [vert. m.p.].

¹⁴² L. Giussani, *Het religieuze zintuig*, h. 8, par. 2.

moment merkte ik dat ze het begrepen hadden. Ze hadden het ervaren, maar het was een verwarde ervaring! De ervaring moest aan de oppervlakte gebracht worden. Ze plakten er geen etiket op, dat begreep je uit het klimaat dat aan tafel was ontstaan. Een waar, oprecht, levendig klimaat. De moeder vertelde hoe ze als meisje de beweging had leren kennen en concludeerde: “Er is echt een menselijke ontmoeting nodig om het hart op te wekken!” Aan het eind van de discussie ontdekten we dat de eerste verantwoordelijkheid die we hebben om de maatschappij te veranderen, is dat wij in de eerste plaats deze ontmoeting beleven die ons menszijn opwekt (in mij is het verlangen om steeds voller van Hem te leven, ‘geëxplodeerd’) in de hoop dat zich dat vervolgens door ons uitbreidt naar de andere ‘trampassagiers’. Het is mysterieus, want het gaat om een maat en om een tijd die niet van mij zijn, maar het is duidelijk de enige redelijke hypothese”.

Met betrekking tot dit thema vertelt don Giussani tijdens een Équipe van de CLU (je kunt het ook lezen in zijn biografie) over iets wat hem overkomen is toen hij pas net priester was: “Ik heb dit ontdekt toen ik als jonge priester begon biecht te horen. Ik zei tegen mezelf: ‘Maar wat een mensen die mij allemaal bijzondere dingen komen vertellen; ze komen bij mij die nauwelijks drieëntwintig ben: waarom gaan ze niet naar iemand die door de wol geverfd is, die zestig of zeventig jaar oud is? Omdat die geen ervaring hebben, terwijl ik, tegenover het materiaal dat ze me geven, een ideëel instrument gebruik, dat wil zeggen: ik oordeel [ik vergelijk wat ze me zeggen met mijn oorspronkelijke behoeften; en de mensen kwamen bij me terug omdat ze iemand gevonden hadden die hen hielp een weg te gaan, terwijl anderen commentaren gaven, indrukken zeiden, maar hen niet hielpen; ze zochten hem, een priester van drieëntwintig: anderen, zestig of zeventig jaar oud, hadden, omdat ze deze vergelijking niet maakten, niets te zeggen]. Ervaren wil dus zeggen ‘meemaken en oordelen’. Dit is het fundamentele punt, want het ideaal laat je ook datgene begrijpen wat een ander meemaakt, niet noodzakelijkerwijze wat je zelf meemaakt, je vereenzelvig je met de ander juist vanuit het ideële gezichtspunt: het laat je oordelen en geeft je zodoende het vermogen te veranderen. Dat is de ervaring. [En hij voegt iets cruciaals voor ons toe – let op!] Ofwel ons gezelschap wordt ervaring [een plaats waar we voortdurend uitgenodigd worden ervaring te verwerven, waar we werkelijk ervaring opdoen] ofwel het wordt echt gevaarlijk [gevaarlijk, ja!]: omdat men erin zit als in een kudde”.¹⁴³ Dit is het fundamentele punt. Ofwel ons gezelschap wordt ervaring ofwel het wordt echt gevaarlijk, omdat men erin zit als in een kudde. Wanneer echter iemand begint te oordelen, wordt alles deel van de weg.

Waarom kunnen we zien dat we een antwoord gevonden hebben op de vraag “Hoe kan men leven?” Laten we het in actie zien, in een ander getuigenis: “Achtien

¹⁴³ L. Giussani, *Certi di alcune grandi cose [Zeker van enkele grote dingen] (1979-1981)*, uitg. Bur, Milaan 2007, pp. 248-249 [vert. m.p.].

jaar lang is mijn leven inconsistent geweest, beseft ik niet wie ik was. Ik heb de tijd die me gegeven werd, verspild! Vorig jaar heb ik aan het begin van mijn ervaring aan de universiteit de CLU leren kennen. Ik stond versteld hoe jongeren precies als ikzelf, met plezier studeerden, aten, zongen, bij elkaar waren. Heel normale handelingen, maar doordrongen van iets anders dat me fascineerde. Sommigen in het bijzonder ontthutsten me door de manier waarop ze de omstandigheden van hun leven benaderden en hoe ze naar me keken ondanks mijn beperkingen. Ik ben hen gaan volgen omdat ik wilde leven zoals zij en zo heb ik vertrouwen gesteld in de gezichten die ik voor me had door te beginnen me aan hen te hechten, maar precies toen raakte ik bevangen door een grote triestheid. Ik werd een gemis gewaar. Ik was verdrietig omdat ik niet werd toegelaten tot de faculteit die ik wou. Later werd ik er eindelijk toegelaten. Maar niets was voldoende, zelfs dan niet. Ik denk dat ik gegroeid ben, want ik begin me vragen te stellen en te denken: kan ik zó broos zijn dat ik de omstandigheden en de veranderingen niet aankan? Waarom moet ik voortdurend een gemis waarnemen? Wie kan mij vervullen? Elke dag is de ontdekking van een grote behoefte aan Hem. Het was niet de faculteit die ik wilde die me ontbrak! Hij vraagt me ja te zeggen tegen Hem, niet tegen de gezichten die voor mij Zijn getuigen geweest zijn. Ik wil mezelf niet voor de gek houden en nog één moment van mijn leven verspillen, want ik wens zeker te worden dat het scharnier ervan Christus is”.

Waarin heeft dit meisje erkend dat ze het antwoord op de vraag hoe men kan leven ontmoet heeft? “Achtien jaar lang is mijn leven inconsistent geweest, beseft ik niet wie ik was. Ik heb de tijd die me gegeven werd, verspild!” En wat is er op een bepaald moment gebeurd? Een ontmoeting, het aanlopen tegen een feit: heel normale handelingen, maar doordrongen van iets anders dat me fascineerde. En waarom fascineerde het haar? Omdat het overeenstemde met haar verwachting, met wat ze verlangde. Daarom is het “*beseft van de overeenstemming* van de betekenis van het Feit waarop men gestoten is met de betekenis van het eigen bestaan”¹⁴⁴ de beslissende kwestie. Iemand beseft dus dat hij het antwoord op de vraag “Hoe kan men leven?” gevonden heeft omdat de gedane ontmoeting overeenstemt met de behoeften van het hart, zozeer dat het zelf-bewustzijn opwekt: “Ik denk dat ik gegroeid ben, want ik begin me vragen te stellen en te denken”.

Vervolgens raakt onze vriendin ontsteld omdat ze een aanhoudend gemis ontdekt. Maar dit gemis is juist datgene wat bewijst wat er in haar gebeurd is: de ontmoeting heeft heel haar menselijke behoefte laten ontwaken. Het is precies het teken dat deze ontmoeting beantwoordt aan onze verwachting: ze laat ons uit onze reductie komen, uit ons graf. Waardoor is dat gebeurd? Door heel normale handelingen. En wat zijn deze “heel normale handelingen, maar doordrongen van iets anders dat

¹⁴⁴ L. Giussani, *Het risico van de opvoeding*, op. cit., p. 73.

me fascineerde”)? We hebben het gezien in de schola, en het is prachtig: de “openbaring van de goddelijkheid die in Jezus’ leven aan het licht komt, niet door abrupte verschijnselen en ongehoorde daden, maar door een continu, discreet overstijgen van de grenzen van de menselijke vermogens. [Wat slechts een] weldadige natuurlijkheid [leek te zijn] gaat zich op het einde als een wonder aandienen [...], een onmerkbare stap over de grens heen van de menselijke vermogens, maar zoveel machtiger dan het stilstaan van de zon en het beven van de aarde!”¹⁴⁵

Zo kunnen we adequaat de betekenis waarnemen van die ontmoeting: “De waarde van het feit waarop men gestoten is, gaat de doordringingskracht van het menselijke bewustzijn te boven. Het vereist een gebaar van God om adequaat begrepen te worden. Hetzelfde gebaar waarmee God zich in de christelijke gebeurtenis aan de mens present maakt, versterkt tevens het kenvermogen van het bewustzijn, past de scherpste van de menselijke blik aan aan de uitzonderlijke werkelijkheid die hem uitdaagt. Men noemt dit de *genade van het geloof*”.¹⁴⁶ Dan begrijp ik welke draagwijdte het heeft voor het leven.

Hoe groeit de zekerheid?

d) De verificatie

Laatste factor van deze menselijke weg: de verificatie. Alles wat ons overkomt, de omstandigheden die we het hoofd moeten bieden, de gestes die we voorstellen, zijn de gelegenheid meer te kennen (te erkennen) wat antwoordt op de vraag van ons leven, en dus om het te ‘verifiëren’. Want dat is ons grootste belang: de groei van ons ik, het voortbrengen van een consistent, vrij, creatief subject. Maar wat is het probleem? “Waarom wordt”, vraagt don Giussani zich af, “CL voor velen een teleurstelling? Omdat ze, eenmaal binnen, als het ware ophouden, alsof ze klaar denken te zijn”. Terwijl de ontmoeting “het begin van het avontuur” is. “Het avontuur begint wanneer de persoon door de ontmoeting wakker geschud is”.¹⁴⁷ Heel het avontuur begint daar, het mooie begint op dat moment. Zo is het geweest voor don Giussani: “‘Ik was een jonge seminarist, een gehoorzame, voorbeeldige jongen, totdat op een dag iets gebeurde wat mijn leven radicaal veranderd heeft’. De episode is die [...] van de professor [don Gaetano Corti] die het Evangelie van Johannes leest. ‘Mijn leven werd hierdoor werkelijk aangegrepen: zowel als gedachtenis die aanhoudend inwerkte op mijn denken, als als stimulans voor de herwaardering van de dagelijkse banaliteit. Het moment was vanaf dat moment geen banaliteit meer voor me. Alles wat was, dus alles wat mooi, waar, aantrekkelijk, fascinerend was, zelfs maar als

¹⁴⁵ R. Guardini, in: L. Giussani, *Aan de oorsprong van wat het christendom beweert*, h. 6, inleiding.

¹⁴⁶ L. Giussani, *Het risico van de opvoeding*, op. cit., pp. 72-73.

¹⁴⁷ L. Giussani, *L'io rinascé in un incontro [Het ik wordt herboren in een ontmoeting] (1986-1987)*, op. cit., p. 207 [vert. m.p.].

mogelijkheid, vond in die boodschap zijn bestaansreden, als zekerheid van aanwezigheid waarin hoop was om alles te omhelzen. Wat mij verschillend deed zijn van de mensen om mij heen was de zin en het verlangen om te begrijpen. Dat is het terrein waarop onze devotie voor de rede ontstaan is”. Die ontdekking zal Giussani nooit meer loslaten. “De grootheid van het christelijke geloof, onvergelijkelijk met welke andere positie dan ook, is deze: Christus heeft geantwoord op de menselijke vraag. Daarom hebben degene die het geloof aanvaardt en beleeft en wie, zonder het geloof te hebben, zich onderdompelt in de vraag, wanhoopt in de vraag, lijdt aan de vraag, een gemeenschappelijke bestemming”.¹⁴⁸

Daarom moet “de werkelijkheid [...] niet gearchiveerd worden [we hebben Hem immers toch al ontmoet. Door Hem ontmoet te hebben] [...] hebben we alles, maar wat dit alles is [wat de waarde is van wat we ontmoet hebben], begrijpen we [...] in de ontmoeting met de omstandigheden, de personen, de gebeurtenissen. We moeten niets archiveren, [...] noch censureren, vergeten, we moeten niets verloochenen. [Want] [...] wat dit ‘alles’ betekent, begrijpen we in het oordeel, wanneer we de dingen het hoofd bieden”.¹⁴⁹ Zoals met jou gebeurd is: wat jouw moeder betekende, heb je niet ontdekt door te mediteren over moederschap, maar door je angst, je honger, je behoeften, je eenzaamheid, aan te gaan in de relatie met haar: zo heb je begrepen wat je moeder betekende. Zonder deze voortdurende verificatie van wat jouw moeder betekende voor jouw leven, zou je je niet zo krachtig aan haar gehecht hebben, zou je de betekenis van haar aanwezigheid voor jou niet begrepen hebben. Daarom, als we, eenmaal Christus ontmoet hebbend, blijven stilstaan, in plaats van het voortdurend te verifiëren, door welke uitdaging of levensnood dan ook aan te gaan vanuit de ontmoeting, kunnen we niet begrijpen welk goed ons overkomen is, welke genade we ontvangen hebben.

Aan wie onthult zich dat? Wie zal er de waarde van ontdekken? Alleen wie ten strijde durft te trekken en tegenover welke uitdaging dan ook verifieert wie Hij is die we ontmoet hebben. Ik kan enkel begrijpen dat Christus antwoordt op de vraag “Hoe kan men leven?” wanneer ik deze weg aflag: hoe meer we dat doen, des te zekerder zijn we van wat we beleven, en versterkt alles de relatie met Hem, versterkt alles het bewustzijn datgene gevonden te hebben waarmee ik naar wat dan ook kan kijken, welke omstandigheid dan ook, welk duister dan ook binnen kan gaan.

¹⁴⁸ A. Savorana, *Vita di don Giussani [Leven van don Giussani]*, op. cit., p. 47 [vert. m.p.].

¹⁴⁹ L. Giussani, *L'io rinascé in un incontro [Het ik wordt herboren in een ontmoeting] (1986-1987)*, op. cit., p. 55 [vert. m.p.].

3. De methode: volgen

Nadat we alle factoren, de stappen van deze weg, gezien hebben, stip ik het laatste punt aan.

Wat is de methode waarmee dit alles steeds meer van ons wordt? Volgen. Door te volgen wat we ontmoet hebben, kunnen we voortdurend verifiëren hoe het beantwoordt op de behoeften van het leven. Volgen is de weg die Petrus afgelegd heeft: door actief met Jezus samen te leven heeft hij, langzamerhand, al struikelend, fouten makend, gezien hoe zijn persoon groeide.

“Andreas bracht zijn broer Simon bij Jezus, ze klommen over een kleine helling die voor dat huisje lag. Simon had zijn ogen gericht op dat individu dat nog enigszins vanuit de verte op hem wachtte; vol van die nieuwsgierigheid die die mens kenmerkt die minder ‘opgevoed’ is en rijker aan vitaliteit. Toen hij voor Hem stond, op drie of vier meter afstand, zou hij nooit meer vergeten hebben hoe Hij naar hem keek! [...] ‘Niemand heeft ooit zo naar me gekeken!’ Hem overkwam een verschijnsel dat in het woordenboek *verbazing* heet. Zozeer dat hij zich onmiddellijk [met die mens] verbonden voelde [zich aan hem gehecht voelde] [...]. Als er op het plein een opstand tegen die man uitgebroken zou zijn, zou hij met hem geweest zijn, al hadden ze hem ook van kant gemaakt (ook jij zou zo doen: je zou Hem niet kunnen verlaten!). [...] De dag erna, in plaats van zijn plicht te gaan doen, namelijk in het water vissen te gaan zoeken, rende hij naar zijn buurdorp, want hij had gehoord dat [Hij daar was]. [...] Er waren inderdaad zo’n dertig personen; hij drong tussen hen in om Hem te horen spreken [om Hem te zien spreken]: [...] het was als de dag ervoor, toen Hij hem gezegd had: ‘Simon, zoon van Johannes, jij zult Petrus heten’, waarbij Hij heel diens diepe en constitutieve karakter ontdekte. [...] Enige tijd later had die man, die inmiddels hun vriend geworden was [...], hen uitgenodigd voor een bruiloft. En hij had water in wijn veranderd. [...] Hoe was het mogelijk je niet met handen en voeten aan die mens gebonden te voelen? [Wie was dat?] Wie was er zoals die mens?”¹⁵⁰ En elke dag kwam hij anders thuis. Er is geen bevestiging nodig. Er is geen bevestiging nodig wanneer inmiddels alles bevestiging is, wanneer er een evidentie is die alles bevestigt. De bevestiging is in de ervaring zelf: hij kwam veranderd thuis, anders. En deze verbazing werd de volgende dag, en een week erna, opnieuw beleefd. Dag na dag werd de evidentie versterkt, de evidentie van een sympathie, van een gehechtheid, van een vertrouwen, van een zekerheid, zozeer dat – toen Jezus, die avond in de synagoge van Kafarnaüm, dat voor de mens onbegrijpelijke zei: “Ik zal jullie mijn vlees te eten geven”, en allen zeiden: “Die daar is gek”, en hij onmiddellijk daarop aan hen vroeg: “Willen jullie ook weggaan?” – sint Petrus

¹⁵⁰ L. Giussani, “Il ‘si’ di Pietro [Het ‘ja’ van Petrus]”, in: *L’attrattiva Gesù [De aantrekking Jezus]*, op. cit., pp. VII-VIII [vert. m.p.].

impulsief dat antwoord gaf: “Ook wij begrijpen niet wat jij zegt, maar als we van jou weggaan, waar gaan we dan heen? Er is niets dat aan jou gelijk is, alleen jij hebt woorden die het leven verklaren, die zin geven aan het leven”.¹⁵¹

Het ja van Simon aan het meer van Tiberias is de voortzetting van deze gehechtheid, van deze verwondering, van deze bewondering die twee, drie jaar geduurd heeft; en ook Petrus heeft trouwens niet altijd het goede antwoord geraden. Toen Jezus voor de eerste keer zei dat de Mensenzoon veel zou moeten lijden, door de oudsten, de hogepriesters en de schriftgeleerden verworpen zou worden en vervolgens ter dood gebracht, had Petrus nog geen grote fouten gemaakt; daarom voelde hij zich zeker en rustig van zijn gevoel, en zei dat hij zich liever van kant zou laten maken. Maar Jezus antwoordde: “Ga weg van mij, satan! Want jij wilt niet wat mijn Vader wil, maar wat jij denkt”. Wat een vernedering! Maar het resultaat was dat hij zich [paradoxaal genoeg] nog meer [aan Hem] hechtte”.¹⁵² Zijn relatie met Jezus was “vol waardering [...], [ontstaan] als oordeel, als geste van de intelligentie die het hart meesleepte, [...] gemaakt [...] van een tederheid, zozeer dat zij en de anderen zich liever van kant zouden hebben laten maken dan Hem te verraden (en ze hebben Hem verraden! Ze zouden zich liever van kant hebben laten maken dan Hem te verraden, maar ze hebben Hem verraden, zelfs dat!)”.¹⁵³ En “op dat moment kraaide de haan voor de derde maal. Jezus kwam de zaal uit, voortgedreven door de soldaten [...] en keek in zijn richting. Simon Petrus, die daar in een hoekje stond te wachten, volgde het rumoer, en zag Hem. En hij ‘weende bitter’”. Petrus “wendde zich tot Christus met een vermorzeld hart, met het bewustzijn van de eigen bekrompenheid en lafheid: [een] lafaard, we zouden kunnen zeggen een ‘zondaar’”. En “Petrus, was, in het tribunaal van Pilatus, een mens die verpletterd was door zijn [...] bewustzijn zondaar te zijn, verpletterd door zijn fout, precies het tegenovergestelde van wat hij ooit had willen zijn, het tegenoverstelde van de gevoelens die hij altijd voor Jezus gekoesterd had. Wat is mij overkomen? Hoezo heb ik zo gehandeld? Wie ben ik? Wat is de mens?”.¹⁵⁴

En zo, “die keer, toen de boot vol vissen aangemeerd was [en Jezus daar was], en [...] een klein vuur had aangelegd waarop visjes lagen te bakken, en alle aspostelen waren gaan zitten om te eten [...] en ook Jezus met hen begon te eten, en Petrus daar vlak bij Hem zat [...] en Hij hem die vraag (‘Petrus, houd je van Mij’) stelde, toen was dat ‘ja’ geen resultaat van een wilsinspanning, geen resultaat van

¹⁵¹ Vgl. *Jn* 6,53-69.

¹⁵² L. Giussani, “Il ‘sì’ di Pietro [Het ‘ja’ van Petrus]”, in: *L’attrattiva Gesù [De aantrekking Jezus]*, op. cit., p. IX [vert. m.p.].

¹⁵³ *Ibidem*, p. XI [vert. m.p.].

¹⁵⁴ L. Giussani, “La virtù dell’amicizia o: dell’amicizia di Cristo [De deugd van de vriendschap, ofwel: over de vriendschap van Christus]”, in: *Tracce-Litterae communionis*, april 1996, p. III [vert. m.p.].

een ‘beslissing’ van de jongeman Simon: het was het naar boven komen, het was het aan de oppervlakte komen van een hele draad van tederheid en gehechtheid die zich onttolde vanwege de waardering die hij had voor Hem – en daarom is het een handeling van de rede – waardoor hij alleen maar ‘ja’ kòn zeggen. En de hele berg begane zonden, de hele berg mógelijke zonden die hij begaan zou hebben, hadden er niets mee te maken; hij heeft er zelfs geen twee seconden aan gedacht [aan zijn zonden,] het is zelfs niet bij hem opgekomen”,¹⁵⁵ zozeer overheerste Zijn aanwezigheid. “Simon, houd je van mij?”, en hij antwoordde: “Ja”. “Dat ‘ja’ is uit hem gekomen als consequentie van de verbazing waarmee hij naar Hem keek, elke ochtend opnieuw naar Hem keek, ’s avonds naar Hem keek wanneer hij zich verwijderde”,¹⁵⁶ wanneer hij elke avond ging slapen. En zo is Jezus in de geschiedenis binnengaan opdat eenieder van ons de ervaring van Petrus kan beleven, struikelend, verradend zoals hij, fouten makend, maar zich steeds meer hechtend, terwijl hij die draad van tederheid ziet groeien, die draad van gehechtheid, van waardering, tot op het punt dat hij zegt: “Ik weet niet hoe het komt, Christus, ik weet het niet, maar heel mijn menselijke sympathie is voor jou”.¹⁵⁷

Christus is de geschiedenis binnengegaan, is aanwezig, laat zich vandaag ontmoeten, gebeurt vandaag, om heel ons ik op te wekken, heel ons hart, heel ons vermogen tot gehechtheid, tot waardering, tot menselijke sympathie voor Hem, opdat we ons leven kunnen leven vol van Zijn aanwezigheid en de vreugde van Zijn aanwezigheid ons leven begint binnen te stromen. Tegenover déze aanwezigheid bevinden zich nu onze rede en onze vrijheid, zoals Petrus tweeduizend jaar geleden.

“Het was geen sentimentele gehechtheid, het was geen emotioneel verschijnsel: het was een redelijk verschijnsel, precies de manifestatie van die rede die je gehecht doet zijn aan de persoon die je voor je hebt, in de mate dat het een waarderingsoordeel is; wanneer je naar de persoon kijkt, ontstaat er een verwondering van waardering die je je aan hem laat hechten”.¹⁵⁸ Het is een waardering die ontstaat uit het samenleven met Hem.

Alleen uit deze liefde kan de missie ontstaan. Het is “de liefde voor Christus die ons geen rust laat, opdat, als Een is gestorven, allen die leven niet meer voor zichzelf zouden leven, maar voor Hem die ter wille van hen is gestorven en verzen”.¹⁵⁹ De

¹⁵⁵ L. Giussani, “Il ‘si’ di Pietro [Het ‘ja’ van Petrus]”, in: *L’attrattiva Gesù [De aantrekking Jezus]*, op. cit., pp. IX-X [vert. m.p.].

¹⁵⁶ L. Giussani, “La virtù dell’amicizia o: dell’amicizia di Cristo [De deugd van de vriendschap, ofwel: over de vriendschap van Christus]”, op. cit., p. VII [vert. m.p.].

¹⁵⁷ Vgl. *Jn* 21,17.

¹⁵⁸ L. Giussani, “Il ‘si’ di Pietro [Het ‘ja’ van Petrus]”, in: *L’attrattiva Gesù [De aantrekking Jezus]*, op. cit., p. IX [vert. m.p.].

¹⁵⁹ Vgl. *2 Kor* 5,14-15.

missie kan niet gebeuren zonder alles wat we gezegd hebben. Om daarbij aan te komen moet je bij het begin beginnen. Als er in mij niets gebeurt, kan ik me vervolgens niet als activist verkleeden. Ik moet veeleer naar de oorsprong gaan, door me af te vragen: hoe ben ik aan het leven? Want als ik niet van binnenuit omgevormd word, als ik in datgene wat ik beleef, ben als iedereen, omdat de gedachtenis van Christus niet in mijn persoon aanwezig is, omdat die mijn anderszijn niet veroorzaakt, als alles puur voluntarisme is, kan ik vele initiatieven ontplooiën, maar zal geen ervan diversiteit meebrengen. Daarom moeten we maar om een ding bezorgd zijn: de gedachtenis van Christus te beleven, zoals we gezegd hebben, want enkel als Christus mij verandert, enkel als ik accepteer me door Hem te laten veranderen, enkel als Hij me meesleept, enkel als Hij me vastgrijpt, enkel als Hij mijn persoon binnengaat, kan ik iets aan de anderen brengen. Want wij kunnen niets anders brengen dan onze ervaring.

“Onze taak is niet ons af te vragen wat we gedaan hebben om de structuren van de wereld te veranderen, maar op welk punt onze bekering is”, zegt don Giussani in 1968. “En in antwoord op een tegenwerping – namelijk dat de christelijke gemeenschap geen nieuwe samenleving daarbinnen kan zijn als ze geconditioneerd wordt door bepaalde structuren die, ten goede of ten kwade, haar verhinderen een nieuwe samenleving te zijn”, zegt hij: “Het christelijk leven is een methode om ook de structuren te veranderen”, maar “het is een illusie te pretenderen de structuren te veranderen zonder dat er iets gratis in ons gebeurd is”, dat wil zeggen een “bekering”.¹⁶⁰

Daarom is het hart van de missie de liefde van Christus die ons geen rust laat. Het hart van de missie is het hart zelf van ons leven; dat moet doorschijnen in alles wat we doen, in alles wat we aanraken, in alles waarmee we in relatie treden. De voorwaarde voor de missie is dus de verandering van mijn persoon.

En waaraan zien we deze verandering? Aan onze woorden? Nee. Aan onze initiatieven? Initiatieven ontplooiën veel mensen. Wat is dan het onmiskenbaar teken dat allen laat zien of wij missionarissen zijn? Hoe druk we ons maken? Nee. Het teken is de vreugde! “Daarom is de grote regel van de missie dat wij slechts meedelen door middel van de vreugde van ons hart, van de verandering die in ons gebeurd is [wat een genade iemand te hebben die ons deze dingen zegt, want nu kunnen we niet valsspelen: daarom, als datgene wat wij brengen geklaag is, dan kunnen jullie alle initiatieven nemen die je wilt, maar is er geen missie: voor wie is iemand die voortdurend klaagt, interessant?]. Waar het woord vreugde het gelaat, kortom het fascinerende en overtuigende aspect van de bekering is die Gods kracht in ons bewerkt heeft. [...] Haar overtuigingskracht wordt, zoals altijd voor de mens, gegeven door een fascinatie die zij uitoefent. De fascinatie van de bekering is het

¹⁶⁰ A. Savorana, *Vita di don Giussani [Leven van don Giussani]*, op. cit., p. 398 [vert. m.p.].

vreugdevolle gelaat dat ze voortbrengt: niet de woorden, maar het vreugdevolle gelaat dat ze voortbrengt. Deze zin is fantastisch: *Notam faciet gloriam nomini Sui in laetitia cordis vestri*: Hij zal de heerlijkheid van Zijn naam (dat wil zeggen van zijn heerschappij, van zijn macht) bekend maken door middel van de vreugde van jullie hart”.¹⁶¹ Hierin bestaat de ultieme overwinning op het dualisme, en dat betekent het leken te zijn, dus een nieuwe schepping. Al het overige is dat niet, niets van al het overige, want al het overige hebben alle anderen ook. Leken, dat wil zeggen nieuwe mensen.

Don Giussani dringt aan: “De Kerk is er niet voor om de geschiedenis op wereldse wijze op orde te brengen, maar om ervan te getuigen dat ze al op orde gebracht is. [...] Met wat voor systeem getuigt de Kerk hiervan? Doordat ze een menselijke werkelijkheid is die anders gemaakt is dan de andere. De Kerk getuigt middels de manier van haar samenleven, de manier van haar gestes, want ze is iets anders dan de andere dingen. [...] Het is een vreemd stuk menselijkheid; vreemd, anders. De Kerk getuigt niet omdat ze de Sint Pieter bouwt, de Kerk getuigt niet omdat ze [...] een groot netwerk aan scholen opzet, niet omdat ze een in heel de wereld bekeken televisiekanaal maakt en dat in handen geeft aan CL, de Kerk [getuigt] niet omdat ze honderdvierenvijftig dagbladen heeft in de wereld; niet vanwege een activiteit, maar vanwege haar *staat* [maar wij hebben jarenlang gedacht dat meer plekken, meer macht hebben, ons anders zou maken: we hebben er zelfs, zoals iedereen, in geloofd!]. Het woord *staat* impliceert ook de uitdrukking middels activiteiten, maar impliceert die activiteiten als *uitdrukking* van iets; dat geeft het woord staat aan. De mensen worden getroffen door onze levensstaat, niet door onze activiteiten”, dat wil zeggen door datgene wat er doorheen schijnt, wat overloopt, door die overwinning van het zijn op het niets dat als bekoring boven onze cultuur hangt. Dit niets wordt alleen overwonnen door een Aanwezigheid die ons bindt, die ons zo diep verbindt dat ze ons niet in het niets laat verzinken: “Het getuigenis voor de mensen wordt gegeven door onze staat, dat wil zeggen door onze reële en bewuste positie tegenover alles. Daarom is het hoogste getuigenis de maagdelijkheid, als zodanig”.¹⁶²

Luister naar wat don Giussani in 1965 uit San Antonio in Texas schrijft, waar hij alleen naartoe gegaan is: “Ik meet mijn gedachten en handelingen, mijn goedstoestanden en reacties, mijn dagen en nachten. Maar een Andere Aanwezigheid is mijn diepe gezelschap en volledige Getuige. Dit is de lange reis die we samen moeten afleggen, dit is het echte avontuur: de ontdekking van die Aanwezigheid in

¹⁶¹ HISTORISCH ARCHIEF VAN DE KERKELIJKE ASSOCIATIE MEMORES DOMINI (ASAEMD), *Audiovisuele documentatie*, Geestelijke oefeningen in de zomer van de *Memores Domini*, Le Pianaze (Piacenza), 29 juli-3 augustus 1973, tweede les van 2 augustus [vert. m.p.].

¹⁶² ASAEMD, *Audiovisuele documentatie*, Geestelijke oefeningen in de zomer van de *Memores Domini*, Falcade (Belluno), 31 juli-5 augustus 1983, tweede les van 4 augustus [vert. m.p.].

ons vlees en in onze botten, de onderdompeling van ons zijn in die Aanwezigheid, – dat wil zeggen Heiligheid. Dat is ook de echte sociale inzet. Daarom [...] moeten we moedig en trouw die symptomen volgen die gegeven worden door het geheel aan condities waarin we ons bevinden: we hebben niets anders nodig”.¹⁶³ Het is een liefde, een liefde tot deze Aanwezigheid en een dankbaarheid omdat ze er is.

¹⁶³ A. Savorana, *Vita di don Giussani [Leven van don Giussani]*, op. cit., pp. 366-367 [vert. m.p.].

HEILIGE MIS

Lezingen van de Heilige Mis: Jer 11,18-20; Ps 7; Joh 7,40-53

PREEK VAN ZIJNE EMINENTIE PIETRO KARDINAAL PAROLIN STAATSSECRETARIS VAN HET VATICAN

Dierbare broeders en zusters,

Ik ben blij samen met jullie de eucharistie te vieren tijdens de Geestelijke oefeningen 2014 van de Fraterniteit van Gemeenschap en Bevrijding. En ik groet jullie allen met broederlijke genegenheid en met die vreugde die “het hart en het hele leven vult van degenen die Jezus ontmoeten”.¹⁶⁴

Ik wens jullie toe dat dit dagen mogen zijn van diepe verbondenheid met de Heer – een intensere en langere periode om van persoon tot persoon met Jezus Christus te zijn, die het ‘wezenlijke’ is, om de gemeenschapsrelatie met Hem te verdiepen – en de gelegenheid om onze christelijke identiteit opnieuw aan de orde te stellen, die nog nimmer zozeer als nu beproefd is door de verterende interactie met de sluwe geest van de wereldsheid, in staat om elke omgeving en werkelijkheid binnen te sluipen en te besmetten, zonder iets te sparen.

Ik vraag voor jullie de overvloed van de Heilige Geest, de hoofdrolspeler bij uitsteking van de ervaring, zoals van heel het christelijke leven. Ik vertrouw jullie toe aan de voorspraak van Maria, moeder van God en onze moeder, en van alle Heiligen.

En ik breng jullie een speciale zegen van de Heilige Vader Franciscus, voor de hele Fraterniteit, opdat – zoals don Julián Carrón, president van jullie Fraterniteit tot wie ik een heel bijzondere groet richt, geschreven heeft – “de Heilige Geest ons beschikbaar moge maken voor de verandering van ons hart en voor de inspanning om ons leven te geven voor het werk van Christus in alle milieus en plaatsen waar we leven”.

“Vurig ernaar strevend om Hem te grijpen” is de titel van deze Geestelijke oefeningen. Ik neem aan dat hij geïnspireerd is door vers 12 van het derde hoofdstuk van de Brief van Paulus aan de Filippijzen: “Niet dat ik het al bereikt heb. Ik ben nog niet volmaakt! Maar ik streef er vurig naar het te grijpen, gegrepen als ik ben door Christus Jezus”. Nogmaals bevinden we ons hier tegenover het goddelijke initiatief. Het lijkt op een spel: Paulus ontsnapte aan Jezus en ging Hem vervolgen. Maar Jezus heeft hem bereikt, heeft hem aangeraakt, heeft hem vastgepakt en nu is hij het die achter Jezus aan rent om Hem te grijpen. God is ons altijd voor. Hij heeft ons geschapen. Hij heeft ons verlost. Hij spreekt tot ons in zijn Zoon. Hij vernieuwt ons met Zijn genade.

¹⁶⁴ Franciscus, Apostolische exhortatie *Evangelii Gaudium*, 1.

Evenzo drukt het openingsgebed van de liturgie van vandaag het uit: “Heer, laat uw barmhartigheid in ons haar werk verrichten en leiding geven aan ons hart – hebben we gelezen –, want zonder uw hulp is het onmogelijk U welgevallig te zijn”. In dit gebed, in deze korte aanroeping, wordt de onmiskenbare dynamiek van het christelijke bestaan aangestipt.

Aan het begin van het geloofsleven staat geen intentie, geen voluntarisme, geen berekening, geen correcte redenering. Het geloof is geen volgen van waarheden die door onszelf, met onze eigen krachten, geconstrueerd of bereikt zijn. Aan het begin staat altijd een aantrekking, iets wat onze harten aantrekt. “Heer, laat uw barmhartigheid in ons haar werk verrichten en leiding geven aan ons hart”.

En dit woord beschrijft ook de dynamiek die het leven van de Kerk eigen is. Emeritus paus Benedictus XVI heeft dat met kracht gezegd: “De Kerk doet niet aan proselytisme. Zij ontwikkelt zich veeleer door ‘aantrekking’: zoals Christus, trekt zij allen tot zich”.¹⁶⁵ De huidige Opvolger van Petrus, paus Franciscus, herhaalt het voortdurend. Ik citeer maar enkele regels uit zijn preek in ‘Santa Marta’ van 1 oktober 2013, waarin de paus, juist die zo-even aangehaalde zin van zijn voorganger citerend, zei: “Wanneer de mensen, de volkeren dit getuigenis van nederigheid, van zachtmoedigheid, van mildheid zien, voelen ze de behoefte” waarover “de profeet Zacharias” spreekt: “‘Wij willen met jullie mee!’”. De mensen voelen die behoefte tegenover het getuigenis van de caritas. Het is deze zichtbare caritas, zonder aanmatiging, niet zelfgenoegzaam, nederig, die aanbidt en dient”! “Dit getuigenis”, vervolgde de paus, “laat de Kerk groeien”. Daarvan getuigt “de heilige Theresia van het Kind Jezus”, die “patrones van de missie verklaard is, omdat haar voorbeeld maakt dat de mensen zeggen: we willen met jullie mee!”

Voor don Giussani, van wie jullie je kinderen in het geloof beschouwen, betekent het feit dat de Heer vandaag de harten van de zijnen kan aantrekken, dat Hij nu leeft en werkt, hier en nu. Dat is “De aantrekking Jezus”¹⁶⁶ waarover hij jullie zo dikwijls verteld heeft, met zijn zo suggestieve woorden, wanneer hij de momenten uit het Evangelie verhaalde. Want aan juiste ideeën of ook aan mooie herinneringen aan dierbare personen die ons verlaten hebben, kan iemand met edele gevoelens van toewijding gehecht zijn. Maar het gaat dan inderdaad om een gehechtheid, niet om een aantrekking. Men kan enkel op menselijke wijze aangetrokken worden, men kan de ervaring van aantrekking enkel beleven met een persoon die leeft, die beweegt, die ademhaalt. Wij kunnen hem niet op de eerste plaats zetten met onze inspanning, met onze zelfbegoocheling. Hij is het die werkt!

Als de Heer onze harten tot zich trekt, betekent dat dat Hij leeft. En als Hij

¹⁶⁵ Benedictus XVI, *Preek tijdens de openingsmis van de 5e Assemblée van de Latijns-Amerikaanse Bisschoppen in Aparecida*, 13 mei 2007.

¹⁶⁶ L. Giussani, *L'attrattiva Gesù [De aantrekking Jezus]*, op. cit.

onze harten aantrekt, betekent dat ook dat Hij van ons houdt. Hij wil ons de redding schenken. Hij leeft zozeer en Hij houdt zozeer van ons dat we mettertijd, naarmate we groeien en volwassen worden en dan ouder worden, kunnen ontdekken, met eenvoud kunnen erkennen dat de aantrekking in werkelijkheid een omhelzing is. Een opgetild worden en op de arm genomen worden. Naarmate we groeien en ouder worden, kan dit voor ons evident worden, zoals het voor de eerste Apostelen evident geworden is: het gaat er niet om dat ik naar Jezus ren, maar Hij rent mij tegemoet, kijkt naar me, pakt me vast, zoals de vader in de parabel van de verloren zoon. En wanneer iemand op het punt staat te vallen, kan Hij hem ondersteunen. En wanneer iemand gevallen is, kan alleen Hij hem weer oprichten. Zo wordt steeds meer, voor eenieder van jullie, existentiële zekerheid wat sint Paulus zei: “Het hangt dus niet af van de wil of de inspanning van de mens, maar van Gods ontferming”.¹⁶⁷ Zo kan de Heer ons met zijn genade opnieuw kinderen laten worden en naar het Paradijs laten gaan, want de enige conditie die Hij gesteld heeft om naar het Paradijs te gaan is opnieuw kinderen te worden: “Als gij niet opnieuw wordt als de kleine kinderen, zult gij het Rijk der hemelen zeker niet binnengaan”.¹⁶⁸

Er zijn tekens die ons zeggen dat we op de arm gedragen worden en de juiste weg aan het gaan zijn. Een van deze tekens is de nederigheid. Wanneer de ontmoeting reëel is, word je nederig door het grootse dat je ontmoet hebt. Je wordt niet trots. Aangetrokken worden, vastgepakt worden en op de arm gedragen worden door de Heer kan, uit zijn aard, nimmer degenereren in een bezitsclaim, in een pretentie tot overheersing. Wij zij nooit eigenaars van het woord, van de belofte en van de tederheid van God. Meer nog, we worden nederig wanneer we de barmhartigheid voor onze zonden ervaren. Zoals Giussani zei: “Christus is niet gekomen voor de rechtvaardigen, maar voor de mensen die eraan lijden dat ze verwoest en gewond zijn”.¹⁶⁹ Precies dat is het moment waarop we goed kunnen worden, met een gerust hart, vol dankbaarheid. “Argeloos”, zoals de eerste lezing van vandaag het zegt: met een argeloos hart, dat door de genade zelfs in angstige omstandigheden of in lijden sreen kan blijven, omdat het zich helemaal aan de Heer heeft toevertrouwd. Ik ben “argeloos als een lam dat ter slachting geleid wordt”, omdat ik “mijn zaak in uw handen gelegd” heb.

Alleen door de barmhartigheid van de Heer, die onze zonden omhelst en vergeet, kan de weg van het christenleven, misschien tijden geleden begonnen, mettertijd gemarkeerd worden door nieuwe aanvangen, door nieuw opweggaan. Zoals don Giussani herhaalde “[wordt] de continuïteit met wat aan het begin gebeurd

¹⁶⁷ Rom 9,16.

¹⁶⁸ Mt 18,3.

¹⁶⁹ L. Giussani, “È sempre una grazia [Het is altijd een genade]”, februari 1993, in: *È, se opera [Hij is, als Hij werkt]*, op. cit., p. 56 [vert. m.p.].

is, [...] enkel [verwezenlijkt] door middel van de genade van een steeds nieuwe en verwonderde impact, alsof het de eerste keer was”. Anders, zo legde Giussani, uit, begint men “de gebeurde gebeurtenis” te theoretiseren en overheersen “in plaats van deze verbazing, onze door onze eigen culturele ontwikkeling mogelijk gemaakte gedachten, onze door onze persoonlijke gevoeligheid geformuleerde kritieken op wat we beleefd hebben en zien beleven, het alternatief dat men zou willen opleggen, enzovoorts”. Uiteindelijk overheerst de zonde, de eigen fout, waarvan de mens niet weet hoe zich die te vergeven. Terwijl – zo legt don Giussani verder uit – de hoogste paradox van de christelijke verkondiging is dat “*de zonde vergeven wordt*. [...] Dat is de verrassing, de ervaring van de barmhartigheid, die, in de relatie met Christus, eenieder kan verwerven”.¹⁷⁰

Zo toont God in zijn barmhartigheid zijn almacht. Het wonder van de caritas, dat de Kerk altijd erkend en ten voorbeeld gesteld heeft in de werken van geestelijke en lichamelijke barmhartigheid, is het wonder dat aan iedereen de glorie van God het meest evident maakt: het wonder van ontspoorde levens die verlost worden, van zonen en dochters die verloren, veroordeeld leken, en genezen worden door de omhelzing van de liefde om niet.

Als dit er niet is, als de harten niet vernieuwd en verzacht worden in de ervaring van de barmhartigheid van de Heer, gebeurt opnieuw wat veel farizeeën overkwam, en wat ook in het Evangelie van vandaag wordt aangestipt. In het beste geval wordt men versomberde of een beetje wrokkige militanten van correcte ideeën. Mensen die pretenderen hun zaakjes op orde te hebben, de juiste papieren te bezitten. In het slechtste geval gaat men, om redenen van belangen en macht, door met het spelen van een rol, met het dragen van een bepaald masker, het masker van onze aangematigde zekerheden. En men pretendeert de anderen de wet op te leggen. De farizeeën verwerpen de in het vlees gekomen Christus, want volgens hun kennis, volgens wat hen lijkt, kan de Verlosser niet uit Galilea komen. Zij weten reeds, zij weten alles al van tevoren. En zo maken ze de verwondering van de anderen belachelijk en mishandelen ze die. Als de armen ontroerd raken, als het volk van God zijn dankbaarheid uitdrukt tegenover het wonder van de genade, die zich meedeelt wanneer ze wil, zoals ze wil, aan wie ze wil, dan raken zij geïrriteerd en zeggen: hebben we jullie soms toestemming gegeven enthousiast te worden, je te verheugen, dankbaar te zijn? “Heeft dan een van de overheden of van de Farizeeën in Hem geloofd? Dat volk, ja, dat de Wet niet kent, vervloekt zijn ze”. En aan Nicodemus, die met de kracht van zijn persoonlijke geweten getuigenis aflegt voor de Heer, antwoorden ze misprijzend: “Zijt gij soms ook uit Galilea? Zoek maar na en gij zult zien dat de profeet niet uit Galilea opstaat”. “Zoek maar na!”: voor hen komt alles neer op het verwerven van bepaalde com-

¹⁷⁰ *Ibidem*, pp. 45, 62, 64 [vert. m.p.].

pententies, kennis, van een correcte methode, van bepaalde terminologie. In het goed, foutloos beheersen van het religieuze ‘jargon’, funderen ze hun claim om de anderen te overheersen. Het zijn degenen die, zoals paus Franciscus gezegd heeft, bij de deur van de kerk gaan staan en de anderen niet binnen laten, en vooral Jezus niet naar buiten laten gaan.¹⁷¹

In onze dagen, net als in de dagen waarvan het Evangelie vertelt, worden tegenover Jezus’ handelen steeds de harten openbaar gemaakt. Het kan gebeuren dat we juichen van dankbaarheid voor de nieuwe wonderen en tekens die de Heer werkt in zijn Kerk. Of we kunnen doorgaan met onze eigen aanmatigheden te cultiveren. Dat zijn de twee wegen waar we elke dag uit kunnen kiezen. De Heer heeft ze ons al in het Evangelie gezegd: in de wederwaardigheden van de Kerk in de wereld, blijft het Woord van God levend in het hart van de eenvoudigen en nederigen. In de eenvoudige menigte die – zoals de paus recentelijk herhaald heeft – “achter Jezus aanging omdat wat Jezus zei, hun goed deed en hun hart verwarmde”,¹⁷² hun het hart verwarmde.

Laten we vragen aan Maria een aan haar Zoon om ons hart aan te trekken, ons te laten voelen dat we op de arm gedragen worden, tot in de plooiën van ons dagelijks leven. Zoals een van de hymnen die jullie ook zingen, zegt: “verover dit hart van mij, o Jezus”.

Laten we vragen te mogen wandelen in de vreugde van de Heer, temidden van heel het volk van God, verspreid over de wereld.

Zo zij het.

VOOR DE ZEGEN

Julián Carrón. Dank u wel, Eminentie. Ik weet hoeveel aandacht u hebt voor het leven van de beweging, niet alleen hier in Italië, maar ook in haar internationale dimensie. Onze vrienden in de wereld ontmoeten u dikwijls. We zijn vooral erkentelijk voor uw ambt, dat u van zo nabij de persoon van paus Franciscus laat dienen, die wij verlangen te volgen met heel onszelf, elke keer opnieuw ontwapend en veroverd door de passie waarmee hij de aanwezigheid van Christus in het leven van de Kerk en van elke mens beleeft, en ons opnieuw lanceert naar die “existentiële periferieën” waarin het charisma dat don Giussani ontvangen heeft, ons heeft laten ontstaan.

Dank u wel, Eminentie.

¹⁷¹ Vgl. Franciscus, “*Leerlingen van Christus, niet van de ideologie*”, Santa Marta, 17 oktober 2013 [vert. m.p.].

¹⁷² Franciscus, “*Het gevangen woord*”, Santa Marta, 21 maart 2014 [vert. m.p.].

Kardinaal Parolin. Als jullie nog een heel beetje geduld hebben, wil ik nog enkele dingen toevoegen alvorens de zegen te geven.

Het eerste is dat ik verrast ben jullie zo talrijk te zien. Deze assemblee is werkelijk indrukwekkend!

Carrón. Hiernaast is nog zo'n zaal!

Cardinale Parolin. Dan is de verrassing twee keer zo groot!

Het tweede wat ik jullie wil zeggen is “bedankt”, echt bedankt voor deze uitnodiging. Het heeft me wat moeite gekost om ze aan te nemen, want ik moet mijn reizen beperken, maar ik heb er geen spijt van gekomen te zijn.

Het derde wat ik jullie wil zeggen – ik heb het aangestipt in mijn preek en don Julián heeft het nu ook geciteerd – is dat de paus mij de opdracht heeft gegeven jullie zijn groet te brengen, zijn groet vol genegenheid, zijn bemoediging, en om jullie te zeggen dat hij echt weet dat hij op jullie kan rekenen voor die pastorale bekering in missionaire zin, waartoe hij de hele Kerk in *Evangelii Gaudium*, het document dat als ‘programmatisch’ gedefinieerd is voor dit pontificaat, heeft opgeroepen. Missionariteit in de betekenis van aantrekking. Het lijkt me dat ook u, zoëven, aan het begin van uw overweging – ik heb die gevolgd in het zaaltje achter het podium – precies dat gezegd hebt: we moeten tot Christus aantrekken zoals wij tot Hem zijn aangetrokken door zijn genade en door zijn barmhartigheid.

En tenslotte zou ik jullie willen uitnodigen om te bidden. Sint Paulus zegt: “Met hoe meer we zijn, des te meer stijgt onze dankzegging, ons gebed tot God op”. Stellen we ons voor wat een kracht het gebed kan hebben dat op deze avond vanuit deze zaal opstijgt! Ik vraag jullie te bidden voor alle intenties waarvoor we deze Eucharistieviering hebben gevierd, maar in het bijzonder voor twee intenties. In de eerste plaats voor Venezuela. U hebt herinnerd aan mijn ervaring als nuntius in Venezuela. Ik heb daar Gemeenschap en Bevrijding leren kennen, we hebben er samengewerkt, we hebben er samen enkele initiatieven ondernomen. Ik zou, ook door middel van de communicatiemiddelen en de videoverbinding, een hartelijke groet willen zenden aan onze Venezolaanse vrienden en hun zeggen dat we hun nabij zijn in dit moeilijke moment voor hun vaderland, opdat werkelijk de zin voor het gemeenschappelijk welzijn de overhand mag hebben, opdat de vrede en de verzoening de overhand mogen hebben. En bidt verder voor de twee priesters van mijn bisdom die onlangs ontvoerd, gekidnapt zijn in Kameroen, op de grens tussen Kameroen en Nigeria. We hopen dat alles goed komt, maar we zijn erg bezorgd. Ik heb vanmiddag met mijn bisschop, de bisschop van Vicenza, gesproken: hij zei dat er grote bezorgdheid, grote angst om deze gebeurtenis heerst. Maar het is mooi dat juist een paar maanden geleden, toen iets soortgelijks gebeurde met de Franse priester Vandenbeusch, eentje van hen, voordat hij zelf ontvoerd werd, antwoord-

dend op de uitnodigingen om voorzichtig te zijn en nog iets meer dan voorzichtig te zijn, namelijk om die gebieden waar hij gevaar zou kunnen lopen te verlaten, schreef: “Maar als wij hier zijn gekomen om het leven van deze broeders en deze zusters te delen, kunnen we ze dan in het moment van gevaar alleen laten?” Dat is de schoonheid van ons geloof, dat is de schoonheid van wie gelooft in Jezus, dat hij bereid is zonder spijt zijn leven te geven, helemaal. Bidden wij dus voor hen, dat deze situatie echt op de beste manier mag aflopen.

Bidden jullie tenslotte voor de paus, en als jullie nog wat tijd over hebben, bidt dan ook voor mij die dat hard nodig heb.

Carrón. Wij beloven u dat we zullen bidden. Maar mogen we u ook iets vragen? Een hartelijke groet namens ons allemaal over te brengen aan paus Franciscus?

Kardinal Parolin. Ik zal dat heel graag doen. Goed, laten we dus alles insluiten in de zegen die we nu ontvangen in de naam van de Heer. Als jullie mij toestaan, doen we de zegen zingend. Jullie kunnen toch antwoorden, hè?

Zondagochtend 6 april

*Bij het binnenkomen en het verlaten van de zaal:
Wolfgang Amadeus Mozart, Grote Mis in do-mineur, K 427
Herbert von Karajan – Berliner Philharmoniker
“Spirto Gentil” n. 24, Deutsche Grammophon*

Don Pino. Houden we het oogcontact tussen Petrus en Christus voor ogen en de woorden van paus Franciscus die op de Paasposter staan: “‘Jezus Christus houdt van je, Hij heeft zijn leven gegeven om je te redden en nu leeft Hij iedere dag aan je zijde om je te verlichten, om je te sterken, om je te bevrijden’. Wanneer wij zeggen dat deze verkondiging ‘de eerste’ is, betekent dat niet dat ze aan het begin staat en men haar daarna vergeet of vervangt door een andere inhoud die haar overtreft. Het is de eerste in kwalitatieve zin, omdat het de *voornaamste* verkondiging is, die waarnaar men steeds weer moet luisteren. Het is de verkondiging die beantwoordt aan het verlangen naar het oneindige dat er in ieder menselijk hart is”.

Angelus

Lauden

■ ASSEMBLEE

Davide Proserpi. Zoals elk jaar besluiten we deze geste met een assemblee. Ik moet zeggen dat ik persoonlijk, met de jaren, begin te begrijpen dat dit moment werkelijk een belangrijk, fundamenteel deel van de geste is; want het is duidelijk dat de inhoud van het voorstel dat gedaan wordt eenieder van ons bereikt, groeit en haar mogelijkheid invloed te hebben op ons leven vergroot, naarmate we erin participeren, aanwezig zijn, we ons laten raken, ondervragen door wat er gezegd wordt, door wat er gebeurt, door de geste. En de vragen zijn juist de weerspiegeling, de spiegel van hoe we geraakt zijn of niet geraakt zijn, dus van wat er in ons gebeurt. Daarom is vragen een bijdrage die eenieder van ons zeker kan geven.

Uit de talloze vragen die we ontvangen hebben en die we gelezen hebben, hebben we er zoals gebruikelijk enkele uitgekozen. Allereerst veroorloof ik mij echter een heel kort inleidend commentaar. Samenvattend begrijpen we dat we ons tegenover een veeleisend voorstel bevinden. En dat is goed, want we zijn hier voor een weg, niet om stil te blijven staan bij wat we al begrepen hebben. Het is terecht dat het veeleisend is. En de nuttigste opdracht voor eenieder van ons is ons te vereenzelvigen met wie dit voorstel nu doet, anders zullen we niet begrijpen.

In het bijzonder komt uit de vragen duidelijk naar voren dat we geraakt zijn door de herlezing van onze geschiedenis, hetgeen we over het algemeen begrepen hebben als een daad van liefde voor ons leven, van passie voor onze bestemming. Daaruit komt een eerste vraag voort, die op veel manieren gesteld is en die ik zo samenvat: “Waarom voel je juist nu de noodzaak van deze bewustzijnsstap?”

Julián Carrón. De noodzaak van deze bewustzijnsstap voel ik allereerst voor mezelf: de vragen die we ons stellen heb ik ook. In de situatie waarin ons gevraagd wordt te leven, zoals we vorig jaar herinnerd hebben, was ik de eerste die geraakt was door de insteek van don Giussani, die zegt dat het probleem niet is “wie er gelukkig heeft”, maar “hoe je kunt leven”: in deze wereld, waarin we geroepen zijn om het geloof te beleven, is de echte noodzaak “hoe je kunt leven”, dat wil zeggen hoe je tegenover de uitdagingen van het leven kunt staan. Ik in de eerste plaats draag deze vraag in me mee. Van hieruit ontstond een andere vraag, die we dit jaar tegenover ons hebben gehad: hoe en wat is onze taak in de wereld? Dat wil zeggen, wat voor aanwezigheid is de christelijke aanwezigheid?

Ik weet niet hoe het met jullie zit, maar voor mij staan deze vragen nog open, en hoe meer de uitdagingen me overstelpen, des te levendiger en dringender ze worden. Welnu, terwijl ik die vraag had (“Wat is onze taak in de wereld?”), gebeurde het dat wie aan het nieuwe boek van de Équipes werkte, getroffen door wat hij las, mij die tekst uit 1993 heeft gegeven die ik gisteren geciteerd heb, waarin Giussani de vraag behandelt, die af en toe ook door sommigen van ons gesteld wordt: maar was CL vroeger niet veel beter? Nu is het gereduceerd tot vroomheid, opgesloten in de sacristieën, ten prooi aan spiritualisme. Dat zei men in 1993! Ik had er niets mee te maken! Ik zeg jullie dit om geen tijd te verliezen, want deze dingen zei men toen don Giussani aanwezig was! Daarom is de echte beslissing die we moeten nemen, vrienden, of we don Giussani willen volgen, of eenieder van ons wil volgen.

Wat heeft me getroffen in die tekst? Hoe hij, door de geschiedenis te herlezen, antwoordt op deze vraag. Jullie hebben het gisteren gehoord. Alles wat ik gisteren gezegd heb, is van hem. Ik heb jullie niets anders voor te stellen dan wat don Giussani voorgesteld heeft, ik heb jullie niets interessanter te zeggen dan wat mij helpt om te leven en om te antwoorden op de vragen die dringen in het heden.

Tegenover die provocatie vraagt don Giussani zich af: wat is onze taak in de wereld? En hij beweert: wij zijn niet op de wereld om te antwoorden op de behoeften van de mensen, we zijn op de wereld om te zeggen... En dan begint hij, zoals jullie gezien hebben, te vertellen over Johannes en Andreas.¹⁷³

Ik ben de eerste geweest die ‘ontsteld’ was door deze lezing en ik heb jullie verteld hoezeer ik het geweest ben. Daarom heb ik tot mezelf gezegd: maar dit moet ik aan

¹⁷³ Zie *supra*, pp. 34-35.

iedereen meedelen! Welke andere manier heb ik om te antwoorden op de open vragen dan jullie alles te zeggen wat ikzelf ontdek ik don Giussani, om elkaar te helpen te begrijpen waarom hij ons bepaalde dingen zegt? Dit zal het werk zijn dat we gedurende het hele jaar zullen moeten doen. Waarom zegt Giussani ons wat we gisteren gehoord hebben? Ik hoop dat jullie deze dagen al begonnen zijn iets te begrijpen.

De tekst onderstreepte verder dat wie de erkenning van Johannes en Andreas beleeft, in de wereld een aanwezigheid poneert die laat zien hoe je, door Christus te volgen, beter leeft, beter beantwoordt op de behoefte van het leven, getuigend hoe je kunt leven. Door Christus te volgen, door Christus serieus te nemen, leef je beter, begint iemand het honderdvoud hier op aarde te ervaren.

Een tweede passage die voor mij beslissend was bij de voorbereiding van deze Geestelijke oefeningen, was de herlezing van de tekst *La lunga marcia della maturità* [*De lange mars van de rijpwording*], uit 1972, waarin don Giussani beoordeelt wat er in 1968 gebeurd is. Ik daag eenieder uit om een oordeel te vinden dat relevanter is – en meer in staat om licht te werpen op het heden – dan dat oordeel dat toen door don Giussani gegeven werd. Ik ben er niet naar teruggekeerd uit historische belangstelling. Wat hij ons in dat precieze moment gezegd heeft over waarom die toenmalige verwarring gebeurd was, is beslissend voor ons vandaag; dat het normaal is dat het gebeurt, omdat de werkelijkheid ons provoceert en ons dikwijls niet op de uitdagingen voorbereid aantreft. Het is niet zo dat het Mysterie ons eerst op de ziekte voorbereid en ze ons dan geeft. Nee, het staat ze toe en geeft ons dan alle benodigde tijd om ze te begrijpen, om er de zin van te begrijpen: Christus heeft ons alles gegeven, Hij heeft ons Zijn aanwezigheid gegeven, en met Zijn aanwezigheid zal Hij ons begeleiden om de zin van de ziekte of de zin van ons ontslag of de zin van een nederlaag te begrijpen. Op deze verwarring, zei don Giussani, hebben wij geprobeerd te antwoorden met ons doen, zonder te begrijpen waar het om ging. Dus moeten wij begrijpen waarom Giussani ons zei wat hij gezegd heeft, wanneer wij net denken dat alles wat we deden juist uitdrukking was van wat we ontmoet hadden. Hij corrigeerde ons radicaal!

1976 is een duidelijke koerscorrectie geweest. Daarom antwoordt Giussani – wanneer in 1993 enkele intellectuelen menen dat we zouden moeten terugkeren naar de beweging van voor 1976, met alle activiteiten als poging om te antwoorden op de behoeften –, zoals we gezien hebben, door te herinneren aan wat hem in 1976 ter harte ging: “CL is niet dat, het christendom is geen organisatie om tegemoet te komen aan de behoeften van de mensen, niet daarvoor zijn wij op de wereld”. In 1972 had hij gezegd dat onze poging om de door de jaren zestig uitgelokte verwarring het hoofd te bieden door ons er “halsoverkop in te storten, de wereld volgend”, teken was van een moralistisch antwoord, geheel ontbloot van een eigen cultuur en zonder band met de autoriteit.¹⁷⁴ Hoe had dit alles kunnen gebeuren? Omdat

¹⁷⁴ Zie *supra*, p. 29.

we ons niet bewust waren van de draagwijdte, van de historische diepgang van het christelijke feit en we, met ons gewone ongeduld, meteen, op eigen kracht, de dingen wilden veranderen (volgens de typische mentaliteit van alle pogingen tot revolutie). Terwijl, zoals don Giussani zegt, de christelijke gebeurtenis het leven verandert, maar “heel de weg van de geschiedenis”¹⁷⁵ nodig is voor de ontwikkeling daarvan.

Welnu, als we niet begrijpen dat ook nu het meest beslissend om de nieuwe uitdagingen aan te kunnen, is: de diepgang van het christelijke feit te vatten; dan zullen we weer dingen gaan doen die uiteindelijk geen antwoord geven – en dat is tragisch, want de geschiedenis heeft al laten zien dat ze geen antwoord geven, zoals ik hierna nog zal zeggen. Daarom moeten we terugkeren naar de oorsprong, vrienden! Want eenieder van ons heeft een eigen beeld van de beweging. Dat is onvermijdelijk. Jullie allen, of althans veel van jullie, hebben vele jaren in de beweging geleefd, soms veel langer dan ik. Het is onvermijdelijk dat eenieder herinneringen heeft en zich een beeld gevormd heeft, en niet te kwader trouw: gewoon, eenieder herinnert zich de situatie vanuit bepaalde feiten, vanuit bepaalde gebeurtenissen. En het is niet zo dat don Giussani, wanneer de dingen gebeurden die we in herinnering gebracht hebben, niets zei, of dat wij, wanneer we deelnamen aan bepaalde gestes, daar niet aanwezig waren met heel ons verlangen om te begrijpen. Hoe dikwijls zeggen mensen tegen me: “Maar waar was ik toen?!” Sommigen van de oudsten herhalen: “Maar waar was ik toen don Giussani deze dingen zei? Ik begreep echt niets!” En ik zeg hun dan: we hoeven daar niet over te klagen, want wij konden begrijpen wat we konden begrijpen; het probleem is niet dat we afgeleid waren – dat kan ook zijn geweest, maar dat is het punt niet; al waren we totaal aandachtig geweest, gespannen om te begrijpen, dan zouden we begrepen hebben wat we konden begrijpen, want het punt van onze persoonlijke evolutie, van onze persoonlijke weg, van onze geschiedenis, liet ons begrijpen wat we konden begrijpen. Daarom is het boek van Savorana zo beslissend. Zoals don Giussani ons gisteren gezegd heeft – wat ik zei was een citaat –, er is “een grote zuivering”¹⁷⁶ nodig om don Giussani niet te reduceren tot ons beeld, want hij is veel meer dan wat eenieder van ons over hem denkt. We moeten beschikbaar zijn om ons te bekeren, om “de rede aan de ervaring te onderwerpen”,¹⁷⁷ want veel dingen hebben we nog niet begrepen. Sommigen zijn hier bang voor, want ze voelen het als een veroordeling door mij van onze geschiedenis, alsof ik hier ben om de fouten te onderstrepen. Nee, nee en nog eens nee. Ik heb niets van mezelf gezegd. Ik wil leren! Maar ik ben niet bang om

¹⁷⁵ Zie *supra*, p. 33.

¹⁷⁶ Zie *supra*, p. 36.

¹⁷⁷ Vgl. J. Guitton, *Arte nuova di pensare [Nieuwe denk-kunst]*, uitg. San Paolo, Cinisello Balsamo (Milaan) 1996, p. 71; zie *supra*, p. 92.

het te erkennen wanneer er iets geweest is waarvoor don Giussani ons uitgenodigd heeft om ons te corrigeren, want mijn consistentie is niet in het doen, zelfs niet in het doen op de juiste manier: mijn consistentie is in een liefde! En juist daarom heb ik er geen enkel probleem mee om excuus te vragen, ook in de kranten, wanneer we ergens een fout gemaakt hebben, net zoals ik er geen enkel probleem mee heb jullie om excuus te vragen! Als we hier niet toe bereid zijn, dan is het charisma al dood en begraven, want dat betekent dat we stilstaan, geblokkeerd zijn, eenieder opgesloten in zijn eigen idee. Onze poging is altijd ironisch en daarom perfectioneerbaar. We moeten niet bang zijn, in elke poging van ons, steeds gespannen te zijn om beter te begrijpen, om beter te volgen, om beter de af te leggen weg te identificeren. Daarom vraag ik jullie om dit te vragen voor heel de beweging en voor eenieder van ons. Want als wij niet bereid zijn ons te bekeren, zoals we gisterenmiddag concludeerden, zal de missie onmogelijk zijn. De missie is exclusief verbonden met onze bekering: “De voorwaarde voor de missie is de verandering van mijn persoon”. Maar wij menen dat dit zeggen geen voorstel doen is: terwijl ook dit een zin is van Giussani. Ik zeg jullie niets anders dan wat ik in don Giussani ontdek en wat allereerst mijzelf doet leven.

Prosperi. “Wat is, tegenover de vele uitdagingen waarover je gesproken hebt, het eerste, onze eerste zet?”

Carrón. Ik noem jullie allereerst enkele van de vragen die me gesteld worden of die de mensen me schrijven: hoe kunnen we al het moois wat er in het leven gebeurt, niet verliezen? Hoe kunnen we het gevoel vermijden dat we alles verliezen? Hoe kunnen we tegenover het lijden staan, wanneer iedereen zegt dat het beter is er niet aan te denken? Hoe kunnen we tegenover het dagelijks leven staan dat je aan de grond nagelt? Iemand van ons, die een vriend gaat opzoeken, hoort hem zeggen: “Ik zal nooit een kind op de wereld zetten. Met welk lef zou ik iemand tot ongelukkig zijn veroordelen? Ik ben bang voor mijn vrijheid: in het beste geval dient het nergens toe en in het slechtste geval kan ik iemand kwaad doen. Wat ik verwacht van het leven is te proberen zo weinig mogelijk kwaad te doen”. Of gisteren heb ik onze vriendin geciteerd wier collega zei: “Pasgeborenen met een ernstige handicap, wat voor leven is dat?!” Wat een angsten, wat een onzekerheden!

Eenieder van ons kan doen of er niets aan de hand is òf tegenover deze vragen staan. De vraag is of we werkelijk tegenover de vragen staan die ons gesteld worden. Want het eerste wat we moeten doen is de aard van de provocatie begrijpen die zij met zich meebrengen, en vervolgens beoordelen of onze poging tot antwoord adequaat is of niet: kortom, de eersten die uitgedaagd worden, zijn wijzelf. Wat is de ultieme aard van de provocatie die deze vragen bevatten? Wat zit er verborgen in veel vragen? Het nihilisme, vrienden, dat wil zeggen, de angst dat er, uiteindelijk, achter

de schijn niets zit. Dit is de meest typische, de meest kenmerkende trek van onze cultuur, die af en toe beter gevat wordt door mensen die de biografie van don Giussani presenteren dan door onszelf. Attentie: als we de aard van de provocatie niet begrijpen, dan is het niet dat we ons niet bewegen: we bewegen ons, heftig zelfs, maar we doen het op een inadequate manier; we antwoorden, maar niet op het niveau van het probleem. We behandelen de tumor met paracetamol. We maken ons druk en dat is het dan. Als dat ons troost, omdat we dan tenminste wat gedaan hebben...!

Dus, de eerste kwestie is het oordeel, het oordeel over wat aan het gebeuren is, over de echte uitdaging. Dikwijls beseffen we de aard van de uitdaging niet eens, doen ook wij mee aan de reductie van iedereen, zitten we er tot aan onze nek in. En we hebben niet enkel de bekoring te denken dat er achter de schijn niets zit, maar ook te denken dat uiteindelijk ook Christus evenzeer niets is. De hevigste bekoring is te denken dat Christus abstract is: zelfs Christus blijft niet vrij van het uitdijen van het nihilisme in ons en wordt gereduceerd tot abstractie.

De cruciale kwestie, verhevigd door de huidige uitdagingen, is dus te beoordelen of Christus waar is of niet, of hij reëel is of niet. Want als Christus, die het gelaat is van het Zijn dat ons gefascineerd heeft, abstract is, dan overwint het niets en worden wij een "ongeleid projectiel". Daarom leeft don Giussani, wanneer hij zegt dat het probleem van het leven een liefde is, niet in een andere wereld. Integendeel, hij erkent dat enkel als er iets bestaat dat voldoende werkelijkheidsdichtheid, voldoende aantrekkelijkheid, voldoende kracht heeft ons te binden, wij kunnen hopen niet door het niets overspoeld te worden, zoals iedereen.

Waar het in deze liefde om gaat is het geloof, de erkenning van een Aanwezigheid die ons anders maakt; anders, niet in de zin van beter, maar omdat we gebonden zijn, gekozen, gehecht aan die Aanwezigheid die verhindert dat we ten onder gaan aan het niets. En wat voor effect heeft deze Aanwezigheid op ons? Waardoor weet ik dat Christus werkelijk aanwezig is? Door het feit dat hij me wakker maakt, dat hij alle dimensies van mijn menszijn redt. Omdat hij me wakker maakt, me bevrijdt uit elke reductie, kan ik vervolgens de provocatie begrijpen die de werkelijkheid bevat.

Waarom werd don Giussani niet zoals wij omvergeworpen door de reducties? Vanwege een bepaalde vreemde genialiteit of juist vanwege zijn band met Christus, zijn passie voor Christus? Ook wanneer wij ons allemaal naar elders verplaatsten, verplaatste hij zich niet van Christus: dit gaf hem een intelligentie van de dingen, een oordeelsvermogen, een interventievermogen in de werkelijkheid, waarvan wij zelfs niet dromen. Ofwel de beweging is in staat personen voort te brengen zoals hij, ofwel wij worden deel van het probleem, niet van de oplossing, zoals ik altijd zeg.

Daarom, vrienden, is de kwestie of we beschikbaar zijn om die weg af te leggen die ons werkelijk opnieuw kan opwekken, om in de werkelijkheid te kunnen staan met een nieuwe intelligentie en met een vermogen tot antwoord dat passend is voor de provocatie van de dingen. Anders zal onze bijdrage gelijk zijn aan nul.

Prosperi. “‘Het gevoel van *onmacht* begeleidt elke serieuze menselijke ervaring. Het is dit gevoel van onmacht dat de *eenzaamheid* verwekt’ (don Giussani). Het gevoel van onmacht dat elke serieuze menselijke ervaring kenmerkt, verwekt eenzaamheid. Jij praat hierover als over iets positiefs, dat ons opent. Bij mij veroorzaakt het juist boosheid, cynisme of verstrooidheid van de werkelijkheid”.

Carrón. Het eerste waar we met eenvoud naar moeten kijken, vrienden, is onze menselijke ervaring. Het eerste effect op ons – zo hebben we gisteren gezien – van de de mentaliteit van iedereen, is een vervreemding van onszelf, een onthechtheid van onszelf. We begrijpen onszelf uiteindelijk niet, want onze relatie met onszelf is abstract. Welnu, zegt don Giussani, als we serieus bezig gaan met ons leven, niet met een aspect van het leven, met een ‘stokpaardje’ dat hysterie wordt, nee, als we bezig gaan met ons leven in zijn geheel, dan laat dat in ons het bewustzijn ontstaan van onze onmacht. Het eerste teken dat we met ons eigen menszijn aan de slag zijn, is een bewustzijn van wat ik werkelijk ben, is het gevoel van onmacht. Hoe meer iemand bezig gaat met zijn eigen mens-zijn, des te meer neemt hij dit gevoel van onmacht waar, ziet hij de structurele wanverhouding tussen wat hij doet en wat hij verlangt. Waaraan zien we dat we moeite hebben om te begrijpen, dat dit ons niet vertrouwd is? Aan het feit dat we onze onmacht proberen op te lossen met ons pogen, met onze inspanning, met nog meer dingen te doen. Maar als juist dit het probleem is, als deze onmacht juist naar boven komt hoe meer je je inspant, hoe kun je dan denken erop te kunnen antwoorden met je inspanning, door meer te doen? Je zult hem alleen maar vergroten. Daarom (ik begrijp dat) veroorzaakt deze situatie – dat hoe meer we ons inspannen, des te meer we ons onmachtig voelen, hoe meer we ons in het doen storten, des te meer we de onmacht voelen – boosheid, cynisme of verstrooidheid (aan-gezien we onze onmacht niet onder ogen willen zien, kijken we een andere kant uit).

De vraag zegt dat ik, daarentegen, over de onmacht spreek als over iets positiefs. Wat moet er gebeuren zodat wij op een andere manier naar deze onmacht kijken, niet cynisch, niet boos, zonder te proberen er niet naar te kijken? Er is een aanwezigheid nodig, zoals het kind in het pretpark die nodig heeft; er is een aanwezigheid nodig die ons onze onmacht kan laten omhelzen, want deze onmacht wordt enkel gered door een aanwezigheid. Zonder een aanwezigheid die mij in staat stelt naar de werkelijkheid te kijken zoals het Mysterie ze gemaakt heeft, zie ik deze onmacht niet goed. Welnu, het Mysterie heeft ons niet met deze onmacht gemaakt omdat het niks te doen had of om het de mensen lastig te maken. Nee, God heeft ons met deze onmacht en met deze structurele wanverhouding geschapen omdat Hij ons zózeer beminde dat Hij in ons merg, in elke vezel van ons zijn, een zo eindeloze wanverhouding geplaatst heeft, een zo grote, oneindige openheid, dat die enkel gevuld kan worden door Zijn aanwezigheid, zodat we van het leven zouden kunnen genieten zoals we nimmer hadden kunnen dromen. Als de blik van deze Aanwezigheid ont-

breekt, worden we boos op onze onmacht; we begrijpen dan niet dat die ons gegeven is om Hem te kunnen erkennen: deze leegte, deze droefheid, deze wanverhouding, dit gemis, zijn de behoefte aan Hem en het heimwee naar Hem, naar Zijn aanwezigheid, waarop Hij wil antwoorden. Enkel wanneer wij het antwoord vinden, wordt alles een hulp voor onze weg. En dan wordt iemand dankbaar voor zijn heimwee, wordt hij dankbaar dat hij Hem nodig heeft, wordt hij dankbaar dat hij naar Hem kan terugkeren: “Ik ben dankbaar dat ik heel mijn onmacht voel, want zo besef ik hoeveel liefde U voor mij heeft, o Heer. En ik ben blij omdat U leeft, o Christus”.

Deze dingen kunnen we niet met heel ons ik, met heel ons bewustzijn zeggen, als we onze menselijke behoeften niet voelen. De meest betekenisvolle menselijke ervaringen blijven voor ons onbereikbaar als we deze behoeften niet voelen. Het verbaast me dat we dikwijls juist dit niveau lastig vinden, na don Giussani ontmoet te hebben. Want als er iemand is die heel zijn mens-zijn serieus genomen heeft, heel zijn menselijke trillen, die ons bewust gemaakt heeft van het menselijke drama, dan is hij het wel.

Wat een dankbaarheid dat we elke ochtend opnieuw kunnen beginnen met de behoefte aan Christus, de heimwee naar Zijn aanwezigheid voelend. Bedenk eens wat er gebeurd zou zijn als iemand Maria Magdalena gezegd zou hebben dat haar gevoel van eenzaamheid nutteloos was! Hoe kun je tegen een vrouw die de hele nacht gewaakt heeft om “haar zielsbeminde te zoeken”, zeggen dat haar heimwee naar haar geliefde een hindernis is voor haar weg? Van twee personen die serieus van elkaar houden zouden we nooit zeggen dat het gevoel van gemis en heimwee dat de een voor de ander voelt en andersom, een hindernis is voor hun weg, een reden tot woede zou moeten zijn. De heimwee en de behoefte die we voelen, zijn het grootste teken van wat we ontmoet hebben: “Gelukkig dat U er bent, o Christus!” Maar we kunnen geen ‘Christus’ zeggen en daarbij heel ons menszijn voelen trillen, als we deze natuur van ons censureren. Natuurlijk kan iemand hoe dan ook afleiding vinden, vanzelf!

Prosperi. Deze eenzaamheid, Julián, is dus het verlangen naar deze alomvattende Aanwezigheid die ons niets omhelst?

Carrón. De triestheid, zegt don Giussani, sint Thomas citerend, is “het verlangen naar een afwezig goed”.¹⁷⁸ Dat is de structuur waarmee het Mysterie ons gemaakt heeft. Het is Gods plan de mens deel te laten hebben aan Zijn geluk. Daarom is Gods eerste gedachte de mensgeworden Christus, om een mens-zijn te laten deelhebben aan heel de rijkdom die Hij beleefde in het mysterie van de Drie-

¹⁷⁸ Vgl. H. Thomas van Aquino, *In Dionysii de divinis nominibus*, 4, 9; *Summa Theologiae*, I, q. 20, art. 1.

eenheid. Het begin is geen gemis. Het begin is Gods verlangen om met ons, die er niet waren, heel de volheid van rijkdom te delen die Hij beleefde. God zou andere sterren of andere mussen of andere vissen kunnen hebben scheppen, maar zo zou Hij niet alles kunnen delen wat Hij met ons deelt, door ons te laten deelhebben aan een ervaring en een intensiteit van leven die altijd onvoorstelbaar waren. Maar, zoals een theologisch principe zegt, wat het eerste is in de intentie is het laatste in de verwezenlijking: wanneer we een huis moeten bouwen, is het eerste wat in ons hoofd komt de intentie – het huis –, maar het huis is het laatste wat gebouwd wordt; om bij het huis te komen, moet een terrein gevonden worden, een architect gebeld, een tekening gemaakt en pas aan het eind wordt er gebouwd. In Gods plan gebeurt hetzelfde: de intentie is Gods wil om te laten delen in Zijn geluk. Maar om dit verlangen tot vervulling te brengen was het nodig de wereld te scheppen, binnen deze wereld een wezen te scheppen met een oneindig verlangen, dat dus in staat zou zijn Hem te erkennen wanneer Hij besloten zou hebben als mens te komen. Toen Christus kwam, is alles duidelijk geworden. Christus is de sleutel om het plan te kunnen begrijpen. Als we naar onze onmacht kijken zonder deze ‘plaats’, zonder deze Aanwezigheid, die hem begrijpelijk maakt, als we er in ons eentje naar zouden kijken, dan maken we ons er boos over, omdat we niet weten wie erop zou kunnen antwoorden. Terwijl wanneer iemand verliefd wordt, hij zegt: “Ha, eindelijk! Nu snap ik waarom het de moeite waard was geboren te worden: om jou te ontmoeten!” Maar daarvoor, tijdens zijn puberteit, begreep hij niet waarom hij zulke enorme verlangens had. Op een zeker moment wordt het duidelijk. Ofwel we ontdekken dat het Mysterie beantwoordt aan onze verwachting, aan het oneindige verlangen dat er in ons zit, en dat het leven deze liefde tot een goed einde brengt, deze ontmoeting met Christus die het bestaan van Zijn Aanwezigheid vervult, ofwel we zullen ons boos blijven maken op ons verlangen, dat juist gemaakt is om Hem te kunnen erkennen, om door Hem vervuld te kunnen worden.

Prosperi. “De ervaring van die ogen en van die blik op mijn leven, zoals in deze dagen, laten de hemel in mijn ogen binnengaan. Wat maakt de weg van de blik die tot een ware overtuiging laat komen, stabiel?”

Carrón. Wat de weg van de blik stabiel maakt is volgen, vrienden. Daarom blijf ik het jullie voorstellen, want het is onder ieders handbereik. Ik ben het antwoord niet, en geen van ons is het antwoord. Het antwoord op de eenzaamheid en op de onmacht waarvan we gesproken hebben, is het aanlopen tegen een Aanwezigheid. Als ik het accepteer deze nieuwe ogen in mij binnen te laten gaan, begin ik er in mij heel de nieuwigheid van te voorvoelen. Hoe groeit dit? Hoe wordt het stabiel? Door het voortdurend in de werkelijkheid op het spel te zetten. Als ik tegenover elke uitdaging, provocatie, verdriet, onvoorzienheid, verwarring, niet uitga van wat me

overkomen is, van de Aanwezigheid waarop ik gestuit ben, dan zal ik niet kunnen verifiëren of die consistent genoeg is om op alles te antwoorden, en zal die blik in mij dus nooit stabiel worden. Zoals de apostelen gebeurd is. Zij hadden waanzinnige wonderen gezien, maar bij de volgende uitdaging begonnen ze weer bij af, zoals dikwijls ook ons gebeurt. Iemand zou ons kunnen vragen: “Maar heb je niet gezien wat er gebeurd is?”, en wij zouden kunnen antwoorden van wel. Maar dat betekent niet dat het stabiel ‘van ons’ geworden is en dat we, om de nieuwe uitdagingen aan te gaan, van daaruit vertrekken, van wat ons reeds tot op het bot vormt. Heel de poging van don Giussani heeft tot doel dat wat ons vormt, dat wat ons overkomen is, dat wat van ons is en waar wij aan toebehoren vanwege het feit van ons Doopsel, dat wat reeds eens en voor al onze nieuwe natuur is, werkelijk van ons wordt als bewustzijn en ervaring. Want anders is ons Doopsel er, maar tegenover de uitdagingen van het leven is het niets waard; net zoals de School van de gemeenschap er is, maar tegenover de uitdaging van de omstandigheden stelt ze niets voor.

De ware kwestie is dus de verpersoonlijking van het geloof. Zeg me of er iets crucialers is dan dit: dat de erkenning van Zijn aanwezigheid stabiel in mij wordt, dat die me vormt, dat die in mij een zelf-bewustzijn voortbrengt dat me toestaat alle nieuwe uitdagingen aan te gaan en mijn ik laat groeien. Want als Christus mijn ik niet bepaalt, als het nieuwe schepsel niet mogelijk is, als de intelligentie van het geloof niet steeds meer een grotere intelligentie van de werkelijkheid wordt, een intenser vermogen ons eraan te hechten, dan stelt Christus niets voor. Maar dat is het protestantisme: wij blijven zoals we waren. Maar dat is niet zo! Als iemand volgt, als iemand besluit deel te hebben aan het christelijk leven, volgens een plan en een tijd die wij niet kennen, die wij niet beslissen, maar die heel onze inzet vergt, heel onze vrijheid en heel onze intelligentie (want we zijn geen mechanisme), wordt de blik van Christus steeds stabielier in zijn zelf-bewustzijn, totdat hij zelf verbaasd staat: “Hoe is het mogelijk?!” , zei me een novice van de *Memores Domini*, “ik ontdek in mezelf dynamieken die niet van mij zijn, dat wil zeggen ik ontdek manieren om te reageren die ik eerst niet had”.

Ook een brief die ik gisteren voorgelezen heb, zegt dat. Het is een beschrijving van het parcours dat we allemaal uitgenodigd te worden om af te leggen. Tegenover de collega die haar uitdaagde met de bewering “Euthanasie op pasgeborenen met ernstige handicaps is gerechtvaardigd”, komt zij, die tot dan toe alleen banale dingen gezegd had, zonder zichzelf te riskeren in een waar oordeel, tussenbeide in de discussie en vertelt ze dat ze een gehandicapt kind heeft, dat zich in de situatie bevindt die hij beschrijft en gelukkig is. Daarna, zoals jullie inmiddels weten, komt na een week die collega bij haar terug omdat het hem niet lukt niet meer te denken aan wat hij haar heeft horen zeggen. Maar nu interesseert me de conclusie van de brief: “Alle andere keren dat ik in dergelijke discussies verzeild geraakt was, ben ik altijd kwaad weggegaan, zonder de moed te hebben iets te zeggen en alleen boos

denkend hoe het toch mogelijk was dat bepaalde mensen zo dachten”. De alternatieven lijken te zijn: of ik zwijg of ik maak me boos, alsof er geen andere weg was. Daartoe beperkt zich meestal het alternatief: of ik word boos of ik houd mijn mond. Maar “deze keer was het mogelijk tegenover de omstandigheid te staan met heel de waarheid van mijn persoon, door de weg die ik aan het gaan ben door jou te volgen en door het werk van de school van de gemeenschap”. Het is het nieuwe subject dat op zeker moment naar boven komt, en zichzelf is de eerste geweest die verrast was door de ontdekking van deze nieuwe manier van antwoorden. Welnu, zó wordt de weg van de blik stabiel: door te volgen. Op zeker moment ondekt iemand dat hij reageert op de omstandigheden in een geheel nieuwe vorm, niet meer reactief, in de ene richting of de andere, maar origineel.

Prosperi. “Ofschoon ik al lang in deze geschiedenis ben en de ontmoeting mee-gemaakt heb, merk ik dat in de botsing met de omstandigheden Christus niet het wezenlijke is. Wat helpt me om te erkennen dat Christus het wezenlijke is? Hoe helpt het volgen bij deze erkenning?”

Een andere vraag is deze: “Betekent oordelen Christus erkennen?”

Carrón. “Ik merk dat in de botsing met de omstandigheden Christus niet het wezenlijke is”. Maar zou je het fijn vinden als Hij het wezenlijke was? Want dat is de hele kwestie: hoezeer wij verlangen dat Christus het wezenlijke wordt. Het is een kwestie van verlangen. Want wanneer iemand de belofte begint te zien die er zit in het feit dat Christus het wezenlijke wordt, het dierbaarste, dan is al het overige geen tegenwerping meer en gaat hij aan de slag. Dan begint hij aandacht te schenken aan alle aanwijzingen die we elkaar geven, aan alle suggesties die aangeboden worden, want het is onmogelijk hier te zijn zonder van alle kanten input te krijgen. Je hoeft maar hier te zijn met het verlangen dat Christus het dierbaarste wordt. En dat kan door niemand opgelegd worden, er is geen regel die dat kan opwekken. Heel simpel, wanneer iemand ziet wat er gebeurt in een ander, wanneer hij een ander zo ziet leven, kan hij het niet vermijden een waanzinnige zin te krijgen te zijn zoals hij: “Ook ik wil zo leven! Ook ik wens zo te leven!” Het volgen ontstaat uit dit verlangen om te leven zoals we een ander zien leven. Dan is het gemakkelijk te erkennen wanneer Christus het wezenlijke is: wanneer Christus het centrum van mijn genegenheid wordt. Ja, het centrum van mijn genegenheid, want, zoals we vanaf het begin gezegd hebben, het criterium wordt ons aangereikt door het Evangelie: “Waar uw schat is, daar zal ook uw hart zijn. Waar uw schat is, daar zal ook uw hart zijn”. Wat overheerst in onze genegenheid? Wat is ons het dierbaarst? Wat ontdekken we het meest te verlangen? Het is gemakkelijk te erkennen waar ons hart is. En dan is, zoals ik zei, de vraag hoezeer we verlangen dat Christus het wezenlijke wordt: we hoeven het maar te verlangen!

Komen we bij de andere vraag. Oordelen wil zeggen de vergelijking maken tussen alles wat me in mijn leven overkomt en die elementaire behoeften en eviden-

ties die we ‘hart’ noemen. Maar wanneer stelt dit oordeel, deze vergelijking, een overeenstemming vast die ons ertoe brengt te erkennen dat wat ons overkomen is precies datgene is wat we aan het zoeken zijn? Wanneer iemand Christus ontmoet, want niemand anders stemt zozeer met ons hart overeen als Hij. En ik weet dat ik Christus ontmoet heb, ik weet dat Christus in mij overheerst, omdat ik vrij ben, omdat ik verheugd ben; niet omdat ik niet meer strompel, geen fouten meer maak, maar omdat zijn Aanwezigheid mijn leven beheerst, en ik dus zelfs naar mijn fouten kan kijken zonder erdoor gedefinieerd te worden; door geen ervan, want mijn consistentie is in een Ander, is in een relatie; mijn consistentie is een liefde.

Prosperi. Nog twee vragen die met elkaar verbonden zijn.

“Je hebt gezegd: ofwel ons gezelschap wordt ervaring ofwel het wordt gevaarlijk. Wat betekent dat en waarom?”

“Hoe kan het leven in onze Fraterniteitsgroepjes helpen de vanzelfsprekendheid en de onrijpheid te overwinnen?”

Carrón. Wat don Giussani zegt wanneer hij vertelt over toen hij een jonge priester was en velen bij hem kwamen biechten is heel illustratief voor datgene waaraan hij vanaf het begin gehecht heeft, toen hij de beweging nog niet begonnen was, drieëntwintig jaar oud. In plaats van iemand te zoeken die veel meer ‘ervaring’ had omdat hij door de wol geverfd was, gingen de mensen naar hem toe die een jonge priester was. En wat was het verschil? Dat hij oordeelde. Daarom heeft don Giussani vanaf het begin ons een methode willen aanbieden om te oordelen, want zonder oordeel is er geen ervaring, zoals we gisteren zeiden. Maar wij hebben grote moeite om dat te begrijpen. Juist daarom zei hij dat ofwel ons gezelschap ervaring wordt, een plaats waar we voortdurend uitgenodigd worden te *ervaren*, dus te oordelen, ofwel het is “echt gevaarlijk”. En hij geeft er ook de reden van: “Omdat men erin zit als in een kudde”.¹⁷⁹ Als wij hier zijn zonder te oordelen, zitten we erin als in een kudde. En dat is gevaarlijk, want vandaag blaast er iemand van hier, morgen blaast er iemand van daar, en wij worden een ongeleid projectiel! Wie het ook weze die blaast, ik of de laatst aangekomene, wij verliezen onze waardigheid als we geen oordeelsvermogen hebben, als we niet de verantwoordelijkheid om te oordelen op ons nemen. Giussani is niet gaan lesgeven opdat zijn leerlingen *a priori* wat hij zei als waar zouden beschouwen, maar om hun een methode te geven waarmee ze alles wat hij zei, konden beoordelen. Daarom is een gezelschap als het onze, als het geen methode aanbiedt om te oordelen, als het ons oordeelsvermogen niet stimuleert, gevaarlijk; als het niet hiertoe opvoedt, verliezen we halverwege het belangrijkste van het charisma. Wie vandaag blaast of wie morgen blaast is niet belangrijk, we zullen hoe dan ook

¹⁷⁹ Zie *supra*, p. 63.

vervreemd zijn. Het gezelschap wordt een gevaar en wordt nutteloos. De echte uitdaging die de beweging voor zich heeft (en die eenieder van ons heeft in zijn Fraterniteitsgroepje, in de schola, in het samenleven) is of zij in staat is personen voort te brengen die in staat zijn om te oordelen. Anders zullen we altijd ten prooi zijn aan het laatste commentaar, de laatste opmerking, de reactie van de een of van de ander: denk eens aan met hoeveel we zijn! Het oordeel daarentegen is het begin van de bevrijding, dat zegt het eerste hoofdstuk van *Het religieuze zintuig*. Als we vrij willen zijn onder elkaar en in de wereld, in de omstandigheden waarin we zijn, moeten we oordelen; anders zullen we altijd ten prooi zijn aan de laatste goeroe, wie het ook weze. Denk wat je wilt, maar ik wil geen goeroe volgen, geen enkele goeroe! Ik wil datgene volgen wat voortdurend in de ervaring naar boven komt, want dat is waardoor ik – als ik eerlijk ben, als ik beschikbaar ben om “de rede aan de ervaring te onderwerpen”, zoals don Giussani altijd zei met een citaat van Guitton – nooit kan verdwalen. Daarom is de grote educatieve uitdaging voor jullie, voor mij, voor jullie kinderen, of de beweging een plaats wordt waar iemand leert oordelen, anders is alles wat we doen, nutteloos.

Prosperi. We besluiten met een reeks vragen die ons laten teruggaan naar de kwestie die je aanroerde van ons initiatief in de werkelijkheid.

“Toen ik in de jaren zeventig de beweging ontmoet heb, nam ik deel aan publieke manifestaties en ik hechtte me eraan toen mijn geloof openbaar, publiek werd. Nu, tegenover de provocatie van de nieuwe rechten, en werkend op een school, wordt het voor mij urgent positie te nemen. Ik riskeer een antwoord: is dat een reactieve aanwezigheid? Waaraan zie je of een aanwezigheid origineel is?”

Een andere: “We hebben het doen altijd beschouwd als een verificatie van ons zijn. Jij zegt dat de mensen geraakt worden door onze levensstaat, niet door onze activiteiten. Wat zijn dan onze activiteiten? Wat voor zin hebben ze, als het enige oordeelscriterium van wat we zijn onze levensstaat is? Jij hebt de nadruk gelegd op het doen, wat in mijn leven een grote rol speelt: werk, initiatieven, Compagnia delle Opere... De ontmoeting met Christus zet je in vlam waardoor je niet anders kunt dan handelen. Het feit van Christus brengt je ertoe te handelen. In zeker opzicht valt het doen samen met de missie, de werken. Verder is het al doende dat je beter het feit begrijpt dat je overkomen is. Het ik begrijp je in actie, precies, door te doen. Waarom dan deze opvatting van doen die negatief lijkt te zijn?”

Tenslotte: “Ik zie geen risico van activisme in de beweging vandaag, hooguit het tegenovergestelde”.

Carrón. Iedereen “doet”, net zoals in het Evangelie iedereen doet: de farizeeën doen, de leerlingen doen, Jezus doet, iedereen doet. Maar Jezus zegt: “Als uw gerechtigheid die van de schriftgeleerden en Farizeeën niet ver overtreft [als jullie doen

niet anders zal zijn dan dat van hen], zult gij zeker niet binnengaan in het Rijk der hemelen”.¹⁸⁰ Kortom, het probleem is niet ‘doen’ tegenover ‘niet doen’, want het is onmogelijk om niet te handelen. Het punt is te begrijpen wat het doen is dat adequaat is voor de provocaties, wat het doen is dat passend antwoordt op de nood van de werkelijkheid.

Het Evangelie – om een paar voorbeelden te geven – is het ‘festival’ van de tegenstelling tussen het doen van de leerlingen en het doen van Jezus. Wilde Jezus soms niet dat zij handelden? Tegenover de provocatie in de hof van olijven, krijgt Petrus meteen zin om te handelen: hij trekt zijn zwaard en begint een oor af te snijden! Het is een doen. Maar Jezus zegt hem: “Ben je gek?! Besef je niet hoeveel legers engelen mijn Vader heeft?”¹⁸¹ Is Jezus tegen het doen? Of is er in de reactie van Jezus een manier van doen die ontstaat uit een perceptie van Gods plan dat de apostelen totaal ontging?

Bij een andere gelegenheid stuurt Jezus de leerlingen op missie, en ze komen helemaal ‘geëxalteerd’ terug van hun doen: “We hebben gezien hoe het rijk van de duivel voor onze ogen instortte”. Maar Jezus zegt hun: “Is dat wat jullie verheugt? Verheugt jullie liever niet over wat jullie gedaan hebben, maar omdat jullie namen in de hemel geschreven staan”.¹⁸²

Of nog, de bekoring die Jezus in de woestijn ondergaat, is een bekoring van de duivel om Hem iets te laten ‘doen’. Waarom weigert Hij? “Maak dat deze stenen brood worden!”¹⁸³ Hij had een reusachtige NGO kunnen opzetten, hij zou het probleem van de honger in de wereld opgelost hebben. Er zou geen Voedselbank meer nodig zijn geweest. En het is niet dat Jezus niet doet, denken we maar aan de broodvermenigvuldigingen. Is Jezus tegen het doen? Misschien moeten we een paar ‘stapjes’ zetten om te begrijpen wat het doen is dat ontstaat uit het bewustzijn van Jezus en wat het doen is dat ontstaat uit een bewustzijn anders dan dat van Jezus.

Laten we ophouden met zeggen dat we “volgens mij” doen tegenover niet doen moeten stellen: “Carrón zegt dat we niet moeten handelen”. God is een grote werker. En het doen maakt deel uit van het DNA van de mens. Het probleem is of ons handelen ontstaat uit de christelijke nieuwheid of uit iets anders. Ik had nooit gedacht – de bladzijden uit onze geschiedenis die ik gisteren heb voorgelezen, hebben me het goed laten begrijpen – dat, zoals don Giussani zei, de ‘jeuk om te handelen’ van die jaren ontstond uit een existentiële onzekerheid, uit een angst, die ons ertoe bracht ons te storten in het handelen, zoals we ook nu vaak zeggen: “Iets moet er gedaan worden”, want anders worden we allen overmand door de angst.

¹⁸⁰ Mt 5,20.

¹⁸¹ Vgl. Mt 26,52-53; Jn 18,10.

¹⁸² Vgl. Lc 10,17-20.

¹⁸³ Vgl. Mt 4,3.

Moet er dan niets gedaan worden? Nee. Het punt is dat, als ik zeker ben omdat mijn zekerheid elders ligt, ik anders kan handelen. Bijvoorbeeld, wat moet er gedaan worden tegenover de uitdaging van de nieuwe rechten? Je zou je reactief kunnen bewegen, ofwel proberen te begrijpen wat de ultieme provocatie is die erin besloten ligt, want ook de mensen die deze dingen zoeken, zoeken ze vanwege een verlangen naar vervulling, zoals men in de jaren zestig een bevrijding zocht. Als wij dit niet vatten en niet begrijpen dat ze de vervulling die ze zoeken niet kunnen bereiken door middel van het gereduceerde beeld dat ze zich vormen van hun eigen verlangens/rechten, is elke discussie nutteloos. Het zal een confrontatie worden die niemand een centimeter zal verplaatsen. Wat zal hen kunnen bevrijden? Wat deed en doet Jezus? Hij wekt de mens op in zijn oorspronkelijke bewustzijn, zozeer dat hij hem in de condities plaatst om te erkennen dat bepaalde beelden van rechten absoluut onvoldoende zijn, juist vanwege de natuur van het ik; en enkel op dat moment zullen degenen die bepaalde rechten opeisen niet meer de drang voelen die bij wet erkend te zien, omdat ze zullen beseffen dat die, ook al zullen ze ze kunnen bereiken, nutteloos zijn om te antwoorden op heel het drama van hun ik.

Wat moeten we doen in deze situaties? Toen Rose zag dat de mensen die zij verzorgde de reden van hun leven verloren hadden, begreep ze dat het enige interessante wat ze voor die vrouwen kon doen, was wat don Giussani ons dezer dagen gezegd heeft: getuigen dat het leven geen doen is, maar een liefde, een bemind worden, dat de consistentie van het ik berust in bemind zijn. Wat is er voor interessanter te doen dan het christendom mee te delen dat niet gereduceerd is tot spiritualisme, niet gereduceerd in zijn historische diepgang? Wat is het meest van invloed geweest op die vrouwen? Wat heeft die man die niet begreep waarom je een gehandicapt kind kunt houden, geprovoceerd, anders dan een getuigenis? Het getuigenis is een doen dat alles meeneemt; het tegenovergestelde van je terugtrekken in de winterkazernes! Maar om te doen zoals Rose of om te doen zoals onze vrienden moet je van iets anders leven. Is dat openbaar of opgesloten in een hokje? Het is tegenover iedereen, op welk forum dan ook. Al onze initiatieven zijn ofwel uitdrukking hiervan ofwel ze zijn van geen nut als antwoord op de provocaties.

Ik besluit met te zeggen dat het belangrijkste wat we moeten doen, de reden waarom de Fraterniteit bestaat, de beweging is. Dat is 'het werk', meer dan welk ander werk ook. Want het meest beslissende voor die vrouwen is dat er in Oeganda de beweging is, dat de mensen het kleed van Christus kunnen aanraken door middel van een van onze aanwezigheden. Daarom gaat het erom de christelijke gemeenschap voort te brengen volgens alle dimensies waar ik gisteren aan herinnerde: cultuur, caritas en missie, op een nieuwe manier, met een nieuw begrip van de werkelijkheid, met een intelligentie van het geloof die intelligentie van de

werkelijkheid wordt, met daden van naastenliefde, zoals we gezegd hebben bij de Opening van het jaar, door gestes van nieuwe menselijkheid te beleven in het heden, in welke omgeving we ons ook bevinden, met het verlangen datgene wat ons gegeven is te delen in alle 'periferieën' – zoals waartoe paus Franciscus ons uitnodigt – uit ons hokje komend.

Hebben we iets interessanter te doen om te antwoorden op de uitdagingen die we voor ons hebben?

MEDEDELINGEN

Gemeenschappelijk fonds

Ik herinner aan wat ik in november 2012 gezegd heb: “Vanaf haar begin heeft de beweging uitsluitend geleefd dankzij de economische offers van degenen die er toe behoorden. Wie tot de beweging behoort, neemt het op zich maandelijks een vrij vast te stellen hoeveelheid geld te storten, het zogenaamde ‘gemeenschappelijk fonds’, dat Giussani steeds aangegeven heeft als opvoedingsgeste voor een communionele opvatting van wat we bezitten, tot het bewustzijn van de armoede als evangelische deugd en als geste van dankbaarheid voor wat we in de beweging beleven. Juist vanwege de genoemde educatieve reden is de hoeveelheid die eenieder stort niet belangrijk, maar de ernst waarmee men trouw blijft aan wat men op zich genomen heeft. Om het leven van onze gemeenschappen in Italië en in de wereld en de caritatieve, missionaire en culturele initiatieven te ondersteunen, heeft de beweging Gemeenschap en Bevrijding niets anders nodig [allen moeten weten dat we niets anders nodig hebben!]; en daarom zijn we vrij van alles en van allen in het vervullen van onze taak als beweging”.¹⁸⁴

Bij een andere gelegenheid heb ik kunnen zeggen dat wij “gehoorzamen aan de manier waarop het Mysterie ons hulpbronnen geeft. Als we hulpbronnen hebben voor vijf, [...] doen we er geen vier-en-een-half, maar vijf. Maar als we er maar drie kunnen doen, doen we er drie”, want onze consistentie zit niet in wat we doen. Elke poging van ons is een voorbeeld. “Jezus heeft niet alle zieken van zijn tijd genezen”¹⁸⁵ en wij kunnen niet antwoorden op alle noden. Onze zekerheid berust niet in wat ons lukt te doen, maar in een aanwezigheid die gedocumenteerd wordt door een voorbeeld, niet door ons vermogen tot ijdelheid in alles wat we doen.

De taak om het gemeenschappelijk fonds van de Fraterniteit te ondersteunen gaat vóór welk ander particulier initiatief of activiteit dan ook – juist om genoemde reden, dat de opbouw van de beweging en van de Fraterniteit het meest beslissende is wat we in de werkelijkheid kunnen doen – ten gunste van de eigen gemeenschap, of het nu caritatief, missionair of van andere aard is. Het gemeenschappelijk fonds van de Fraterniteit is voor de opbouw van het

¹⁸⁴ J. Carrón, “Con l’audacia del realismo. Appunti dal dialogo all’Assemblea generale di CdO, Milano 25 novembre 2012 [Met de durf van het realisme. Aantekeningen van de dialoog tijdens de Algemene vergadering van de Compagnia delle Opere, Milaan 25 november 2012]”, in: *Tracce-Litterae communionis*, december 2012, p. VI [vert. m.p.].

¹⁸⁵ J. Carrón, “La diversità di un’opera. Appunti dall’Assemblea della “Scuola Opere” per gli associati di CdO Opere Sociali, 13 giugno 2012 [Een ‘ander’ werk. Aantekeningen van de Assemblee van de ‘Werken-school’ voor de partners van CdO Sociale Werken, 13 juni 2012]”, in: *Tracce-Litterae communionis*, juli-augustus 2012, p. XII [vert. m.p.].

gemeenschappelijk werk dat de beweging is. En dit, zo is ons geleerd, is veel meer ter ere van God dan de ondersteuning van welk ander initiatief dan ook. Geen enkel uit personen van de beweging geboren werk is vergelijkbaar met het werk dat de beweging is. De verwarring over het gemeenschappelijk fonds is een rechtstreeks gevolg van het gebrek aan duidelijkheid over dit punt: dat het eerste wat we moeten “doen” de christelijke gemeenschap is. Welk ander werk dan ook is hiermee onvergelijkbaar: met de christelijke gemeenschap als zodanig. Geen enkel werk beantwoordt aan de behoefte van de mens zoals de christelijke gemeenschap. Dit vergeten laat ons zonder criterium, ten prooi aan sentimentalisme. Eenieder kieke dus.

Enkele brieven die ik ontvangen heb, getuigen ervan hoe de persoonlijke inzet voor het gemeenschappelijk fonds de eigen weg helpt: “Gisteren heb ik voor het eerst een uitkering gekregen. Ik moest het gemeenschappelijk fonds betalen. Ik was zes maanden achter. Ik heb willen betalen”. Waarom? Wat is de reden? “De troost van mijn gezin en van de gemeenschap is buitengewoon”. De reden is de dankbaarheid voor de gemeenschappelijke geschiedenis.

Een andere jonge vriendin schrijft: “Ik wil jullie laten weten dat ik sinds augustus begonnen ben te werken en sinds oktober salaris ontvang, en daarom verhoog ik met vreugde mijn bijdrage voor het gemeenschappelijk fonds. Ik ben dankbaar dat ik met dit kleine gebaar opnieuw kan bevestigen toe te behoren aan dit gezelschap waarin het U zit dat mij voortdurend aan mezelf teruggeeft”. Opnieuw is de reden slechts de dankbaarheid aan dat U, dat mij aan mezelf teruggeeft. Daarom is er niets belangrijker wat we kunnen doen dan de christelijke gemeenschap opbouwen. Het gemeenschappelijk fonds dient uitsluitend om deze gemeenschap op te bouwen.

Iemand anders schrijft dat hij zijn bijdrage overmaakt “uit dankbaarheid voor wat ik ontvang uit mijn toebehoren aan de beweging”. En nog iemand: “Aangezien mijn betrokkenheid bij de geschiedenis van de beweging voor mijn leven iets belangrijks en fundamenteels is, hecht ik eraan [mijn bijdrage] voor zover mogelijk te handhaven”. De kwestie van het gemeenschappelijk fonds is “iets dat allereerst, voor enig ander ding kwam”.

Er zijn mensen die hun dertiende maand overmaken en wie besluit zijn bijdrage te storten “dankbaar voor de overvloed aan genade die het toebehoren aan de beweging voortbrengt en waardoor ons leven elke dag meer ‘verstoord’ wordt door de buitengewone nieuwheid van Zijn aanwezigheid”. Een echtpaar schrijft ons: “Met eindeloze dankbaarheid voor de weg van deze jaren en voor het trouwe gezelschap voor ons leven”; en iemand anders spreekt van een “dankzegging aan Christus en aan het gezelschap dat ons ondersteund heeft”.

Het zijn uitdrukkingen van de ultieme redenen die de personen bewegen om hun bijdrage voor het gemeenschappelijk fonds over te maken. Zoals jullie zien is

het geen economische kwestie, maar weer een kwestie van wat voor ons het wezenlijke is, dat we erkennen aan de wortel van ons persoonlijke handelen.

Ik deel jullie nu de criteria mee volgens welke we het gemeenschappelijk fonds gebruikt hebben.

Het fundamentele criterium dat ons leidt is dat “het werk” van de Fraterniteit de beweging is als mogelijkheid aan allen te “getuigen en vertellen” van de positiviteit en het nut van het geloof voor het leven. Wij zijn geen NGO met als doel fondsen te verzamelen om die te verdelen.

Vanaf het begin van onze geschiedenis is het gemeenschappelijk fonds aangevend volgens deze criteria:

> om het functioneren van de voor het leven van de Fraterniteit (die op dit moment meer dan 60.000 leden heeft) en de beweging (het personeel van het kantoor, de materialen, de reizen) noodzakelijke instrumenten te verzekeren, waarbij wel een zekere soberheid in acht wordt genomen;

> om de realiteiten te ondersteunen die de dimensies van de beweging (cultuur, caritas, missie) uitdrukken, met aandacht voor wat God onder onze ogen laat gebeuren;

> om de aanwezigheid van de gemeenschappen van de beweging in het buitenland, in ongeveer negentig landen, te ondersteunen, in een voortdurende dialoog met hen opdat ze, in de tijd, rechtstreeks in hun eigen behoeften zullen kunnen voorzien.

> Een zorg waaraan altijd veel aandacht is besteed is om behoeftige personen of gezinnen van de beweging te helpen, in Italië of in de wereld, die het hoofd moeten bieden aan situaties van onverwachte nood (de dood van een familielid of het tijdelijke verlies van een baan), waarbij erop gelet wordt dat, als de behoefte blijft bestaan, er rondom hen een netwerk van vriendschap wordt gecreëerd dat hun allereerst helpt om de nieuw ontstane situatie te beoordelen, en hen vervolgens eventueel begeleidt in het herformuleren van de behoeften van het eigen gezin. Soms is duidelijk geworden dat de werkelijke behoefte juist dit gezelschap was, meer dan de economische nood waarop de Fraterniteit kon antwoorden. Wij nemen altijd alle verzoeken die we ontvangen in consideratie en onderzoeken ze met veel realisme, want we hechten eraan de verzamelde fondsen goed te gebruiken, die vrucht zijn van het offer van eenieder; niet iedere wens of iedere nood kan, zoals jullie wel begrijpen, per se geaccepteerd worden.

> Verder is er de steun voor (caritatieve of culturele) werken die betekenisvol geacht worden om te getuigen van de rijkdom van het charisma, en die op een bepaald historisch moment hulp nodig hebben gehad.

Ik maak nu twee preciseringen:

> ten eerste: de hulp die de Fraterniteit kan geven is nooit voor onbepaalde termijn. Het criterium dat we altijd gebruikt hebben, helemaal geleerd van de manier

waarop don Giussani ons geleerd heeft het gebruik van geld te beschouwen, is: om de verantwoordelijkheid te bevorderen van wie geholpen wordt. Wij willen nooit een uitkeringsinstantie zijn, want elke keuze berust altijd allereerst op een educatieve zorg: het subject naar boven te laten komen;

> ten tweede: de Fraterniteit is geen bank! Ze kan en wil daarom geen leningen geven of gaten vullen van bedrijven of werken die in moeilijkheden zijn. We kunnen bedrijven die verlies draaien niet helpen, maar als dit feit bepaalde economische behoeften van gezinnen met zich meebrengt, dan kunnen we tijdelijk die gezinnen helpen.

Verdere hulp wordt gegeven voor de ondersteuning van priesters die bijdragen aan het leven van de beweging; voor de noden van de Kerk (de St.Pieterspenning, bijdragen aan religieuze instellingen enzovoorts); bij noodsituaties (bijvoorbeeld een aardbeving).

Archief

De gedachtenis bewaren van wat God onder ons laat gebeuren lijkt ons een fundamentele plicht. Bedenken we dat dit vooral veel teksten van don Giussani heeft laten realiseren (die we nu ook kunnen raadplegen op de website *scrittluigigiussani.org*), de drie delen van don Massimo Camisasca over de geschiedenis van de beweging en nu het boek van Alberto Savorana over het leven van don Giussani.

Verder heeft ons verzoek om het zaligverklaringsproces te openen de noodzaak doen toenemen om al het ongepubliceerde vindbare materiaal bij elkaar te brengen, correct te bewaren en rigoureuus te catalogiseren.

Ik verzoek jullie om te proberen goed na te denken, vooral degenen die een zekere leeftijd en geschiedenis in de beweging hebben: denk aan jullie relaties met don Giussani, aan bepaalde brieven of kaartjes die jullie hebben ontvangen, aan teksten of opnamen die je op zolder bewaart en vergeten hebt. Ik verzeker jullie dat er nog veel materiaal rondzwerft. Overigens is het belangrijk voor ons het origineel van brieven, kaartjes of andere zaken te kunnen ontvangen, om vele redenen, waaronder de conservering. Hoe dan ook is het voldoende het archief een goed gemaakte kopie te laten ontvangen.

Ik sluit af met het voorlezen van het telegram dat we paus Franciscus gestuurd hebben:

“Heiligheid, Uw groet en Uw zegen, die kardinaal Parolin ons tijdens de eucharistieviering gebracht heeft, hebben de harten van de 24.000 leden van de Fraterni-

teit van Gemeenschap en Bevrijding, bijeengekomen in Rimini voor de jaarlijkse Geestelijke oefeningen, en nog duizenden die vanuit 17 landen in videoverbinding met ons verbonden zijn, vervuld van vreugde en dankbaarheid.

Deze dagen zijn getekend geweest door Uw oproep tot wat “wezenlijk [is], namelijk Jezus Christus”, die ons voortdurend de methode aangeeft: “krachtens de eigen ervaring ervan overtuigd dat het niet hetzelfde is Jezus te hebben leren kennen of Hem niet te kennen, dat het niet hetzelfde is met Hem te wandelen of rond te tasten”.

De geschiedenis van don Giussani herinnert ons aan het feit dat het geloof de erkenning is van een Aanwezigheid die relevant is voor de behoeften van het leven: groeien in de vertrouwdheid met Christus laat ons vandaag leven in alle periferieën van het bestaan. Johannes en Andreas, Petrus, Zaccheüs en de Samaritaanse vrouw geven ons de weg naar de rijpheid aan: “Jezus volgen laat ons Jezus kennen” en laat ons die existentiële onzekerheid overwinnen die ons onze hoop laat stellen op ons doen.

Tegenover de uitdaging van de dagelijkse omstandigheden hebben we ons bewustzijn ervan verdiept dat om werkelijk Christus te kennen, zoals U gezegd heeft, “niet voldoende [is] wat we gestudeerd hebben in de catechismus”, maar “nodig [is] de weg te gaan die Petrus gegaan is”, vurig ernaar strevend om Hem te grijpen.

Bewuster dat de beweging uitsluitend wandelt uit kracht van haar genegenheid voor Christus en dat “de persoon zichzelf hervindt in een levende ontmoeting”, leggen we al onze personen en gemeenschappen opnieuw in Uw handen, Heilige Vader, met een gebed dat “een bedelen is, zeker van het barmhartige antwoord” (don Giussani).

In deze dagen van Geestelijke oefeningen hebben we ontdekt dat “rekenschap geven van het geloof [betekent]: steeds meer, steeds uitgebreider, steeds gedetailleerder de effecten beschrijven van de aanwezigheid van Christus in het leven van de Kerk in zijn authenticiteit, die waarvan de ‘wachter’ de paus van Rome is (don Giussani). Daarom vragen we aan Onze Lieve Vrouw dat ze bij het aanbreken van iedere dag in U de ervaring vernieuwt van dit kindschap van de Vader dat nieuw leven vol vreugde voortbrengt, zoals we zien gebeuren door middel van elk van Uw gebaren en woorden”.

HEILIGE MIS

Lezingen van de Heilige Mis: Ez 37,12-14; Ps 129 (130); Rom 8,8-11; Joh 11,1-45

PREEK VAN E.H. FRANCESCO BRASCHI

Aan het begin van de Geestelijke oefeningen hebben we deze woorden gehoord: Christus verrast ons telkens met een volstrekt originele aanwezigheid: Hij toont zijn goddelijkheid door op onthutsende wijze onze rede te verruimen.¹⁸⁶

Het is de ervaring die we in deze Geestelijke oefeningen beleven, die we leren te herkennen in ons leven en in het leven van de beweging. En terwijl we deze genade erkennen, zijn we geroepen om er de voorwaarden en de omstandigheden van in aanmerking te nemen, hetgeen van niet kan zonder werk van onze kant, vol moeite en vragen.

Maar we zijn niet alleen. Ook hier ervaren we de genade van de Heer in het gezelschap van de twee leerlingen van Christus: Marta en Maria, de zussen van Lazarus. Het Evangelie van vandaag laat ons zien hoe ook in mensen die oprechte genegenheid voor Christus hebben, sterker nog, die deel uitmaken van de kring van zijn beste vrienden, deze mogelijkheid aanwezig is het geloof te reduceren. Een reductie die misschien pure reactiviteit kan zijn – “Uw vriend is ziek: Heer, kom onmiddellijk!”; die teleurstelling kan worden door het feit dat Christus zich niet lijkt te voegen naar onze wil, naar wat wij al besloten hebben – want ook de genezing van een ziekte, ook de verrijzenis zelf van iemand die al vier dagen dood is, is *het* antwoord niet: want Lazarus is daarna nogmaals dood moeten gaan...

De eenstemmige reactie van Marta en Maria – “Heer, als Gij hier was geweest...” – is een reactie van klacht en teleurstelling. Rest nog een laatste punt van geloof, sterk lijkend op de woorden van die vader die tegen Jezus zei: “Ik geloof, kom mijn ongeloof te hulp!” (*Mc* 9,24), wanneer Marta zegt: “Maar zelfs nu weet ik, dat wat Gij ook aan God vraagt...” Wat betekent deze uitspraak? Marta gelooft nog niet dat Jezus haar broer kan doen verrijzen, want meteen daarna zegt ze: “Hij zal verrijzen, ja, maar op de laatste dag”. En als ze al bij het graf zijn gekomen, zegt ze nog: “Maar Heer, het is al de vierde dag!” Veeleer is Marta ervan overtuigd dat Jezus misschien nog een manier kan vinden om haar te troosten, een soort ‘plan B’, een troostprijs, dat de mogelijkheid om te klagen en te eisen verzacht – zonder die helemaal weg te nemen.

Ook wij kennen deze houding goed: het is een manier om de relatie met Christus te beleven waarin steeds iets rest dat niet aan Hem is overgegeven. Een dergelijke houding betreft niet allereerst de sfeer van de moraal, maar raakt de aard

¹⁸⁶ Zie *supra*, pp. 9-10.

zelf van het oordeel en van onze geloofservaring, want ze brengt ons ertoe – tegenover de teleurstellingen en bitterheden van het leven – zelfs troostoplossingen te construeren en ons in te beelden waarmee wijzelf Jezus een ‘waardige aftocht’ zouden willen bieden uit de teleurstelling die Hij ons zelf gegeven heeft.

Ziehier, in deze houding, de verschrikkelijkste reductie van het geloof beschreven: die nogmaals alles onderwerpt aan ons nog zieke oordeel, die uitgaat van een reductie van het verlangen die niet slechts de macht in ons bewerkstelligt, maar waar we zelf medeplichtig aan zijn, doordat we zeer bereid worden om ons ermee tevreden te stellen van Christus slechts een ‘troostprijs’ te ontvangen, waarvan het hoogste gewin – en dat is absoluut dramatisch, als en wanneer we ons er rekenschap van geven – erin bestaat dat we ons koppig, feitelijk, ‘crediteuren’ blijven voelen van Christus, vanwege alles wat Hij ons niet kan of wil geven.

Maar Christus tolereert, accepteert deze reductie niet. Dat vatten we uit de manier waarop hij bij Marta aandringt: “Uw broer zal verrijzen”, dat wil zeggen: reduceer je verlangen niet, verlies niet de inhoud van de belofte waaruit het geloof voortkomt. Weet dat het leven van jouw broer God veel meer aan het hart gaat dan jou: jij hebt niet het exclusieve recht op de liefde voor je broer!

Gods liefde laat niet toe gereduceerd te worden tot een verre belofte in de tijd, zo ver dat ze vreedzaam kan samenleven met de reductie van het geloof tot ‘vage troost’, waarmee we vervolgens ons cynisme en ons klagen kunnen voeden.

Gods liefde, die het leven geeft en behoudt, is geen begrip, maar een Aanwezigheid. En Jezus zegt: “*Ik* ben de verrijzenis en het leven”; dat wil zeggen: ik zeg jou, Marta, met deze uitspraak dat mijn aanwezigheid niet enkel de verrijzenis, en dus jouw broer die dood is, betreft, maar het leven, dus ook jou, die Mij net zo nodig hebt om te leven als jouw broer om te verrijzen.

Want de reductie van het geloof tot woorden of tot vage troost gaat gelijk op met de onmogelijkheid om werkelijk te kennen wat het leven is, want ze brengt de reductie van het leven met zich mee tot wat wij ons kunnen voorstellen, tot wat wij haastig, zonder een werkelijk oordeel, met betrekking tot onze ervaring kunnen concluderen. Terwijl het echte leven – eenvoudigweg onherleidbaar – dat van Christus is: een leven waarin de mens verenigd is met en als het ware doordrongen van het Goddelijke, en dus zijn volle statuur bereikt dankzij Zijn Aanwezigheid (vgl. *Ef* 3,17-19).

“Ieder die leeft in geloof aan Mij, zal in eeuwigheid niet sterven”, zegt Jezus tot Marta. “Gelooft gij dit?” Jezus tekent voor Marta’s ogen veel meer dan troost voor de dood van haar broer. Wat Hij haar aanbiedt te ervaren is de volle vervulling van haar verlangen naar het oneindige. Maar dat is noodzakelijkerwijze verbonden met het geloof: geloof niet in een abstracte waarheid, niet in een onpersoonlijke doctrine, maar in een persoon, Christus zelf, die voor haar staat.

Marta's antwoord lijkt op dat wat Petrus gaf op de driedovoudige vraag "Simon, zoon van Johannes, hebt ge Mij lief?" (vgl. *Joh* 21,15-17), want ook Marta beantwoordt niet rechtstreeks Christus' vraag, maar belijdt eerlijk alles wat ze over Hem kan zeggen: "Heer, ik geloof vast dat Gij de Messias zijt, de Zoon Gods, die in de wereld komt".

Hoe kunnen we dus – dit zeg ik voor ons – hoe kunnen we dus Christus bevestigen en grijpen? Hoe kunnen we een werkelijke ervaring verwerven van de waarheid, van die waarheid die Christus zegt wanneer hij beweert: "Ik ben de verrijzenis en het leven. Wie in Mij gelooft, zal leven, ook al is hij gestorven, en ieder die leeft in geloof aan Mij, zal in eeuwigheid niet sterven"? Want alleen dat is de bevestiging die ten volle relevant is voor ons leven, daar het de bevestiging is van Zijn objectieve aanwezigheid in de werkelijkheid.

Ik begin deze objectieve aanwezigheid te ervaren door middel van een nieuw oordeel, oftewel wanneer ik deze objectiviteit van Zijn aanwezigheid erken als *waarder* dan zelfs mijn gedachten en mijn oordeel. Ik erken haar en verlang steeds meer erdoor gefascineerd en aangetrokken te worden, er de reden zelf van mijn leven van te maken.

En deze objectiviteit van Christus' aanwezigheid, die daar tegenover Marta stond, is ons gegeven in de Aanwezigheid van een Offer, het offer van Christus in de Eucharistie. En ons enig mogelijke antwoord op dit Offer is wat sint Carolus Borromeüs "het offer van de wil"¹⁸⁷ noemde. Alleen dit offer van onze wil plaatst ons in de meest correcte positie om werkelijk onze geschiedenis te erkennen, om ons steeds meer te funderen op het initiatief van een Ander. Maar het woord offer heeft een betekenis die traditioneel uitgelegd wordt als *sacrum facere*, iets 'heilig maken'. En dus is het offer niet allereerst een verlies, maar iets volledig conform maken aan hoe God het wil. Het offer van onze wil is dus geen eliminatie van onze wil, maar hem zo maken als God hem bedacht heeft. Het is geen verlies, maar een gewin, sterker nog: het is de noodzakelijke voorwaarde om onszelf terug te krijgen. Het is geen toeval dat dit offer van de wil elke keer dat we voor de Eucharistie staan, vernieuwd moet worden, want dat is de stabiliteit van Christus, dat is zijn Rots-zijn voor ons.

¹⁸⁷ Vgl. H. Carolus Borromeüs, *Preghiere [Gebeden]*, uitg. O.R., Milaan 1984, pp. 20-21: "Heer, we hebben spijt over onze manier van handelen en willen het goedmaken. We vragen vergiffenis aan al degenen die we beledigd hebben en knielen ook voor hen neer om het te verkrijgen: en als iemand zich ten onrechte boos gemaakt heeft op ons en met woorden of daden onze verontwaardiging heeft opgewekt, dan vergeven wij hem nu oprecht, o Heer, omwille van uw liefde. Aldus verzoend keren wij terug tot uw altaar om U ons offer aan te bieden, *om U onze wil te offeren, het dierbaarste wat we hebben, om U ons hart te offeren, wat U het liefste is*. Vervaardig U, o Heer, vanuit uw heilige troon ons offer te aanvaarden en met welwillend en barmhartig oog neer te zien op onze gaven die, zoals ze zijn, voor altijd van U moeten zijn. Wij willen U opnieuw heel onszelf geven, wij die het werk van uw handen zijn, en die nergens, dan in uw handen, grotere zekerheid kunnen vinden" [vert. m.p.].

En de enige passende houding, in ons, die hiermee overeenstemt, is de overgave aan Hem, aan Zijn objectieve en werkelijke Aanwezigheid – keer op keer, omstandigheid na omstandigheid – van onze vrijheid, die het steeds nodig heeft niet alleen om genezen te worden, maar om gevoed en krachtig gemaakt te worden om te kunnen groeien en rijpen tot aan de statuur van de volmaakte mens, van de mens in Christus.

Laten we er dus vurig naar streven om Christus te grijpen: niet als een verdwijnende aanwezigheid, maar als het fundament van ons bestaan. Laten we rennen, gespannen om Hem te grijpen met heel onszelf, verlangend dat de rijpwording van ons geloof ons steeds meer laat zien hoe nodig het is voor ons bestaan ons hele vertrouwen te stellen op Zijn bestaan, op Zijn oordeel, op Zijn gebeuren in de werkelijkheid, veeleer dan op onze denkbeeldige voorstellingen.

Alleen zo zullen we een leven hebben om te getuigen, omdat we het zelf ervaren hebben.

ONTVANGEN BOODSCHAPPEN

Dierbaren,

“*Vurig ernaar strevend om Hem te grijpen*” (Fil 3,12) drukt volledig de dynamiek uit van het christelijke leven.

Het beeld drukt uit dat de liefde voor Christus in staat is met beslistheid ons verlangen te oriënteren. In tegenstelling tot de heersende mentaliteit die de liefde van het verlangen scheidt en ze tegenover elkaar stelt als elkaar uitsluitend, brengt Jezus, de Eeuwige die binnengetreden is in de tijd, deze twee factoren samen. Dat wekt in de christen het vermogen op van het ‘voor altijd’, dat het offer niet vreest, dat verlangen en taak niet tegenover elkaar zet. Sterker nog, het vurige streven identificeert dat vermogen tot onthechting dat het mogelijk maakt in het dagelijks leven Jezus, de Geliefde, te grijpen.

“Bezit in onthechting”, heeft ons de Dienaar Gods mgr. Luigi Giussani geleerd wanneer hij ons sprak over de maagdelijkheid en de onontbindbaarheid van het huwelijk, zodat het Rijk Gods zich laat zien als beginnende maar werkelijke ervaring in ons leven en in het leven van de Kerk.

Terwijl ik jullie allen een gebed vraag, verzeker ik jullie van dat van mij voor deze Geestelijke oefeningen en zegen ik jullie van harte.

*Z.E. Angelo kardinaal Scola
Aartsbisschop van Milaan*

Beste don Julián,

Omdat ik niet kan deelnemen aan de Geestelijke oefeningen van de Fraterniteit van Gemeenschap en Bevrijding, verenig ik mij op deze wijze met jullie op dit genademoment waarin de Heer ons voorgaat opdat wij de stem van de Geest kunnen horen en het charisma van don Giussani assimileren om mensen dichtbij en ver weg te kunnen besmetten met de ‘vreugde van het Evangelie’.

In deze genadetijd, getekend door het pontificaat van paus Franciscus en door de heiligverklaring van twee pausen die het leven van de Kerk bewogen hebben en een diepe vernieuwing ervan hebben bevorderd, zijn de Geestelijke oefeningen de gelegenheid om steeds opnieuw de centraliteit van de door Christus verlorene en door de gemeenschap van de Kerk voor de bevrijding van de wereld ondersteunde persoon te hernemen.

“Ik streef er vurig naar Hem te grijpen”: het is de beweging van het ik, veroverd door Christus en gespannen om zijn naam te verkondigen in de getuigenis van de missie in onze periferieën. Ik zie hoe dringend dit nodig is in mijn bisdom Tarante waar velen van de Kerk een licht en waarachtige hoop verwachten in de

harde, door verschillende conflicten getekende werkelijkheid. De ervaring van de beweging geeft me het hart om de mensen nabij te zijn zoals don Giussani ons nabij was met zijn genegenheid en met zijn oordeel en zoals jij ons aangeeft in het leiden van de beweging.

Don Julián, ik neem de gelegenheid te baat om je te feliciteren met de herverkiezing tot verantwoordelijke van de Fraterniteit van Gemeenschap en Bevrijding en om jou en de hele beweging te verzekeren van mijn gebed. In mijn 27 jaar missie in Brazilië en Latijns-Amerika, en in deze jaren van dienst aan de Kerk in Italië, heb ik de grote genade kunnen verifiëren die het charisma is voor de wereld in de dienst aan de Kerk en specifiek aan de Heilige Vader.

Voor allen mijn omhelzing en de zegen van de Heer.

Z.H.E. monseigneur Filippo Santoro

Aartsbisschop-metropoliet van Tarante

Dierbare don Julián,

Via deze brief neem ik zoveel als ik kan deel aan de grote gebeurtenis van de Geestelijke oefeningen waarvan ik wens dat ze groot succes mogen hebben voor de waarheid van het geloofsleven van de duizenden personen die eraan deelnemen.

Inmiddels vele jaren geleden las ik don Giussani een stuk voor uit een belangrijke toespraak van Johannes Paulus II uit 1980 dat luidde: "...er is een werkelijke uitdaging die de Kerk moet aangaan en het is een gigantische taak die ze moet verwezenlijken en waarvoor zij de medewerking nodig heeft van al haar kinderen: het geloof opnieuw cultuur maken in de verschillende culturele ruimten van onze tijd, de waarden van het christelijk humanisme opnieuw incarneren".

Don Giussani zei me toen: laten we deze grote man helpen, zetten we al onze energie, heel onze intelligentie, heel ons hart, onze genegenheid in opdat Zijn project zich moge verwezenlijken.

Net zoals toen zijn ook nu de waarheid van onze geloofservaring, de warmte van onze caritas, de impuls van onze missie ertoe geroepen een betekenisvolle bijdrage te leveren aan de Kerk, die heden ten dage een tragisch en tegelijkertijd enthousiasmerend moment beleeft.

Ik houd eenieder van jullie, zoals ik reeds meer van 50 jaar doe, in mijn hart.

Ik zegen jullie van harte.

Z.H.E. monseigneur Luigi Negri

Aartsbisschop van Ferrara-Comacchio

VERZONDEN TELEGRAMMEN

Zijne Heiligheid Franciscus

Heiligheid, Uw groet en Uw zegen, die kardinaal Parolin ons tijdens de eucharistieviering gebracht heeft, hebben de harten van de 24.000 leden van de Fraterniteit van Gemeenschap en Bevrijding, bijeengekomen in Rimini voor de jaarlijkse Geestelijke oefeningen, en nog duizenden die vanuit 17 landen in videoverbinding met ons verbonden zijn, vervuld van vreugde en dankbaarheid.

Deze dagen zijn getekend geweest door Uw oproep tot wat “wezenlijk [is], namelijk Jezus Christus”, die ons voortdurend de methode aangeeft: “krachtens de eigen ervaring ervan overtuigd dat het niet hetzelfde is Jezus te hebben leren kennen of Hem niet te kennen, dat het niet hetzelfde is met Hem te wandelen of rond te tasten”.

De geschiedenis van don Giussani herinnert ons aan het feit dat het geloof de erkenning is van een Aanwezigheid die relevant is voor de behoeften van het leven: groeien in de vertrouwdeheid met Christus laat ons vandaag leven in alle periferieën van het bestaan. Johannes en Andreas, Petrus, Zaccheüs en de Samaritaanse vrouw geven ons de weg naar de rijpheid aan: “Jezus volgen laat ons Jezus kennen” en laat ons die existentiële onzekerheid overwinnen die ons onze hoop laat stellen op ons doen.

Tegenover de uitdaging van de dagelijkse omstandigheden hebben we ons bewustzijn ervan verdiept dat om werkelijk Christus te kennen, zoals U gezegd heeft, “niet voldoende [is] wat we gestudeerd hebben in de catechismus”, maar “nodig [is] de weg te gaan die Petrus gegaan is”, vurig ernaar strevend om Hem te grijpen.

Bewuster dat de beweging uitsluitend wandelt uit kracht van haar genegenheid voor Christus en dat “de persoon zichzelf hervindt in een levende ontmoeting”, leggen we al onze personen en gemeenschappen, opnieuw in Uw handen, Heilige Vader, met een gebed dat “een bedelen is, zeker van het barmhartige antwoord” (don Giussani).

In deze dagen van Geestelijke oefeningen hebben we ontdekt dat “rekenschap geven van het geloof [betekent]: steeds meer, steeds uitgebreider, steeds gedetailleerder de effecten beschrijven van de aanwezigheid van Christus in het leven van de Kerk in zijn authenticiteit, die waarvan de ‘wachter’ de paus van Rome is (don Giussani). Daarom vragen we aan Onze Lieve Vrouw dat ze bij het aanbreken van iedere dag in U de ervaring vernieuwt van dit kindschap van de Vader dat nieuw leven vol vreugde voortbrengt, zoals we zien gebeuren door middel van elk van Uw gebaren en woorden.

Julián Carrón pr.

Zijne Heiligheid emeritus paus Benedictus XVI

Heilige Vader,

Vanuit Rimini, waar we de Geestelijke oefeningen van de Fraterniteit van Gemeenschap en Bevrijding gevierd hebben, willen we U zeggen dat we gebeden hebben voor Uw persoon, God dankbaar omdat we voelen dat U een betrouwbare getuige bent van sint Paulus' zin die de titel is van onze bijeenkomst: "Vurig ernaar strevend om Hem te grijpen".

Moge Onze Lieve Vrouw Uw weg van door Christus gegrepen mens elke dag vreugdevoller maken. Herinnert U ons in uw gebed, vraagt U heiligheid voor eenieder van ons in trouw aan het charisma van don Giussani en paus Franciscus volgend op de weg naar de Bestemming.

Julián Carrón pr.

Z.E. Angelo kardinaal Bagnasco

President van de Italiaanse Bisschoppenconferentie

Dierbare Eminentie,

24.000 leden van de Fraterniteit van Gemeenschap en Bevrijding, bijeengekomen in Rimini, en duizenden anderen in videoverbinding vanuit 17 landen, met de wil om paus Franciscus te volgen die ons ertoe brengt Jezus te kennen, keren huiswaarts met het verlangen het wezenlijke, dat wil zeggen Jezus Christus zichtbaar te maken, de enige die "antwoordt op het verlangen naar het oneindige dat er in ieder mensenhart is" (*Evangelii Gaudium*).

Julián Carrón pr.

Z.E. Stanisław kardinaal Rylko

President van de Pauselijke Raad voor de Leken

Dierbare Eminentie,

24.000 leden van de Fraterniteit van Gemeenschap en Bevrijding, bijeengekomen in Rimini, en duizenden anderen in videoverbinding vanuit 17 landen, bevestigen hun inspanning om Christus te volgen door "de persoonlijke, voortdurend vernieuwde ervaring van het smaken van zijn vriendschap en zijn boodschap" (*Evangelii Gaudium*). De trouw aan het charisma van don Giussani en aan paus Franciscus ondersteunen onze poging om het wezenlijke zichtbaar te maken, namelijk Christus, die de dagelijkse moeite van het leven ondersteunt.

sac. Julián Carrón pr.

Z.E. Angelo kardinaal Scola
Aartsbisschop van Milaan

Beste Angelo,

Bedankt voor je bericht. In deze dagen van Geestelijke oefeningen hebben we opnieuw ervaren dat het “niet hetzelfde is Jezus te hebben leren kennen of Hem niet te kennen” (*Evangelii Gaudium*). In al onze broosheid streven we er gespannen en vurig naar Hem te grijpen. Vraag aan Onze Lieve Vrouw van Caravaggio dat zij eenieder van ons mag bewaren in de trouw aan het charisma van don Giussani en het volgen van paus Franciscus, opdat ons bestaan steeds meer aan iedereen “getuigen en vertellen” wordt van wat het wezenlijke is, namelijk Christus, leven van ons leven.

Julián Carrón pr.

Z.H.E. monseigneur Filippo Santoro
Aartsbisschop van Tarante

Beste Filippo,

Wij bedanken je voor wat je ons geschreven hebt. In de loop van de Geestelijke oefeningen hebben we het charisma van ons leven gedacht, in trouw waaraan we die verpersoonlijking van het geloof zoeken waartoe paus Franciscus ons uitnodigt, om, zoals hij, gespannen en vurig te streven om Hem te grijpen en aldus metgezellen te worden van onze medemensen op de weg naar de bestemming.

Julián Carrón pr.

Z.H.E. monseigneur Luigi Negri
Aartsbisschop van Ferrara-Comacchio

Besto Luigi,

We zijn je dankbaar voor je boodschap, die in deze Geestelijke oefeningen verlangen is geworden om don Giussani's uitnodiging aan te nemen om het geloof te verpersoonlijken tot het niveau waarop het systematisch en kritisch oordeel wordt over de werkelijkheid, om te antwoorden op het missionaire appel van paus Franciscus door te getuigen van “het wezenlijke”, dat wil zeggen Jezus Christus.

Julián Carrón pr.

DE KUNST IN ONS GEZELSCAP

Door Sandro Chierici

(Hulp bij het bekijken van de afbeeldingen uit de kunstgeschiedenis die te zien waren tijdens het beluisteren van de klassieke muziekstukken bij het betreden en het verlaten van de zaal)

De afbeeldingen behoren tot de tussen 1303 en 1305 door Giotto in de Scrovegni-kapel (Santa Maria della Carità) te Padua uitgevoerde frescocyclus. Door middel van de voortdurende verwijzing naar de blikken van de personages, leidraad van heel zijn beeldverhaal, nodigt Giotto eenieder van ons uit zijn blik te laten kruisen met die van Christus, om te leren kijken naar de werkelijkheid zoals Hij naar ons kijkt.

- 1 Het gewelf, detail van de sterren
- 2 Geheel van het gewelf met de medallions van Christus (zon), Maria (maan) en acht profeten (planeten)
- 3 Medallion met de zegenende Christus
- 4 Medallion met Maria met Kind
- 5 Boog boven het altaar: boodschappende engel
- 6 Boog boven het altaar: Maria krijgt de boodschap
- 7-8 De visitatie, geheel en detail
- 9-10 De geboorte van Christus, geheel en detail
- 11-12 De aanbedding der wijzen, geheel en detail
- 13-14 De opdracht in de tempel, geheel en detail
- 15-16 De vlucht naar Egypte, geheel en detail
- 17-19 De moord op de onnozele kinderen, geheel en detail
- 20 Jezus in de Tempel temidden van de Wetsgeleerden
- 21-22 Doop van Jezus in de Jordaan, geheel en detail
- 23-24 De bruiloft van Kana, geheel en detail
- 25-27 De opwekking van Lazarus, geheel en detail
- 28-29 De intocht in Jeruzalem, geheel en detail
- 30 De tempelreiniging
- 31 Het verraad van Judas
- 32-33 Het Laatste Avondmaal, geheel en detail
- 34-36 De voetwassing, geheel en detail
- 37-38 De Judaskus, geheel en detail
- 39 Jezus voor Kajafas
- 40 Christus bespot

- 41 De weg naar Calvarië
- 42 De kruisiging
- 43-44 Klacht op het dode lichaam van Christus, geheel en detail
- 45-46 *Noli me tangere* [Raak Me niet aan], geheel en detail
- 47-48 Hemelvaart, geheel en detail
- 49-50 Pinksteren, geheel en detail
- 51 Het Laatste Oordeel, geheel
- 52 Het Laatste Oordeel, detail: Christus rechter
- 53 Het Laatste Oordeel, detail: apostelen op de tronen
- 54-55 Het Laatste Oordeel, detail: engelen
- 56 Het Laatste Oordeel, detail: de engel die de hemel oprolt
- 57 Het Laatste Oordeel, detail: de hel
- 58-59 Het Laatste Oordeel, details: de uitverkorenen
- 60 Enrico Scrovegni biedt Maria de Kapel aan
- 61 Het ontbloeien van de staf, detail
- 62 De triumboog boven de absis: Christus getroond temidden van de engelen
- 63 De triumboog boven de absis, detail: Christus getroond

Inhoud

Vrijdagavond 4 april

INLEIDING	4
HEILIGE MIS – PREEK VAN E.H. STEFANO ALBERTO	14

Zaterdagochtend 5 april

EERSTE OVERWEGING – <i>Het wezenlijke om te leven</i>	15
---	----

Zaterdagmiddag 5 april

TWEEDE OVERWEGING – <i>De weg van de rijpwording</i>	45
HEILIGE MIS – PREEK VAN Z.E. PIETRO KARDINAAL PAROLIN STAATSSECRETARIS VAN HET VATICAAAN	73

Zondagochtend 6 april

ASSEMBLEE	80
HEILIGE MIS – PREEK VAN E.H. FRANCESCO BRASCHI	101
ONTVANGEN BOODSCHAPPEN	105
VERZONDEN TELEGRAMMEN	107
DE KUNST IN ONS GEZELNSCHAP	110

[The page contains faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the paper.]